JOURNAL OF TURKISH STUDIES

TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI

VOLUME 3
1979

IN MEMORIAM
ALİ NİHAD TARLAN
HÂTIRA SAYISI

Edited by
Yayınlayanlar

ŞİNASİ TEKİN • GÖNÜL ALPAY TEKİN

This volume of the Journal has been subsidized
by the Center for Middle Eastern Studies
of Harvard University
CAMBRIDGE

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN SON ROMANI

Güler Güven
(Ege Üniversitesi, İzmir)

A. H. Tanpınar'ın (1901-1962) ölümüyle yarım kalan son romanı *Aydaki Kadın*'ın dağınık müsveddesi, İstanbul Türkiyat Enstitüsü'nde, yaklaşık dört bin sayfalık evrakı arasında bulunmaktadır. 1974 yılında Türkiyat Enstitüsü'ne devredilen ve yazarın türlü konulardaki müsvedde evrakı arasında karışık biçimde numaralanmış olan bu roman müsveddesinin bir düzene koyularak yazıya geçirilmiş bölümlerinin yayımlanmasının Tanpınar üzerine araştırma yapacaklar ve onu sevenler için yararlı olacağını düşündüm.

Yaklaşık dörtte üçü yazılmış olan *Aydaki Kadın* ile ilgili belgeler üç öbekte toplanabilir:

A - Romanın özüne ve yazarın çalışma temposuna ilişkin notlar,
B - Romanın kuruluşu ya da çatısıyle ilgili plânlar,
C - Romanın metni.

Bütün bu belgeler, birkaç defter ile türlü cins ve boydaki tek kâğıtlar üzerine Arap harfleriyle yazılmıştır. Yalnızca (C) öbeğinden 3935-3943 numaralı[1] bölümün yirmi beş sayfalık lâtin harfli ve daktilolu bir kopyasına (2545-2568) rastlanmıştır.

Metnin Lâtin harflerine eksiksiz biçimde aktarılmasını engelleyen başlıca nedenler şunlar oldu:

- Bazı sayfaların çok karalamalı, okunaksız ya da silik ve yırtık olması,

- Sayfaların büyük bir bölümünün numaralanmamış olması. Bu nedenler yanında metni yeniden kurmada en büyük güçlük, gerek (B) gerekse (C) öbeğinin karışık ve dağınık birden fazla müsveddesinin bulunuşundan doğdu. (B) öbeğindeki plânlar, (C) öbeğinin sıralanıp düzene koyulmasında, bölümler arasındaki bağlantıların kurulmasında ve en temiz müsveddenin seçiminde çoğu kez anahtar olarak kullanıldı ve romanın çatısı için özellikle 2493 numaralı plân temel alındıysa da en son müsveddede metnin içeriğinde plâna karşın yazarca yapılan bazı değişiklikler de dikkate alınarak (B) ve (C) öbekleri arasında sürekli yapılan karşılaştırmalar, asıl sonucu belirledi. Tek müsveddesi olan bölümler dışında iki ya da üç müsveddeli bölümler söz konusu olduğunda, yukarıda değinilen karşılaştırmalar sonunda, içerik ve biçimsel nitelikleriyle en düzenli, en son yazılmış müsvedde olduğu kanısını veren metin temel alındı. Tek müsveddeli ve taslak niteliğinde bırakılmış olan bölümler ise, bu biçimleriyle aynen verildi. Ancak bölümler arasında müsvedde sayısındaki bu farklılık yüzünden ve tek müsveddeli bölümler iki ya da üç müsveddelilere göre daha az işlenmiş olduğundan metnin bütününde olay örgüsü, kişi adları, anlatım vb. bakımlarından yer yer dengesizlikler, tutarsızlıklar ve tekrarlar kaçınılmaz olarak görülmektedir. (A) ve (B) öbekleriyle ilgili belgelerden yalnızca önemli görülenler ve yukarıda değinilen noktaları aydınlatacak nitelikte olanlar seçilerek verilmiştir.

A

Tanpınar, daha 1954 yılında, kendisiyle yapılan bir röportajda *Aydaki Kadın* romanından söz eder.[2] 2171-2201 Nr.lı Defter'deki '9.X.1956 gecesi' başlıklı bir nottan bu tasarının henüz düşünce biçiminde olduğu anlaşılıyor:

---

1. Bu ve bundan sonra verilecek numaralar sayfaları değil, evrak Türkiyat Enstitüsü'ne devredilirken her bir yaprağa verilen kayıt numarasını göstermektedir.

2. "*Aydaki Kadın* diye bundan (*Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nden) çok ayrı, çok başka, daha derin ve ferdî meseleleri ele alan bir romanım var. Fakat ne zaman bitireceğimi bilmiyorum." *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İst. 1969, s. 555.

"Şiirden hemen tamamiyle uzağım ve behemahal bir yeni roman yazmak ihtiyacı var. Nasıl yazacağım bilmiyorum." (2185)

Başkişinin Selim yerine Suat diye adlandırıldığı -Selim ve Suat sonradan iki ayrı kişi olarak düşünülüp geliştirilir- ilk müsveddelerle ilgili olması gereken tarihsiz bir notta *Aydaki Kadın*'ın simgesel bir roman olarak tasarlandığı belirtilir:

"Sembolik bir roman olacaktır. Romanın bir şahidi, birkaç kahramanı vardır. Romanın kadın kahramanı Leylâ'dır. O mihrak noktasıdır. Bütün dikkatler, meraklar ona çevrilmiştir. Suat (Selim), Refik, Hatice H., Leylâ'nın kızkardeşi Zeynep (son müsveddede, Sadiye) onun âşıkları ve onunla evlenmek isteyenler. Leylâ çocuksuz bir evli kadındır. Evvelâ Suat'la (Selim'le) sevişmiş, sonra izah edilemeyecek bir halet-i ruhiye ile Refik'le evlenmiştir. Leylâ'nın ağabeysi (son müsveddede, kardeşi Nail) sansüel, iradesiz, içkiye düşkün bir adamdır. Hastadır, fakat hiçbir şey bilmez. Kadınların rahat bırakmadığı adam. Romanda herkes Leylâ'ya ve Suat'a (Selim'e) yüklenir. Suat (Selim) daima tazyik altındadır. Romancıdır. Muhtelif çevrelerden arkadaşları vardır. Hepsi onun kendilerinden olmasını isterler (. .)" (2095)

İkinci müsveddelerin yazıldığı dönemle ilgili görünen, daha sonra tutulmuş bir notta ise şöyle deniyor:

"2 Kânun 1
Selim'in şahsiyeti yavaş yavaş çıkıyor. Fakat yaşını benimsemiyor. Yaşının değişmesi lâzım (. .). Leylâ'nın kardeşi Sadiye küçük Süheylâ olmalı. Rahat, güzel, belki az güzel. Fakat tatlı, sevimli ve zeki. Sevim alelâde bir eğlence kadınının dışında üçüncü şahıs olacak. Bu eğlence kadınını bir hümiliasyon (hümiliation) sahnesi için hatırlamak istiyorum." (2307)

Fransa'da tutulmuş bazı notları içeren 2329-2376 Nr.lı Defter'de, Tanpınar'ın *Aydaki Kadın* ve romancı olarak kendisi için düşündükleri şunlar:

"Yeni romanla eski roman - *Mahur Beste* - arasında bocalıyorum. Galiba bir tek mevzuum var: o da kendim. Fakat ne dışardan bakmasını biliyorum ne de olduğu gibi görmesi elimden geliyor." (2333)

Aydaki Kadın üzerine çalışmasının yoğunlaştığı anlaşılan 1961 yılında, birkaç gün ara ile tutulmuş notlarda, romanın gelişmesine göre değişen ruh halleri ve değerlendirmeler dikkati çekiyor:

"*1 Şubat 1961*: Bütün gün evdeydim. Sekiz ilâç içtim (. .). *Romandan memnun değilim. Yeniden yazmak lâzım.* (2402)
2 Şubat 1961: *Roman müsveddeleriyle meşgul oldum.* Bezik oynadım. Bezikten evvel ateş, ilâç aramak. Vedat Nedim'den keşki mektubu. Bu arada Shelley'e dair büyük bir yazı. Tam imdadıma yetişti. Necmi'de, Şerif'te bezik. *Romandan pek memnundum.* (2403)
3 Şubat 1961: Sabahleyin romandan yine kaçtım. Shelley etütleri. Çoktan beri denize dair okumak istediğim bir yazıyı bulamıyordum. Bu sabah Bachelard'da buldum (. .). (2403)
4 Şubat 1961: *Sabahleyin roman çalıştım.* Gece çok okmuştum. *Romanda binici Nejat Bey'in yerini hâlâ bulamadım. Son yazdığım da çok değişti.* Öğleden sonra bezik (. .)." (2403)

B

Müsveddeler içinde *Aydaki Kadın*'ın kuruluşuna ilişkin, bazısı şema biçimde bazısı da kişiler, bölümler, altbölümler hakkında tutulmuş notlar niteliğinde sayısı onu aşan plân vardır. Burada bunların en önemlileri, geliştirilmiş en son plân (2493, 2492) başta olmak üzere önem sırasıyle, örneklendirilmekle yetinilecektir.

Kesin olmamakla birlikte Tanpınar'ın *Aydaki Kadın*'ı, en son durumda, her biri dörder altbölümden oluşan iki ana bölüm biçiminde tasarladığı söylenebilir. 'Selim'in Uyanışı' ile başlayan bölümün adı son

müsveddede kesinlikle bellidir: *İç İçe*. 'Leylâ'nın Kokteyli' ile başlayan öteki bölümün adının ise, 2475 Nr.lı nota dayanarak *(Karşı Karşıya)* diye düşünüldüğünü sanıyorum:

> "Karşı Karşıya'da denizin hakimiyetine, imajların hep denize, suya, dalgaya, akis, köpük, fırtına ve durgunluğa gitmesi; hatıraların, zaman fikrinin med, cezir, fırtınanın dip tabakaları kımıldatması, eşyanın ve manzaranın değişmesi gibi hallere bağlanmasına dikkat edilecek. Hülâsa deniz şiiri olmalı! Kitabın birbirini takip ederek tamamlayan bir tarafı bulunmalı." (2475)

Tanpınar'ın sürekli değişiklikler yaparak yazma özelliği, bölümlerin sıralanmasında olduğu gibi, adlandırılmasında da kendini gösterir. Çünkü bunlar, romanın bütünündeki simgesel anlam ve ilişkiler ağı ile sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Şimdi (B) öbeğindeki plânları görelim:

"Şema"

2493 Selim

Birinci Movement: Selim uyanıyor. Rüyalar, tesadüfler, düşünceler. Uyanma başka bir doğuştur. "Çoktan beri uyandığım zaman kendimi rahimde rüşeym vaziyetinde buluyorum." Bu duygu banyoda kendisini daha derin şekilde hissettirecektir.

1. Tem — Rüyalar ve çocukluk hatıraları. Ev yeniden kuruluyor. Nevzat'ın ve Selim'in hatıraları. Gündüz'e ait düşünceler. *Marie.*

2. " — Leylâ'nın hatırası. Gündüz-Sevim Hanım. Leylâ-ben.

3. " — Politika: Demokrat Parti-intihaplar. Selim'in kararsızlığı: rüşeym hatırası.

Banyo: hâtıralar. Sıcak muhit-Halep-.

4. " — Marie. Marie, satılacak ev, Nevzat, Gündüz, Sevim Hanım. Leylâ. Politika, borçlar. Sanat. Mazi hal istikbal *anguazı.* (angoisse)
Banyodan çıkış. Giyinme. Heleni'nin kocası. Marie'nin hikâyesi. Mazisini beraberinde taşıyan adam. İnsan ruhu: izahı kabil olmayan muamma. Ahenk, sanat. Marie'nin eşyası.
Gündüz'le üç gün evvelki konuşma. Köşk bugün satılıyor. Leylâ'nın kokteyli: uzun ve sıkıntılı bir yolun ucunda bir ferahlık. Telefon. Abdullah'ta yemek randevusu. Kahvaltı masası. Kira, borçlar-Gazeteler: günlük politika. Asım'ın zihin sahnesine girişi. Horoz. Suat. Gündüz Sadiye ile evlenecek mi? Suat'ın resimleri. Evden çıkış . Alt katta çiçekler -Nejat Bey- Çöplük. } Nevzat'ın hatıraları
Araba vapuru-hatıralar-Arabada "Seni nereye bırakabilirim efendi." Eve gidiş.
Kapının önünde. Hiçbir şey düşünemeyen adam. Evden çıkış. Bir hayaletin ölümü. Zavallı Fahire (Zümrüt) Hanım.

Leylâ — Sabah kahvesi -Bir kokteylin hazırlanışı- Hilmi Efendi ve Gül Hanım. Sadiye'nin istikbali. Emir'in başucunda. Leylâ'nın hayatı: Asım -Kırklareli- Dönüş. Of yoruldum artık.

Selim — (Biri çeyrek geçeden üçü çeyrek geçeye kadar)
Abdullah'ta yemek: Bir mecmua kurulacak. Politika ve edebiyat. (Selim)
Münakaşalar: (Bu münakaşalarda Selim dışardan ve içerden iki adam gibi konuşacak)
Saat üç buçukta: Tapu Dairesinde.
Saat dört buçuk: Selim bankada.
Saat altı buçuk: Kokteyl.
} Cemiyet ve insan, Allah

192 Leylâ'nın kokteyli: Maskarad, (mascarade) festivite, (festivité) reminisans (reminiscence)-müşahit-halita Hatt-ı bâlâ: Suların taksimi. Yaşayanlar ve yaşamayanlar, yaşamayacaklarını bilenler, sevenler-ayrılanlar *Abes ve insicamsızlığın* yıldızı altında

Abes ve insicamsızlığın yıldızı altında

1. Bu kısımda kendi ıneseleleri, dağınıklığıyla Selim yine ön plândadır. Onun kendi kendisiyle diyalogundan ve psikolojik hallerinden alâka yavaş yavaş Leylâ'ya, Refik'e, orada bulunmayanlara, ölülere geçecektir. Bu birinci movement'tir.

2. İkinci movement'te Gündüz, Sevim Hanım, onların iç konuşmaları, Suat, Nail, Sadiye, Adrienne, Sabahat, Nurettin Bey gelecektir.
Bu prezansların (presence) hemen hepsinin başlangıcını Selim'in veya Leylâ'nın kendi entrospeksiyonları verecektir.

Adrienne, Şifa, Ayşe, Fatma, ihtiyar avukat, yeğeni ihtilâlci genç yavaş yavaş bu ikinci plânda ön safa gelecekler, sahneyi zaptedecekler, ayrılacaklardır. Her iki movement'te küçük fügler, kontrpuanlar. *Münakaşalar.* Selim'in iştirak ettikleri, Selim'in bulunmadığı konuşmalar.

Birinci movement'i, Leylâ'nın Selim'le Emir'in can çekiştiği ofise (?) gitmeleri,
İkinci movement'i Adrienne'in hadisesi bitirecektir.

Üçüncü Movement: Büyük kontrpuanın olduğu kısımdır. Burada herkes birbiriyle ve kendisiyle konuşacak ve romanın belli başlı kahramanları kendi hakikatlerini bulacaklar, bulduklarını zannedeceklerdir. Bu kısımda Selim, Leylâ, Gündüz, Sevim Hanım, Refik, Şifa, Nurettin Bey, Adrienne âdeta birbirini çağırırmış gibi ön safa gelecek.

Selim hayatla sanatın münasebetini bulacaktır. Bu kısmın muayyen bir noktasından sonra Selim'in vizyonu başlayacaktır. Bütün bu insanlar Selim'in bildiği kadar mazileri, etrafında (hafızalarındaki) insanlar, ölüleriyle sevdikleriyle ve kendi çehreleri ile Selim'in muhayyilesinde canlanan bir vitraya toplanacaklardır.

Ve bu vitray durmadan ön safa geçen bir çehre ile, bir konserto, daha iyisi bir senfoni gibi renk değiştirecektir. Sonunda Leylâ ön plâna geçecek bir çeşit Mater Dolorosa gibi kucağında Emir'i, kendi mazilerinin ölüsünü taşıyacaktır.

Onun yüzünün bu ekspresyonunda bu kısım kapanacaktır.

Dördüncü Movement: Kayıklar. Mehtapta alaturka musiki - Burada herkes kendi solosunu söyleyecektir. Son konuşma birbirlerine cevap verir gibi Leylâ ile Selim'in konuşmaları olacaktır. Selim romana dönecektir. Belki Marie ile yatacaktır. Demokrat Parti mahkûmdur. Ölüler dirilmez. Binaenaleyh Leylâ'yı rahat ırakacaktır. Gündüz'ün akıbeti meçhuldür. Adrienne intihar edecektir.
"Leylâ, Nevzat, Şifa, Leylâ, Nevzat, hepsi birbiriyle birleşiyor. Hattâ Marie bile . . . Bu halita, bu acayip halita . . . Bütün bu değişmeler . . . Ve karışık bir hayalde uyuklayacak. (Bu hayale çocukluğu, Anadolu peyzajı, bütün tanıdıkları girecek. Sonra yavaş yavaş hepsinin yerini mehtaplı su, onun çiçek açmış meyva dalı manzarası, küçük bir ağaç alacaktır.)

2487, 2486 Nr.lı plân, yukarıda metni verilen plânın Leylâ'nın Kokteyli'ne kadarki kesiminin, yani *İç içe* adlı birinci bölümün, alt bölümlerini veren ve bazı ayrıntılarda değişiklik gösteren bir tekrarıdır:

7 Birinci Movement: Selim uyanıyor.

Selim

Yatak odası: Rüyalar, tesadüfler, başıboş düşünceler:

"Her uyanış bir doğuştur. Çoktan beri uyandığım zaman kendimi rahimde bir rüşeym vaziyetinde buluyorum." Yatakta kendisini görüş. "Şimdiye kadar kaç defa uyandım?" -Bu düşünce banyoda kendisini daha derin şekilde hissettirecektir. Dünya yeniden kuruluyor. Sıkıntılar, hacaletler, azaplar.

Kaybolan cennet: Rüyaların hatırası. Satılacak olan ev. Nevzat'ın, Süleyman'ın düşünceleri. Gündüz. Gündüz'le Sevim Hanım. Leylâ ve ben.

Forum: Politika -Türkiye- Demokrat Parti- İntihaplar- Kararsızlık- Tekrar rüşeym.

Circe(kirke)'nin adası: Marie! "Bir gün oradan da kovulacağım."

Bulunan cennet: Sanat-İflâs romanı-Ben ve dünyam-Sanat realite mi?

Banyo: Banyoda: Ana rahmi. Bu sansasyonun dışında hiçbir hatıram yok. Uzviyetin bazı kıvrımlarından başka bir şey muhafaza edemiyoruz. - Satılık ev, sevilen kadın, çocukluk hatıraları.

Nevzat, Süleyman, Gündüz, Leylâ, yarım eser, politika, borçlar, Marie, *Anguaz*

Tek bir anımıza bürünen varlık!

Giyinme : Marie. İnsan ruhu-Ahenk-Kendi kendimize koyduğumuz sansür-Heleni, Marie- Leylâ'nın kokteyli. İnsan kalbi: Hâlâ Leylâ'yı seviyor muyum? Eski bir aşkın kurduğu had. "Bir surun arkasında gibiyim. Birkaç sene evvel Leylâ dünyamı genişletiyor, derinleştiriyor, güzelleştiriyordu. Şimdi sadece daraltıyor."

Kahvaltı masası: Borçlar-Nevzat'ın hatıraları-Gündüz'ün aşkı-Süleyman'ın horozu.-
Gazeteler-Asım'ın zihin sahnesine girişi-Suat-Marie'nin elbisesindeki sökük. Gündüz Sadiye ile evlenecek mi?- Gündüz'ü kıskanma-Suat'ın bıraktığı resimler-Marie'ye alınan eşya-
Atıf'ın telefonu-İflâs romanı-Eve gideceğim-Evden çıkış.-

İkinci Movement: Evden çıkış ve yol (Dışarıdaki dünya)

Merdiven: Madam Sırıkyan'ın (?) kapısı önündeki çiçekler.
Hâkim Raşit Bey. Naum Efendi'nin hayat felsefesi-Beyoğlu'nun öbür yüzü.
Nejat Bey-Nejat Bey'in ıztırapları-Gündüz'ün aşkı.-

Dışarısı: Nejat Bey tarihten bahsediyor-Çöplük-

Araba Vapuru ve taksi: Bir hayaletin hatıraları. Yeniden ölümü.
Takside-Çocukluğun memleketi-Bozulan bahçe-

Ev: Birdenbire küçülmüş ev-Ölülerimiz aradığımız yerlerde değildir-Bir ağacın hikâyesi-Kaçış arzusu.

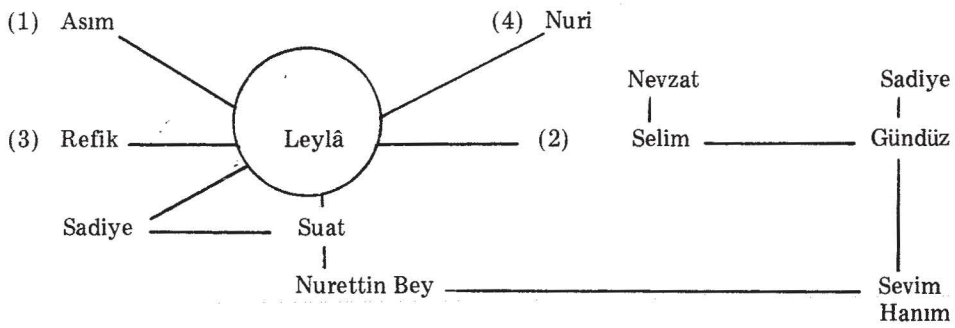
2486 Üçüncü Movement: Ölen bir kadın ve dirilen mazi.
İhtiyar sevgilinin ölümü -Zümrüt Hanım-

Circe'nin adasında: Zümrüt Hanım ve Nevzat-Bir yaz gecesinin hatırası-
Heybeli'de bir gece-Nevzat ve Karagöz-İlâhi Karga Uyuz Efendi-

Dördüncü Movement: Dışardaki dünya
Abdullah'ta bir öğle yemeği-Politika ve Sanat -Bir iş adamı- "Artık dönmem imkânı yoktu."-
Paris seneleri-
Atıf'ın dertleri: Dönmeme imkân yok. Kıskıvrak baglandım.

Kişiler arası ilişkileri gösteren diyagramlar içinde 2459 Nr.lısı son müsveddedeki ilişkileri en doğru yansıtan bir örnek niteliği taşıyor:

459



Leylâ'nın odak noktasını oluşturduğu bu ilişkilerin hikâyesi, 'Romanın Plânı' başlıklı iki yapraklık bir notta ana çizgileriyle verilmektedir:

455

"Romanın Plânı"

"Selim Kırklareli'nde eski arkadaşlarından Refik'le amcasının kızına rastlar. Refik'in amcasının kızı kendisi ile beraber aynı garnizonda bulunan Asım'la evlidir. Asım'ın yaşadığı hayatı bilen Selim genç kadının kocasının kaldığı evde yaşayamayacağını bildiği için biraz sonra eve gider ve Refik'i Leylâ ile beraber kendi evinde misafir eder. Yolda gördükleri bir köpek yavrusunu genç kadına hediye eder.

İkinci umumî harpte olan bu tesadüften sonra genç kadın Asım'dan ayrılır. Garip bir kapanma olmuştur içinde. Hemen hemen aşkı reddetmiş gibidir. Aralarında Selim'in dünyanın en güzel dostluğu dediği bir münasebet başlar. Seneler geçer. Leylâ üç aşkın muhasarası altında bir müddet yaşar. Ve nihayet Selim'in seyahatı esnasında çocukluğunun geçtiği yalıyı satın alan Refik'le evlenir. Selim bir müddet daha dostluğa devam eder. Fakat ev denen şey kurulmuş, Leylâ "açık arttırım"dan çıkmıştır. Bu münasebetin devamını beyhude ve biraz da ağır bulur. Altı sene birbirlerini görmezler.

Bu esnada yine, yeğeni Gündüz Leylâ'nın küçük kızkardeşiyle tanışır. Aralarında tatlı bir dostluk başlar. Sadiye Gündüz'den birkaç yaş küçüktür. Buna rağmen genç adamı sever. Gündüz ise sadece dosttur. Ve zaten Gündüz Nurettin Bey'in metresi Sevim Hanım'la sevişmektedir. Sevim hanım binici Naşit Bey'in kızıdır. Naşit Bey'in nekbet devirlerinde bir gün evi bırakıp bir delikanlıyla kaçmıştır. Ailenin zoruyle izdivaca bağlanan bu macera biraz sonra ikincisiyle bozulur. Bu macerayı bir üçüncüsü ve onu bir dördüncüsü takip eder. En sonunda Naşit Bey'in çalıştığı şirkette arkadaşı iken birdenbire zengin olan Nurettin Bey'le yaşamağa başlar. Nurettin Bey iyi bir aile babasıdır. Fakat karısının hastalığı yüzünden hayatı bir cehennemdir. Sevim'de karısında bulmadığı şeyleri bulur. Fakat gençliği, maceraperestliği ve bilhassa yavaş yavaş sezmeğe başladığı nimfomanisi (nymphomanie) yüzünden genç kadından âdeta korkmaktadır. Fakat uzviyetiyle ona alışıktır. Öbür yandan ancak aktif bir kadını sevebilir mizaç ve yaratılıştadır. Nurettin Bey Gündüz'ü - bunu hiç kimse bilmez - ölen oğlu gibi sevmektedir. Diğer taraftan da kıskanmaktadır. Sevim'e karşı da bu cinsten acayip bir şefkat başlamıştır.

Leylâ'nın kokteylinde takip edeceğimiz düşüncelerinde kendi içinden bir çeşit ensest (incest) addettiği bu muaşakaya son vermeğe karar vermiştir. Suat'ı şirkete ve aile muhitine almanın çarelerini arar.

Gündüz'ü evvelâ Sevim'den, sonra İstanbul'dan uzaklaştıracaktır. Yaşını tashih etmek imkânını bulsa belki de mebus yaptıracak. Fakat Ankara'da açılacak lateral (latéral) bir fon ilk çaredir.

Nurettin Bey'in yanında eski arkadaşı, eski mebus, Sefir Hayri Dura vardır. Hayri Bey yaşın verdiği bir hoşgörürlükle hayatının son yıllarını yaşamaktadır. Güzel kadının artık prezansıyla (presence) mesuttur. Hayri Dura bu akşam eski dostlarından birinin kızı olan Ayşe ile meşguldür. Genç kadının her an yanında bulunmasını ister. Şarmiyle(charme)büyülenir. Diğer taraftan şiddetle Türkiye'nin akıbetini merak etmektedir. Acz içindedir. Yapılacak bir yığın iş vardır ki hiçbiri yapılmamaktadır. Selim'de bu işe büyük bir ümit bağlamıştır. Fakat Selim çok edebiyatçıdır. Ayrıca kendisini yıpratmıştır. Sesini idare etmemektedir. İçkiyi çok seviyor. Belki de hissî hayatla alâkalarını kesmiştir.

Hayri Dura Bey insanları ikiye ayırmıştır: Kendi meseleleri içinde kaybolanlar; daima dışarıda, daima uyanık olanlar. Bu akşam Selim'in birinciler arasında olduğunu görecek ondan ümit kesecektir. "Bununla beraber bazı parıltıları olan adam. Fakat belki de realizmi onu öldürüyor. Teraziye asılmasını bilmiyor. Acaba bu hakikaten realite hissinden mi geliyor. Yoksa bu ümitsizlik kendi kifayetsizliği mi?"

2456 Hayri Dura gençliğinde Briand'ı tanımıştır. Fransız demokrasisinin bütün vedetlerini (vedette) bilir. Beynelmilel politikayı tanır. Bu gece Selim'le üç defa karşılaşacaktır. Üçüncüsünde Hayri Bey Selim'le beraber kendisinin de iflâsını görecektir. *Ben memurum, o entellektüel.* Politika adamı nerde ve hangi şartlarla yetişir? Ne bazı ihtiyaçlara geçici cevaplar vermek, ne de telifçi bir iyi niyetle Türkiye kurtulmaz. Biz masallara yapışmış yaşıyoruz. Meselelere ancak etinde ve kemiğinde yaşayanlar cevap verebilirler. Fakat bu cins insanlar da bizden olamaz. Hakikatte iki ayrı milletiz. 1) Henüz idare başında bulunanlar ve onların seçildikleri muhitler, bu muhiti besleyen zümreler. 2) Ancak günlük ihtiyaçlarını bilen ve onu günü gününe yaşayan kalabalık. Bugün şartlar asıl kuvvetin oraya geçmesini istemiş gibi. Onun mevcudiyetini duyuyoruz, o bizi şaşırtıyor ve eziyor. 3) Bu kuvvetin kendinin birşey yapacağı yok. Kendiliğinden hiçbir şey yapamaz; çünkü hakikatlerini görmemiştir. Halk henüz köylüdür ve köylü muasır insan değildir. (Bizim şartlarımız içinde) Kendiliğinden hiçbir şey yapamaz ama, onun namına duyanlar ve görenler yapabilirler ve yapmak isterler. Fakat onların da bir eksikliği var. Onlar bizden değiller. Acaba mahkûm muyuz?

Onlar niçin bizden değil? Onlar tarihi kaybetmişler. Bir aksülamelde yaşıyorlar. Hakikatte namına konuştukları kitleden de değiller. Sefaletlerini almışlar, insanı unutmuşlar. Türkülerini almışlar, inançlarını bırakmışlar. Hayatlarından iğreniyorlar. Zihinden seviyorlar. Biz de bu kitleye karşı böyle değil miyiz? Biz de onlara karşıyız. Sevmek istiyoruz, sevecek noktayı bulamıyoruz. Dışardan sevmek. Mühendis gibi, cerrah gibi sevmek.

Ne ahlâk fikri, ne taassup düşmanlığı bizim onlarla böyle karşı karşıya bulunmamızın mazareti olamaz. Biz hayatımızı sevmiyoruz. Bir cemiyette sınıflar birbirlerine karşı bu vaziyette olursa.
1 - (Bütün bu konuşmada altı, yedi Eylül gecesi bir antisipasyon [anticipation] halinde hazırlanacak.)
2 - Muşahhas vakalarda da Demokrat Parti'den bahsedilecek. Bir dejeneresans [degeneresense]. Bulamamak. Vaktinde yetişememek. Çene kemiği hikâyesi. Ve müphem, karışık, budalalık. Mevlâna, Yunus, Şark hakkında fikirler. Cehalet, Garp hakkında fikirler. Cehalet, tabular, lüzumsuz katliamlar.
3 - Sanatlarımızdaki populizm münakaşası. (Suat, Hayri Dura, Selim, Gündüz, Nurettin Bey, B'ye benzeyen bir genç, bir ara Leylâ gelecek ve en uygunsuz şekilde Selim'in fikirlerine itiraz edecek. Bu konuşma ikinci konuşmanın bir parçası olacak. Şifa daima Selim'e sokulacak. Selim liyokomonlerin [lieucommune] günlük modaların kadını çekişini görecek.)
Selim bu konuşmadan sonra zihnen *İflâs*'a dönecek.
Sapır sapır dökülen bir dünyada yaşamanın azabı.
Kendi kendisini tenkit.
Niçin hepimiz sadece kendimizi göz hapsinde tutarak yaşıyoruz.

Bu öbekte son olarak sırasıyle, kokteyl bölümünün diline, romanda canlandırılması düşünülen üç genç kız tipine ve yazılmamış bölümlerden Adrienne'in intiharına değinilen 2291, 1800, 2458 Nr.lı plânları görelim:

2291 "Kokteyl kısmı otuz kırk kişi arasından geniş şekilde İstanbul ve oradan da Türkiye'yi vermeli. Dil şahsa göre değişecek: alay, münakaşa, rahatlık, azap, septisizim, sinizm, anguaz, hasret, nostalji, *pendantrizm ve demagoji*, anlaşmamazlık.
Zaruret, ıstırap, aşk, cemiyet hayatının sıkıntısı, dünya politikası, fakir ve zengin, kazanmak hırsı, avarelik, ferdin alabildiğine başıboş olduğu bir dünya, genç bir kızın tereddütleri."

1800 "Aşk, ölüm fikri, abes, hayattaki insicamsızlık. Abes ve insicamsızlık ve ölüm fikrini yenenler, yenemeyenler.

Romanda üç genç kız tipi: Sadiye, Şifa, (üçüncü kız).
- Şifa: Bir çeşit Ophelia yahut Nausikaa. Henüz aşka açılmamış görünüşler arasından onlara çarparak geçiyor. Ophelia, Kral Lear'in küçük kızı, Desdemona, Leylâ... Hep beşinci kattan sarkar gibi. İllusion, desillusion. Anlamamak, anlaşılmamak. Leylâ ile Ayşe arasında. Annesiyle nasıl dost olabildiklerini düşünüyor.

- Sadiye: Seven genç kız- idée fixe. Omuz silkerek yaşama. Tecrübeli kadın karşısındaki aciz. Sevim'i tahlil ile meşgul. Hakikatte hep ablasını görüyor. Gündüz'le alâkayı kesmiştir. Sadece kıskançlıkla bağlıdır. Suat'a yanaşmak arzusunda. Sevim Hanım'ın yavaş yavaş o tarafa kaydığını hissediyor. Gündüz'le bir gezintinin hatırası. Yaş farkı üzerinde duruş.

- Üçüncü kız: Bugünün köksüz çocuğu. Nasıl olsa birinden biriyle evlenirim. Şu andan istifade ediyorum ya . . .
Nail - Sabahat- Gündüz- Sevim Hanım- Nurettin Bey."

Adrienne: Çocukluk hayalleri
Genç kızlık

İstanbul ve Ankara. Yeni dostlar. Her şey ne kadar güzeldi. Şimdi ölümün ışığında havagazı musluğu- Bir tek objeyle başbaşa kalmanın korkunçluğu. Rüyada havagazı musluğu- Mutfak - Duvarda iki resim- 1926 yılları havası- Tek başına bir obje- Dün mutfağa girdiğim zaman- Korku- Herkesin ihanet ettiği insan- Kolaylığın çekiciliği- Babamla ben- Köydeki papaz.

Şifa ve ölüm: Ophelia ve Juliet- Niçin Ophelia ve Juliet?- Hiçbir zaman Juliet olamam- Niçin her şey bu kadar ağır ve zalim?- Bir kapı bulabilsem- Boğaz, bu karanlık su ve pırıl pırıl gece- Etraftaki insanlar ve tamamlanmış talihler.- Bu yükü nerde bırakabilirim?- Evlenmek -Erkek, lüzumundan fazla sathî bir mahlûk. Mehtapla kabarmış su.

Selim: Musiki - Riyaziye ile Allah bulunur mu? Allah hislerimizle bulunur- Beethoven ve Bach.

Musiki: "Bir gemi donattılar, yelkenleri sırmadan, direkleri gümüşten ve sabahın en erken saatinde güneşle beraber sırma yelkenler rüzgâra açıldı."

C

Aydaki Kadın'ı yazarken Tanpınar, aşağıdaki satırlarda roman kahramanı Selim tarafından söylenen şeyi sanki kendisi yapmıştır:

> "Bu sefer de aynı hatayı yapmış, romana üç yerden başlamıştı. 'Bu demektir ki hazır bir istihlâkla işe girdim. . . . ' Şimdi büyük bir düzeltme ameliyesi lâzım geliyordu. Çünkü ne kadar plânlı olursa olsun hemen hemen ayni devirde yazılan bu üç kısımda zarurî şekilde bir yığın tekrarlar, bir müsveddeden öbürüne geçerken teferruat tarafından sürüklenmeler oluyordu. Selim her satır, yahut her cümle bir sonrakini doğurarak çalışanlardandı." (515)

Aydaki Kadın'ın müsveddelerinde hemen hemen aynı durum görülmektedir. Bu noktada kanımca Tanpınar'ın roman tekniğine ilişkin bazı ipuçları da gizlidir: Tanpınar romanın ilk müsveddelerini yazmaya başlarken, özellikle başkişilerin dünyasını, nitelik ve özelliklerini biçimlendirmeye çalışırken değişik bakış açılarından birkaç taslak oluşturur. Bu deneme, aynı zamanda, romanın genel çatısını kurmak yolunda bazı çıkış noktalarını da birlikte getirir. Böylelikle romanın kişileri, olay örgüsü, çatısı, bakış açısı . . . gibi çeşitli yönlerden yazarın kurmak istediği organik bütünlük yavaş yavaş belirir. Yapıtın iskeleti biçimlendiğinde yazar, romanın simgesel özünü ve ağırlığını taşıyan giriş bölümünü tekrar kaleme alır. (509-515

Nr.lı bölüm buna örnektir.) Simgesel nitelikli bu giriş bölümü çerçevesinde-ilk taslaklarda bu yönde değişiklikler yapılarak ya da bazı yerler yeniden yazılarak- roman geliştirilir. Romanın anlatı süresi içinde (*Aydaki Kadın*'da bu sürenin 24 saat olduğu anlaşılıyor) başkişilerin geçmiş hayat çizgileri çerçevesinde yayılıp toplanan bölümlerin birbirini izlemesinden sonra, son bölümlerde simgesel anlam ve anlatım yeniden yoğunluk kazanır. Tanpınar'ın tamamlayamadığı ilk romanı *Mahur Beste*'de başarısızlıkla sonuçlanan, yayımlanmış son romanı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'nde ise başarıyla uygulanan bu roman tekniğini *Aydaki Kadın*'ın müsveddelerinde açıkça izlemek mümkündür.

Simgesel anlam ve anlatımın ağırlık taşıdığı bölümlerde iki durumla karşılaşılıyor: 1) Bu bölümler ya sayıca en çok müsveddesi bulunan, üzerinde en çok çalışılmış yerler olarak dikkati çekiyor ('uyanış- rüya- banyo- vitray'sahneleri gibi). 2) Ya da düşünülmüş ve plânlarda gösterilmiş olduğu halde yazılması ertelenmiş, hiç yazılmadan sonraki bölümlere atlanmış yerler olarak ('Emir'in ölümü'sahnesi gibi). Bu son durumda yazarın aynı zamanda romanın çatısında da birtakım değişiklikler yaptığı ya da yapmayı tasarladığı ve ertelemenin büyük ölçüde bu değişikliklere de bağlı olduğu görülüyor.

Simgesel nitelikli bölümlerden sonra, politika ve sanat konularına ilişkin düşünceleri içeren bölümlerde, yine ya müsvedde sayısındaki artmalar, ya da atlamalar ve değiştirmeler dikkati çekiyor. Kişileştirme ve olay örgüsünü geliştirmeye ilişkin bölümler ise Tanpınar'ın yazarken en rahat olduğu yerler olarak göze çarpıyor.

Metindeki kopukluklar, kuşkusuz, romanın tamamlanmamış ve en son biçimini almamış olmasıyle açıklanabilir. Bu konuda bir olasılıktan daha söz edilebilirdi: Tanpınar'ın İstanbul Türkiyat Enstitüsü'ne devredilen evrakı arasında anıları yer almıyordu ve ben bu anıları görememiştim; tek tük sayfalar biçiminde de olsa, *Aydaki Kadın*'ın müsveddeleri anılar arasına karışmış olabilirdi. Ancak bu konuyu sayın Prof. Mehmet Kaplan'a sorduğumda, şimdilik yayımlanması sakıncalı görülen anıların kendisinde olduğunu ve böyle bir karışmanın söz konusu olmadığını söyledi. Bu durumda, Tanpınar'ın *Aydaki Kadın*'a ilişkin çalışmasının, evrakı arasında bulunan müsveddelerde yansıyan biçimde kaldığını kabul etmek gerekir.

AYDAKİ KADIN

Birinci Kısım:

İÇ İÇE

509 "Uyandım. Uyanıyorum. Zihnin oyunu bitti. Şimdi kendi kapımdayım. Biraz sonra içeriye, oradan dünyaya gireceğim." Gözleri hâlâ kapalıydı; sanki bir lâhza evvel ayrıldığı hayallerle beraber, onlar tarafından yedilerek kendi içine ve günlük hayata girmek istiyordu. Fakat sahne bomboştu. Son ışıklar sönmüş, son etekler de kaybolmuştu. İçinde bütün o hareketlerden, kalabalıktan ve karışık hislerden -çünkü bunaltıya yakın ve tahlili güç, bir ucu müphem, derin özleyişler ve kederlerde çalkanan bir his bu uyanış anını hep beraberce dokumuş gibiydiler- sadece bir ezinti, bir nevi deniz mağarasına benzeyen besleyici, sıcak ve çok rahat bir vasattan kopmuş olmanın duygusu vardı. Bununla beraber uyanan adamda bütün bu karışık duygular şimdi aşikâr bir özleyişti. "Muhakkak doğduğum zaman da bunu duymuş olmalıyım." Ve birdenbire yataktaki garip vaziyetine şaşırdı. Birkaç sabahtır hep böyle, ayakları vücuduna doğru çekik, iki kolu göğsüne yapışık ve iki yumruğu yüzünde uyanıyordu. "Her şeyden evvel bu torbadan çıkmalıyım! Şimdi ki uyandım artık!" Örtülerini attı, sonra gerçekten çok mühim bir ameliye yapıyormuş gibi yavaşça gözlerini açtı, etrafına baktı. Oda bu Temmuz sonu sabahında dikkatle indirilmiş perde ve storlara rağmen denizden çarpan ışıkla yeşil bir havuza, güneş vurmuş sık ve gölgeli bir orman altına benziyordu. "Başka türlü nasıl olabilir? Bu odada başka türlüsü kabil olur mu hiç?" Ve uykuda aldığı o kendi üstüne toplanmış külçe şeklini ayaklarını iyice uzatarak kendi zihninde bir daha bozdu. Sağ bacağındaki sızıları vücudunu gererek yokladı. Hepsi yerlerindeydi. Bütün baldırı, ayak bileğinin üstü, topuğunun dış tarafı ve diz kapağının altı, hepsi çok hassas bir klâvye gibi hareketine ayrı ayrı cevap verdiler. Bununla beraber düşüncesi ne bu sızılarda ne de yavaş yavaş şuurunu elde ettiği başlayan gündeydi. Daha ziyade biraz evvelki rüyalarıyle meşguldü. Mesut, hatta hazlı uyanışına rağmen -çünkü bütün o karışık duygulara rağmen bu uyanışın kendine göre bir keyfi vardı-rüyalarının hiç de güzel şeyler olmadığını biliyordu. Bunlar kuvvetle hüküm süren bir zamandan başka bir zamana aktarılırken, belki de geçişin şiddetiyle, belki daha altta gizli bir kurtulma, sahile erişme fikriyle duyulan bir şeydi. Hakikatte çok karışık rüyalar görmüştü. Fakat bununla da kalmıyordu. İşin içinde bir başka şeyin daha bulunduğunu hissediyordu. "Sanki bir melek tarafından sabaha itildim. Çok güzel, mahzun ve hoyrat bir melek . . .Öyle ki hep arkama bakmak istiyordum. Sonra birdenbire üçüncü konsertonun piyanosu sisli bir sabahta birdenbire güneş vurmuş bir gemi gibi çarptı. O zaman her şeyi anlar gibi oldu.

Selim çoktan beri bu tecrübeyi istiyordu. Hizmetçisine on beş gün evvel birkaç plâk göstermiş, kendisine haber vermeden ara sıra uyanma saatinde birini çalmasını istemişti. Heleni başlamak için bugünü ve bu konsertoyu seçmiş olmalıydı. Bu bilgi ile rüyasını hatırladı. Büyük bir kalabalık bir pencerenin önünde toplanmışlar, ne olduğunu, kimin olduğunu bilmediği çok güzel ve parıltılı bir şeyi elden ele geçirerek muayene ediyorlardı. Selim durmadan "Verin artık!" der gibi elini uzatıyor, fakat bir türlü tutamıyordu. Ev şimdi her taraftaı yapılan o çıplak arsalı banka evlerine benziyordu. Fakat pencereyi çok iyi tanıyordu. Bu, köşkteki yemek odasının penceresiydi. Etrafında hiç de kahkaha, konuşma ve fısıltı olmayan bir yığın kahkaha, konuşma ve fısıltı vardı. Fakat asıl garibi kalabalığın kendisi idi. Sanki bir yığın acayip kuş, tanımadığı iklim veya yıldız hayvanları insan kıyafetine girmiş hep beraber kılık değiştiriyorlardı. Sonra birdenbire her şey kaybolmuş, Selim bir boşlukta kendisini tek başına bulmuştu. İşte o zaman o mesut ve parıltılı itilme duyusuyle, arkasına bir türlü bakmaya cesaret etmeden günün ortasına düşmüştü.

Yattığı yerde bir sigara yaktı ve musikiyi dikkatle dinlemeye başladı. İkinci movement'in başında olduğuna göre şöyle bir on dakika evvel başlamış olmalıydı. Piyano tek başına sözü almış gidiyordu.

Türkiye Diyanet Vakfı

510 Selim'de rüyalarına merak çocukluğunun yadigârıydı. "Yalnız büyükbabam rüyalarını söylemezdi. Çünkü büyükbabam geçmiş zamandı. Geçmiş zaman rüya görmez, sadece hatırlar. Büyükbabam hatırlardı. O bir kere ve tam rüya görmüştü." İhtiyar adamı yaldızlı, sırmalı mabeyinci elbiseleri içinde çok az indiği kahvaltı saatlerinde, öğlen ve akşam yemeklerinde, sofra başında, dimdik, dalgın, etrafına acayip surette yabancı, yalnız torunlarına baktığı zaman gözleri yumuşar görüyordu.

Hayrettin Paşa 1908'den üç yıl evvel irade-i şahane ile sırtına geçirilmiş bu elbiseleri çıkartmamak için senelerce kapandığı evden dışarıya adım atmamış, birkaç tanıdıktan, berberinden, kendisiyle hâlâ "Paşa hazretleri" ve "efendimiz" diye konuşan, ancak izin verildikten sonra huzurunda oturmağa razı olan, ilâçlarını ve sıhhî tavsiyelerini "müsaade buyurulursa" diye teklif eden, hemen kendisi kadar yaşlı Rum doktorundan başka dışardan kimseyi görmeden, her lâhza mazinin içine gömülü, en ufak sarsıntıda onun hesabını vemeye hazır, uzun nefis müdafaaları yaparak, bir başkasının eline geçmesinden daima korktuğu hatıralarını yazarak tam yirmi beş sene yaşamıştı. Bu hatıralar ne olmuştu acaba? Selim'le Nevzat yıllarca evin her köşesini alt üst edercesine onları aramışlardı. "Belki de babam yakmıştır. Yahut da büyükbabam hiç kimsenin göremeyeceği bir yere sakladı. Bütün aile bu illete müptelâydık. Dedem, büyükannem, annem, hemen herkes her gün bir köşeye bir şeyi iyice saklar ve bir türlü bulamazdı. Bu yüzden bir müddet sonra bu saklanan şey ister istemez ilân edilir, evcek hepimiz peşine düşerdik."

"En muvaffakiyetlimiz Süleyman'dı. O köşkün her tarafını, bodrumdan tavan arasına kadar her deliğini deşiğini bilir, olmayacak yerlere girer çıkardı. Büyükannemin paralarını sakladığı yeri daha ilk anında keşfeder, sonra kadıncağız hazinesini aramaya başladı mı, oldukça uzun bir pazarlıktan sonra ortadan bir zaman kaybolur ve elinde küçük bir çıkın, üstü başı örümcek ağları içinde" İşte! "diyerek gelirdi. Belki büyükbabamın hatıralarının yerini de biliyordu. Belki okumuştu da, fakat nedense bizden gizledi. . . ."

Selim için bu büyükbaba bütün bir meseleydi. Kırk beş yaşında kendi iradesiyle hayatını kapatan bu acaip adam, bu hareketiyle bütün ailenin hayatını değiştirmiş, o kadar çocuk ve genç yaşta erkek ve kadının beraber yaşadıkları köşkü dışarıyla münasebetlerini kesen bir sise boğmuştu. "Bu yüzden şehrin ortasında ıssız bir adada yaşar gibi yaşadık. En korkuncu şüphesiz babamın talihi oldu. O kadar beklediği ve hazırlandığı siyasî hayata bir türlü kolaylıkla intibak edemedi. Sanki her şeyi dedemin zorla kendisini önüne getirdiği zaviyeden görmeğe mahkûm olmuştu. Sade o mu? . . . Ben, Süleyman, Nevzat . . . Hepimiz bir çeşit istiğnada yaşadık."

Gerçekten çocukluğundaki kahvaltı sofrasındaymış gibi büyükçe, kenarı yaldızlı, içi küçük Japon gülleriyle süslü bir zeytin tabağını gözlerinin önünden iterek olduğu yerde doğruldu. Bu tecrübeden tek kurtulan Süleyman olurdu. Efendi beni çağırıyor, der ve elinde birkaç dilim ekmek bahçeye fırlardı. Efendi, Süleyman'ın çok sevdiği iri horozuydu. Sabahleyin yemek odasının penceresinin önüne gelir, tok seslerle büyük dostunu çağırırdı. Bazan Süleyman aldırmaz, o zaman iri cüssesiyle pencereye zıplar, dar pervazda içeriye girmeye hazır, asma yapraklarının ve hanımellerinin arasından camı ısrarla tıkırdatarak Süleyman'ın yerinden kalkmasını beklerdi. Kırçıl, altın sarısı ve koyu kırmızı karışık tüyleri, siyahı bol kuyruğu yüzünden Efendi, Selim için sabah denen şeyin sembolü olmuştu. Sesiyle, şekliyle ve renkleriyle Efendi sabahın kendisiydi.

Annem her defasında "Dur, böyle don gömlek nereye gidiyorsun?" diye çıkışır, sonra birdenbire "Hiç reçel yemiyecek misin?" diye üzülürdü. Çünkü annem için kendi yaptığı reçeller sofra dininin en esaslı unsurlarıydı. Fakat Süleyman hiçbir şey dinlemezdi. Zaten Nevzat'la o reçeli sevmezlerdi. Nevzat, bu kadar tatlı sabah sabah yenilir mi anne! diye mızıklanır, Süleyman ise birkaç zeytinle bir baş sarmısağı her şeye tercih ederdi. Süleyman herkesin sabah erkenden bir resm-i kabul varmış gibi en ciddî şekilde giyindiği bu evde yazın don gömleğe benzer, kışın kimin nesini bulursa sırtına geçirerek, başında kocaman bir sargı, en acayip kıyafetle sofraya inerdi. Süleyman hemen daima baş ağrısından mustaripti. Haşarılığına dayanamayıp da döğmek için babam veya annem yakaladığı zaman iki eliyle başını örter, "Sakın başıma
511 vurmayın, çok ağrıyor." derdi. O zaman Süleyman'ın kızıla yakın saçları vardı. Çilli yüzünde büyük mavi gözleri acayip bir ateşle, sanki isyanın bir adım ötesinde parlardı. Süleyman'a geçen gün Efendi'den bahsettim. Âdeta hatırlamadı. İnsan hayatından memnun olmayınca mazisini âdeta inkâr ediyor. Cemiyetler

de böyle değil mi? Hakikî çözülüş bir takım yıkılışlarla kabil. Bir taraf yıkılacak ki başka tarafa bağlanasın . . . Ya kendi hayatına veya bir takım fikirlere . . . Fakat biz fikirlere gidemiyoruz. Fikirler bize kapalı. İnsanla birleşerek gelmiyorlar. Sadece fikir olarak geliyorlar. Onlara boşlukta rastlıyoruz. Tıpkı riyaziye hocamız Cemil Bey'in dersleri gibi. Sapsarı, upuzun bir adam. Ahmet'in dediği gibi bıyıklı ve gözlüklü bir tavan süpürgesi. Riyaziye bilen bir tavan süpürgesi. Cemil Bey dört sene tahtaya hiçbir fikir çizmeden ders verdi. Daireler, üçgenler, sekizgenler, Öklides'in bütün muzaffer buluşları, sanki sınıfın üçüncü buudu ilk icat edenin kafasıymış gibi hep havadaydı. "A - B çizgisi." Ve Cemil Bey'in kolu birden kalkar, hemen hemen iki dakika evvelki yerde işaret ettiği bu hayal çizgiyi bulur, onu kesen C - E çizgisini ortasından geçirir, açılara işaret koyardı. Böylece başlarımızın üstü yavaş yavaş bütün bir âlemle dolardı. O kadar dolardı ki onun peşi sıra dersten çıkarken sınıfın o noktasından geçenler bütün bu figürlerin, çizgilerin, dörtgen ve sekizgenlerin üstlerine yıkılacağından âdeta korkarlardı.

"İyi ve güzel bir daire, şöyle haysiyetli bir müselles . . . ." Hendese figürleri Cemil Bey'in konuşmasına insan muaşeretinin hususiyetleriyle gelirdi. Bir gün bana "Üçü sevmez misin? diye sormuştu. Üç yahu, üç . . . üç sevilmez mi hiç? Ne garip adamsın sen Selim, üçü sevmiyorsun? Halbuki ne güzel rakam. . . Ah bir kere size dünyaya rakam ve hendesî şekille bakmayı öğretebilsem, ne rahat ederdiniz! . ." Asıl garibi bir şekli böyle başımızın üstüne küçük bir top kandil gibi astıktan sonra ikincisi için, hakikaten o yer, o figür ve ameliye tarafından mutlak şekilde tutulmuş gibi, birkaç adım öteye geçip dikkatle kendisine boş bir yer aramasıydı. Bununla beraber hiç de dalgın değildi. Bir gün sınıfa girer girmez "Bu müdür muavini ahmak, demişti. Hakikaten ahmak. Müdürün odasına gitti. Kapıyı kilitli bulunca açtı, içeriye baktı ve gelmemiş diye söylenerek uzaklaştı. Hiç böyle şey gördünüz mü? Deli bile yapmaz bunu . . . "

Hangimiz ahmak değiliz sanki . . . Rüyamda kendimi bir başkası gibi seyrediyordum ve bunu biliyordum. Sanki camdan bir oda içindeydim. Bir köşede oturmuş düşünüyordum. Fakat yüzüm kendi yüzüm değildi. Tanıdıklarımdan birinin yüzüydü. Belki Süleyman, belki bir başkası, belki bütün tanıdıklarım . . . Bu perdeyi değiştirmek lâzım . . . Behemahal değiştirmeli . . . Güneş eşyayı hem yaratıyor, hem yiyor. Güneş hayattır, ışıktır, cüzzamdır . . . her şeydir. Her şey her şeydir ve kendisidir. Tıpkı Leylâ gibi. Leylâ bütün kadınlara benzer. Ama yine Leylâ'dır. Fakat asıl benzediği Nevzat'tır. Nevzat da öyleydi. Bütün kadınlara benzerdi. Nevzat çocuğunun ölüsünü pencereden attı ve delirdi. Çocuk bu sarsıntıyla iyileşti, kurtuldu. Fakat annesi onu bir daha tanımadı. Bütün ömrü boyunca kendisini oğlunun katili bildi. En son günü hikâyeyi ona yine anlattı: "Ben oğlumu öldürdüm. Ya yavrum böyle işte. Ben katilim . . . Ben kötü kadınım . . . Kendi oğlumu öldürdüm. . . . " Zavallı Gündüz hiçbir şeyden anlayacak yaşta değildi. Sadece "Öldürmedin anneciğim . . . öldürmedin. Yaşıyorum işte . . . Bak işte! Dokun, gör,
12 karşındayım: Seni öpüyorum . . ." Sonra ikisi birden ağlamağa başladılar. Bu acıklı hatıra ile yerinden fırladı. Gürültüyle perdeleri açtı. Denizden doğru vuran güneş ışığı eski bir tekneyi bir anda dolduran su gibi âdeta uğuldayarak odaya girdi. Selim bu anî hücumun karşısında bir an geriledi.

"Ben isyan denen şeyi hiç anlamadım. Kızdım, kendimi yedim, fakat isyan etmedim . . . Nevzat, Süleyman hepsi isyan ettiler . . . Süleyman geleceğini kendi eliyle yaktı. Nevzat öldü sandığı çocuğunu kaderin yüzüne fırlattı . . . Çocuk iyi oldu, fakat . . . ." Sonra birdenbire yine kendisine döndü. "Belki tek eksiğim bu oldu. Daima evin uslu çocuğu kaldım. Kendimi gizledim ve düşündüğümden başka türlü hareket ettim . . . Daha doğrusu kaçtım. Daima zihnimin bir köşesinde yaşadım."

Bugün kaçamayacaktı. Bugün köşk satılıyordu. Saat üç buçukta tapu dairesinde takrir verilecek, senetler imzalanacak, o kadar sevdiği insanın yaşayıp öldüğü ev bir başkasının olacaktı. "Dördümüz de orada olacağız. Süleyman, Hatice, Gündüz ve ben . . . Tam aile toplantısı . . . Fakat onlardan başka behemehal geleceklerini bildiği iki kişi daha vardı. Annesiyle Nevzat. Ama onlar bizim gibi Şişli'den, Cihangir'den, Aksaray'dan, Beyoğlu'ndan gelmeyecekler. Doğrudan doğruya Erenköy'den, köşkten gelecekler." Ve deniz üzerinden doğru bu ikisinin gelişini görmek ister gibi baktı. "Bize başka bir yer bul bari Süleyman! Madem ki evimizi satıyorsun, sığınacağımız başka bir yer." Annesinin hafif sabah melteminde şişmiş yirmi beş sene evvelinin modası geniş bej mantosunu, böyle bir şey bayağı mümkünmüş gibi, Üsküdar üzerlerinde aradı. Puslu bir mavilikten başka bir şey göremediğine âdeta şaşırdı.

Bir arı uzaktan doğru geldi, başının üstünde çok ince yaldızdan bir çenber çizdikten sonra uzaklaştı. "İşte gayretimin mükâfatı . . . Aziz oldum. Ama kimin, hangi ressamın?" Hayvanın sesi öyle kuvvetli, sabahın mavilikleri içinde öyle altın sarısıydı ki başka türlü düşünülemezdi. Bu düşünce ve bilhassa uzaklaşan arı sesinin altınından kendisinde kalmış hayal tekrar rüyasında gördüğünü sandığı meleği hatırlattı. "Hakikaten arkamda mıydı? Hakikaten gördüm mü?"

"Gitmesem n'olur sanki ? Sadece köşke gitsem." Bütün aile ayrı ayrı ihtiyaçlar ve sebeplerle istedikleri, hatta gecikmesinden şikâyet ettikleri bu basit ve artık zarurîleşmiş alım satım meselesi üzerinde her şey kararlaştıktan sonra o kadar yersiz şekilde sızlanmağa başlamışlardı ki Selim şimdi kendisini çok acıklı bir muahedenin, yahut kayıtsız ve şartsız bir teslim mukavelesinin imzasına gidiyor sanıyordu. Hakikatte köşkte hiçbirinin oturması kabil değildi. Nevzat, intiharından beri bu aile mülkünü tek başına zapt etmişti. Kaldı ki bugünün şartlarında ev olarak kullanılması da imkânsızdı. Alıcı da ne yapacağını henüz bilmiyordu. "Belki bir sanatoryum belki de bir otel yaparım . . ." demişti. Fakat Selim daha ziyade yıktırıp arsasını böleceğine emindi. Onu üzen şeylerden biri de buydu. "O küçük iki katlı, ekonomik evlerden birkaç tane . . . " Sonra bahçeye acıyordu. Bütün o çamlar, fıstık ağaçları, südreler ve kapının yanındaki iki servi, hepsi bu taksimde gidecekti. Servilerin biri Nevzat'ın biri kendininidi. Nevzat bir gün "Selim . . . Haydi seninle şu kapının iki yanına birer ağaç dikelim . . . " demiş, yerini de göstermişti. Sonra aylarca düşünmüşler nihayet servide karar vermişlerdi. "Ali Efendi bu işe çok şaşmıştı. Niçin servi de başka şey değil . . . Ağaç mı kalmadı dünyada beyim?" Fakat Nevzat'ın düşüncesi üstün gelmişti. Evet bahçe Selim'in ve kardeşlerinin bütün çocukluğuydu. Nevzat'ın ölümünden sonra kardeşinin hatıraları o ağaçların dibinde, o havuzun başında, ahırın kapısında, arka duvarın kenarında kendi kendine bittiği söylenen büyük incir ağacında toplanmıştı. Çok defa onu çıplak ayakları bu ağacın dallarında sallanır hatırlardı. "Selim, Selim, gitme . . . Şu daldakini de sana vereceğim . . . Dur allahaşkına . . . Hah aldım."

Selim Nevzat'ın gözdesiydi. Onun ölümünden sonra Selim'in düşüncesi köşke nadir girerdi. Çünkü orada büsbütün başka bir Nevzat, şizofreninin çehresini değiştirdiği, başı iki elleri arasında durmadan dolaşan ve bir Ionesco piyesi gibi doludizgin konuşan bir Nevzat vardı. Halbuki köşkün bahçesinde . . . . Eliyle bir şeyleri uzaklaştırır gibi bir işaret yaptı. "Onlar konuşuyorlar, azabını ben çekiyorum . . . . "

519 Filhakika bütün aile her an yeni bir şey hatırlıyor, Selim'i içine girmekten korktukları bu evi satmaktan caydırmak için ellerinden gelen her şeyi yapıyordu. Fakat bütün bunlar satış muamelesinin bir an (evvel) olması için sabırsızlanmalarını hiç de men etmiyordu. En ufak gecikmede, hep o itham ediliyordu.

Selim'i bu köşkün rahatsız eden taraflarından biri de vaktiyle düşündüğü gibi kendi hissesini Süleyman'la Gündüz'e bırakamamasıydı. Mebusluktan ayrıldığı günden beri vaziyeti her gün biraz daha kötüleşmişti. Şimdi yazılarının getirdikleri hariç bir ecnebi mektebinden aldığı birkaç yüz liradan başka güvenecek hiçbir şeyi yoktur. Eline geçecek paranın mühim bir kısmı borçlarına gidecekti. Geri kalanla da bir mecmua çıkarmayı düşünüyordu. "Tutar veya tutmaz . . . " Bu son kozuydu, oynaması lâzımdı. Edebiyatı ve fikirleri hepsi bunu zarurî kılıyordu.

"Bununla beraber Süleyman'a biraz ayırmam lâzım." Süleyman iki çocuğuyle, hastalıklı karısı ve daima bütün bir kabileyle başına yıkılan acayip sevgilileriyle her an sıkıntı içindeydi. "Süleyman kendi hayatını eliyle yıkanlardan . . . Evvelâ kumar, sonra alkol ve kadın." Hakikatte bilhassa alkol. Asıl acıdığı şey kardeşinin istidadıydı. İlk gençliğinde yazdığı birkaç hikâye Selim'i âdeta büyülemişti. O kadar ki sadece bu istidadın gelişebilmesi için Selim kendi ihtiraslarından vazgeçmek, bütün ömrü boyunca ona yardım etmek, bu istidadın başında beklemek kararını vermişti. Bunları okuduğu günün akşamını hiç unutamazdı. İki kardeş köşkün çatısındaki geniş odada her ufak yaprak kımıldanışında kendilerine kadar çıkan ıhlamur kokuları içinde sabaha kadar konuşmuşlar, bütün bir gelecek zaman programı kurmuşlardı. Nevzat'ın Cemil'le evlendiği seneydi. Yaz gecesi denen o acayip ve harikulâde rüyanın içinde bir başka harikulâde rüya gibi bir konuşmaydı bu. Selim bütün ömrünce o akşam kardeşiyle olduğu gibi herhangi bir insanla anlaştığını bir daha hissetmedi. Ne Leylâ, ne başkaları, ne de evlenmesine kadar hep beraber oldukları Nevzat . . . Bu birbirini anlayan iki ruhun birbirinde kayboluşu gibi bir şeydi. Sonra birdenbire Süleyman

her şeyden vazgeçmiş, olmayacak hayaller peşinde tahsilini yarıda bırakmış, ne çocukluğu, ne ergenlik yıllarıyle hiçbir münasebeti olmayan bir hayata dalmıştı. Selim bu kadar tezatla dolu ve haşin, düştüğü yeri kül eden bir gençlik görmemişti. Şüphesiz iş bu kadar basit değildi. Evvelâ kardeşinin karşısına birkaç hocanın aşılmaz bir maniaya çıkan anlayışsızlığı, sonra da nereden türediği bilinmeyen bir iki arkadaş çıkmıştı. Süleyman'ı bir taşkınlıktan öbürüne sürükleyen bu arkadaşların hepsi bugün hayatta muvaffak insanlardı. Şurası var ki onlar çekilmesi icap eden yerde çekilmesini bilen, kendilerine erişme heveslerinin etrafında her an yeniden çekidüzen vermesini bilen insanlardı. Hepsinin etrafında kendilerini tutan, rastladıkları engelleri onların hesabına ortadan kaldıran, erişmekten başka hiçbir idealleri olmayan, toprağa, paraya, aileye bütün bir çetrefil ve realist hesabın kökleriyle bağlı bir yığın hısım akraba vardı. "Süleyman'ın etrafında ise benden başka kimse yoktu. Bense ancak müşahit olarak yaşayanlardanım . . . ."

Hakikaten böyle miydi? Selim burada da kararsızdı. Belki de sorumluluk duygusu onu bu işte de kendisini ithama götürüyordu. Bir gün annesi ona "Kendini ne zannediyorsun? Allah baba mısın sen?" diye çıkışmıştı. Selim suç yüklenmekten hoşlanan adamdı. Bununla beraber Süleyman'da dindar aile terbiyesi ve bir tarafıyle çok yumuşak ve hissî bir mizacın, eşine az rastlanır bir yığın insiyakla on beş sene çarpıştığını görmüş ve hiçbir şey yapamamıştı. Asıl garibi bu aşırı yaratılış için muhafaza olarak tabiatın o kadar uslu ve muvazeneli babasının çehresini seçmiş olmasıydı. Süleyman'da yüz, vücut, boy, kımıldanışlar ve hareketler, dışardan görülen her şey babasının bir tekrarıydı. Şefkati de babasının hemen hemen aynıydı. Bu yüzden Selim kardeşine bakar ve onu dinlerken, yahut hayatı üzerinde düşünürken babasının kendi benliğinden çok başka bir ikinci hayatı-kimbilir belki de içten içe özlediği hayatı - şüphesiz aynı acemilik ve aynı safiyetle yaşadığı vehmine kapılırdı. Bir insanın bu kadar doludizgin ve bu kadar kendisinin dışında kalabilmesi için bir değil birkaç hayatı boyunca hemen hemen hiç yaşamamış, nesiller boyunca kendisini hapsetmiş, sadece en büyük felâketlere kadar lezzet, kendinden çıkış bir yığın şeyi özlemiş olması icap ederdi.

"Babam da onun gibi yaşamadı. Yahut en budalaca, en acemice şeklinde hayatın dışında kaldı. Zaten hepimizin Süleyman'la aramızdaki fark bir mübalagadan başka nedir? Süleyman benim zaaflarımın conficient'ından başka ne olabilir? Bütün mesele bir doz meselesi . . . . "

.8 "Bir nisbet ziyadesiyle şimdi Süleyman kendi kendisinin tam bir inkârı oldu." Filhakika nadir hiddet anlarının haricinde eski atak, uçarı, çapkın, yıkıp kırıcı Süleyman'ı da artık bulmak kabil değildi. Kardeşi acayip bir vehim ve korku içinde şimdi bir gölge gibi yaşıyordu. "On senedir bana verdiği nasihatler bile değişti." Çünkü Süleyman bu derbeder hayatın içinde Selim'e ait meselelerde daima çok vuzuhlu ve sarih olmuştu. Bir gün kendisine en ciddî tavrıyle "Ben hiçbir şey yapamadım. Bari sen muvaffak ol!" demişti.

Marie'nin bir elinde sabah kahvesi, öbüründe gazeteler odaya girişi düşüncelerinin akışını birdenbire kırdı. Kız, beyaz geceliğinin içinde yarı çıplak, olduğundan fazla çekici ve yaşının üstündeydi. Gazeteleri masanın üzerine koydu ve geniş siyah gözlerinin ısrarıyle Selim'e kahvesini uzattı. Yüzü bir çeşit uzaklıkta gergin ve dargındı. İlk iğva denemelerini yapan tecrübesiz dargınlığı nedense hizmetçisinin iki aydır evde misafir yeğenine Selim'le her karşılaşmalarında, birkaç kelimelik bir konuşmada birdenbire dağılan bu maskeyi ilham etmişti. "Belki de ilk işarette çok uzaklardan gelebilmek için . . ." Selim onun çıplak kollarını, dolgun boynunu ve başının üstüne çocuk-kadın uykusunun rüyalarıyle beraber alelacele topladığı koyu kumral saçlarını farkında olmadığı bir dikkatle süzdü. Kız bu sabah saatinde çiçek açmış bir erik ağacı gibi güzel ve tatlıydı. Cildinin altında tıpkı o bahar ağaçları gibi bütün bir hayatiyetin, nerdeyse küçük uzviyetini boğacak gibi çılgın atılışlarla dolaştığı o kadar belliydi ki . . . . " Başka türlü dudaklarının bu meyva dolgunluğu kabil olabilir miydi?"

"Böyle üşümüyor musun sen?"

Kız bu sualin altında eve geldiği günden beri teyzesinin biraz daha yakışık alır şekilde giyinmesi için verdiği öğütlerin bulunduğunu hiç fark etmemiş gibi güldü.

"Bu havada üşünür mü hiç? Çok sıcak . . . ." İkinci pencerenin camını açtı. Sonra yorganı ve örtüleri, şüphesiz arka balkona götürüp asmak için topladı. Odanın içinde başta Selim bütün hayata meydan okur gibi gidip geliyordu.

"Bu gece rüyanızda iki defa da bağırdınız!"

"Bağırdım mı?"

"Hem yüksek sesle . . . . Ben içerden duydum. Uyandım. Ama ne söylediğinizi tutamadım."

Selim "Bu da yeni çıktı . . . . " der gibi başını salladı. Kız onu teselli eder gibi devam etti:

"Merak edilecek bir şey değil . . . . Teyzem de uykusunda konuşuyor . . . . Ben onu da işitiyorum. Hep Dimitri ile kavga ediyor. Hem bu ilk defa değil ki . . . . Beş altı defa oldu . . . . "

Selim uykusundan ziyade bu genç ve taze vücudun kendisiyle meşguldü. Marie bir lâhzada bir sarmaşık gibi çengel çengel bütün etrafını sarmıştı. Küçük çıplak ayaklarının döşemenin üstüne basışında bulunduğu yeri âdeta zapteden bir emniyet hissi vardı.

Selim işi kısa kesmek için başını pencereye çevirdi. Kız bu muameleden müteessir, en hoyrat sesiyle "Banyonuz hazır!" diyerek geldiği (gibi) sessiz ve dargın, saçlarının perişan ve lâtif yığını ve uzun gömleğinin yarı çıplaklığıyle odadan çıktı.

517 Selim bu anî hiddetten şaşkın arkasından baktı, ayaklarının muşambaya basarken duyduğunu vehmettiği hazzı âdeta kıskandı:"Çiçek açmış erik ağacı . . . . Fakat Beyoğlu'nun o küçük ve dar sokaklarında iki fakir evin arasında ezilmiş bahçelerinden birinde. Çünkü Leylâ nasıl Boğaziçi ve muhayyilemizdeki eski İstanbul ise Marie de öyle Beyoğlu . . . . Onu görüp, o kadar acayip ve boğuk şekilde şakırdayan Türkçesini bir lâhza dinleyip de içimizde nesilden nesile o kadar değişen yüzüyle Beyoğlu'nu hatırlamamak imkânsızdı. Ancak bize doğru genişledikçe, belki de haksız bir inhisarla bizden dediklerimizi de içine aldıkça trajedisinin şuuruna erdiğimiz Beyoğlu . . . . Yedi sekiz ırkın, birkaç dilin, bir o kadar din, örf ve ahlâkın aynı teknede çalkana çalkana hazırladığı gevşek, her an ekşimeğe hazır, mayasının kokusu bizi her an başka şekilde işgal eden acayip ve karışık hamur."

Marie Beyoğlu'ydu. Çalışkan, başka türlü yapamadığı için eğlenmeğe hazır, her türlü dostluğa hiç kaynaşmaksızın amade, kimim düşüncesinin üstünde ve ten hazlarının ötesinde her şeye kayıtsız yarı kanser, yarı sömürücü hayatıyle Beyoğlu. Küçük atölyeler, acayip randevu evleri daha acayip aşk tellalları, sonu olmayan evlenmeler, bir ucu mahkemelerde, öbür ucu sonsuz anlaşmamazlıklarda ve cinayetlerde, intihara çok benzeyen istifalarda biten muaşakalar, ezanla çan sesinin birbirini karşıladığı sabah ve akşamlar, iç içe hurafeler, birkaç dilde teşekkür ve küfür, bir dilden öbür dile aktarılmış şakalar ve (?) , her cinsten kalabalığın doldurduğu falcı odaları, (?) (?) (?) , hülâsa insiyaklarımızın olduğu kadar, hayatımızdaki karışıklığın da bir ahtapot gibi sayısız kollu mezbelesi.

Selim bu ahtapotun nasıl bir şey olduğunu bir gün Kasımpaşa'da çamura gömülü bir yoldan geçerken hissetmişti. Piyalepaşa'nın o karışık bir muammaya benzeyen mimarîsini seyretmiş yorgun argın geliyordu. Birdenbire yolun kenarında âdeta bir tepenin üstünde daha ziyade bir kulübeye benzeyen bir ev görerek durmuştu. İlk rüzgârda yıkılacağa benzeyen bu ahşap ve biçare evin kapısında biri zincirle bağlı, öbürleri onunla ahbaplığa gelmiş üç köpek, pencerede dört çocukla iki kadın başı vardı. Sonra birdenbire kapı açılmış ne biraz evvel seyrettiği mimarîyle, ne çıktığı evle, ne de etraftaki insanların meyus yüzleri ve sefaletleriyle alâkası olmayan bir kıyafette genç bir kız "Allahaısmarladık!" diyerek dışarıya fırlamış, alabildiğine yüksek ökçeli ayakkabılarına rağmen Selim'in bir türlü kavrayamadığı bir çeviklik ve isabetle tepeyi koşa koşa inmiş ve biraz ötede kendisini bekleyen arabaya doğru yürümüştü. Selim bütün hayatında bu kadar biçare ve uydurma bir şıklık görmemişti. Bununla beraber üstündeki şeylerin hemen hepsi az çok seçilmiş pahalı eşyaydı. Koku ve makyajın, saç boyasının dışında mübalağa ve insicamsızlıktan başka göze

batar bir şey yoktu. Arabanın tutulmuş olduğunu görünce hakikî bir yese kapılmış, sonra Selim'e "Aman kardeşim . . . N'olur, beni de alın . . . Hiç olmazsa Kasımpaşa'ya kadar" diye yalvarmıştı. Selim ister istemez razı olmuş ve genç kızın Beyoğlu'na çıktığını anlayınca Tarlabaşı'na kadar götürmüştü. Bütün yol boyunca kız saati sormuş, "Ah geç kaldım! Çok geç . . . ." diye üzülmüş, olduğu yerde terlemiş, filmden, rejisörlerden, artistlerden, kendisi gibi figüranlık yapan Rum ve Ermeni arkadaşlarının iyiliğinden, akşama davetli olduğu çaydan bahsetmişti.

"Beyoğlu mu, yoksa muayyen bir hayat standardı mı ? Şüphesiz her ikisi birden . . . Çünkü işin içinde muvazeneyi bozan modalar ve bir yaşama hevesi (?) de var . " Marie, Selim'in düşüncesini o kadar yoran bu acayip âlemi sanki beraberinde gezdiriyordu. Onu her görüşünde -evinde yaşadığına göre bazı günler her an- kendisini Parmakkapı'yla Tarlabaşı arasındaki o girift sokaklarda zannediyordu. "Zavallı kız . . . ." diye başını salladı. Belki de tam böyle değil, belki de beraberinde sadece o sokakların hasret ve kaderini taşıyordu. "Ve istiyor ki benim elimle oraya girsin, mukadder hayatına başlasın!" İçinde doğduğu, yaşadığı muhitin Marie'ye çizdiği kader buydu. Meğer ki çok büyük ve mesut bir tesadüf olsun . . . Böyle bir tesadüfün kapısını da yine Beyoğlu açabilirdi. Marie'nin o çapraşık sokaklardan ve yalnızlıklardan geçmesi, o bunaltıları, ümitsizlikleri, o ruh esvaklarını tatması mukadderdi. "Doğuşunun tesadüfleri bunu istiyordu."

6 Bornuza sarıldı. Bir müddet banyonun kenarıyle yan taraftaki iskemle arasında tereddüt eder gibi etrafına bakındı. Nihayet birincisine oturarak ayaklarını kuruladı. Hâlâ vücudunda bir taraf sıcak suyun verdiği rahatlığı, bizde kurduğu o yarı gömülmüş, yarı yüzen nebatî hayat lezzetini hatırlıyordu. "Sıcak ve dinlendirici, unutma gibi, uyku gibi, ana kucağı, ana rahmi gibi . . . ." Bu son düşünce uyanış vaziyetini tekrar hatırlattı. "Tıpkı bir cenin gibi kendi üstüme büzülmüştüm. Sanki ılık ve durgun, yüklü bir suda gibi." Başını salladı. "Kimbilir belki rüyamda annemi, yahut Nevzat'ı veya Leylâ'yı görmüşümdür." Herhalde Marie'yi değil. "Yahut başka bir tesadüf . . . Niçin olmasın? Uzviyetin de kendisine göre bir hafızası olsa gerek. Annem Süleyman'ın uyurken zaman zaman meme emer gibi dudaklarını kımıldattığını söylerdi. Ve buna sebep olarak da ölen kardeşimizin doğması yüzünden Süleyman'ı erken sütten kestiğini bulurdu. Belki de bütün Süleyman vakıası buradadır." Gözlerinin önünden beşikte çırpınan küçük, beyaz bir çocuk eli geçti. Hiçbir şey bu kadar güzel olamazdı. Yasemen gibi, güneş vurmuş dalga köpüğü (gibi) bir şeydi bu.

Bornuzunun kuşağını sıkıştırarak aynanın önünde durdu. Sırtında hiç sevmediği bir kızışma, ikinci terin gelmekte olduğunu haber veriyordu. Terlemek en korktuğu, sinirlendiği şeydi. "Çürümenin başlangıcı gibi bir şey." Biraz geciktirmek için yüzünü soğuk suyla yıkadı. "Şimdi tıraş olmak lâzım . . . İşte cenin hayatımızda hiç tatmadığımız bir duygu. Ne bu fırçayı, ne bu sabunu, ne de tıraş olma ihtiyacını biliyordum." Hafif, iyi ayarlanmış lâvanta çiçeği. Koku bütün vücudunu yavaş yavaş kapladı. "Radley (?) sabunu. Yazık ki bu sonuncu hokka . . . Piccadilly Circus'a açılan yollardan birinde küçük bir mağazadan almıştı. Çanta yerine küçük geniş sepetler taşıyan bir yığın şemsiyeli kız yollara dökülmüştü. Hepsi rüya kadar güzeldiler. Hepsinin tenlerinin altında büyülü bir lâmba yanıyor gibiydi. Hayat birkaç imajda nasıl toplanıyor? Ölürken bütün hayatımızı bir anda gördüğümüz eğer doğru ise bu ancak ameliye bizde daha evvel hazırlandığı, hayatımızı böyle birkaç imajda binlerce defa topladığımız için kabil olabilir . . . ." Birdenbire jileti yüzünden çekti. "İyi ama rüyaları ne yapıyorsun? . . . Bazan bir uyanış lâhzasına en olmayacak şeyleri bütün bir zaman ve hayatı sığdıran rüyaları?" Yüzünün en hassas yerine, daima kestiği sağ çene altına gelmişti; hiçbir şey düşünmemeğe gayret ederek yavaş ve küçük hareketlerle ve daima öbür elinin ikinci parmağını ameliyenin olduğu yerde gezdirerek bu tehlikeli mıntıkayı aştı. "Şimdiden sonrası kolay . . Rüyalara gelince o da sanat gibi. Bütünüyle görmüyoruz. Yalnız duygusu bizde teessüs ediyor. Bir çeşit dinamizm meselesi. Meselâ dün akşam . . ." Dün akşam ilk uyanıştaki rüyası hakikaten korkunçtu. Sanki bir ebediyet boyunca konuşmuş, kendini müdafaa etmiş, yalvarmıştı. "Neden, hangi cürümden?" Bir müddet eli musluğun düğmesinde düşündü. "Çocuğu öldürdüm, diye . . . Halbuki çocuk karşılarındaydı. Durmadan onlara ve bana gülüyordu . . . ." Böyle şeyleri nasıl görürüm? diye kendi kendine şaşırdı. "Çocuğun yüzü güneş gibi parlaktı. Fakat sesi alabildiğine çirkin, hoyrat, sinikti. Lâzımlıkta oturmuş bir taraftan güneş gibi parlıyor, öbür yandan hiçbir hayvanda duymadığı o kaba sesiyle gülüyordu." Yavaş hareketlerle makineyi, tıraş fırçasını temizledi. Sabun hokkasının tahta kapağını örttü. Tekrar kurulandı ve yapacağı şeyleri kendi kendine tekrarladı. Sabahleyin köşke gidecek, bir buçukta Abdullah'ta, üç buçukta tapuda

olacak, akşama da Boğaz'a Leylâ'nın kokteyline gidecekti. "İki defa karşıya geçeceğim." Bütün bu işlerin üst üste gelmesi . . . .

Marie odadaydı. Bir elinde pijamasının ceketi gerilmiş vücuduyle kapıya bakıyordu. Selim "Haydi sen git . . . Ben giyineceğim" dedi. Kız duymamış gibi pijamayı bıraktı, gardroptan giyeceği çamaşırları çıkardı. "Tahammül etmek lâzım. Yoksa yirmi senelik hizmetçimden olacağım!" Ve pencerenin önünde, ayakta kızın gitmesini bekledi. Marie'nin teyzesi Selim'in bütün konforuydu. Heleni'yi yirmi sene evvel henüz adliye ve hukukla alâkasını kesmeden İstanbul'da ve bütün memlekette epeyce akis bırakan bir mahkemede şahitlik yaparken tanımıştı. Kırklareli'nde başlayan, öbür ucu Sivas'ta (biten) bu cinayetin mahkemesi Selim için bütün bir keşif olmuştu. Onun tuttuğu aydınlıkta hiç tanımadığı hayat standartlarını, yer altında birbirine karışmış ağaç köklerine benzeyen farkında olmadığımız bütün bir hayatı, en olmıyacak, vefalı dostlukları, sefil ve gerçek bir yığın yaşayışı görmüştü. Heleni suç ortaklığıyle itham edilen ona komşu bir fahişenin şahidiydi. Mahkemede birdenbire kükremiş "Onun da, benim de, senin de Allahımız var . . . Bilmediğim şeyi biliyorum diyebilir miyim?" Bildiğim bir şey var, bu kadın namuslu insandır, fenalık yapmaz!" demişti ve sonra hakimin meseleye gelmesini isteyince kadının o gece saat on birde evine geldiğini anlatmıştı. Birkaç hafta sonra bir avukatın yazıhanesinde ona yine rastlamış, işsiz olduğunu öğrenince yanına almıştı.

515 İyi ama bu küçük budala üç sene yatalak bir anaya baktı. Sabahtan akşama kadar bir kilise vakfında çalıştı. Tahta sildi, çamaşır yıkadı, ortalık süpürdü. Öldüğü zaman da günlerce ağladı. "Anamın hastalığı galiba bende de var. Parmaklarım onunkine benziyor. Ben de onun gibi olacağım . . . ." Bunu eve ilk geldiği akşam, acı henüz tazeyken teyzesine söylemişti. Belki de bu kadar çılgın ve budala olması da doğru, yanlış bu şuurun kendisinde bulunmasından . . . . Marie üçüncü günü her şeyi unutmuş, pikabın başında kendi kendine dans ediyordu.

Acele acele giyindi. Saat sekiz buçuktu. "Belki bir saat kadar müsveddelerle meşgul olurum." Bu sefer de aynı hatayı yapmış, romana üç ayrı yerden başlamıştı. "Bu demektir ki hazır bir istihlâkla işe girdim . . . ." Şimdi büyük bir düzeltme ameliyesi lâzım geliyordu. Çünkü ne kadar plânlı olursa olsun hemen hemen aynı devirde yazılan bu üç kısımda zarurî şekilde bir yığın tekrarlar, bir müsveddeden öbürüne geçerken tefferuat tarafından sürüklenmeler oluyordu. Selim her satır, yahut her cümle bir sonrakini doğurarak çalışanlardandı.

Gömleğinin lâvtalarını takarken Heleni'nin şimdiye kadar görünmemesine şaşırdı. Sonra bu günün kocasının ölüm yıldönümü olduğunu hatırladı. Kadın sabah erkenden mezarlığa gitmiş olmalıydı. Yirmi beş yıl muntazam şekilde kavga ettiği, kıskandığı ve aldattığı kocasını dinî günlerin hiçbirinde, ne de bizim bayramlarda ziyaret etmeyi unutmazdı. Fakat ölümünün yıl dönümünde iş büsbütün ehemmiyetlileşirdi. O gün bütün kederlerini tazelemesi, yaş dönümünün verdiği imkânla bol bol ağlaması gerekirdi.

Nitekim biraz sonra kadın kıpkırmızı gözleriyle içeriye girdi. Selim'in sırtına geçirdiği ceketi arkadan düzeltti, görünmez bir yerden kimbilir neyi aldı ve mezarlığın hikâyesinden başlayarak yirmi dört saatin hikâyesini nakle başladı.

(- - -)*

13 Heleni kapıya doğru yürüdü. Fakat Selim'in "Bu kadarcıkla kalacak mı?" diye şaşırmasına vakit bırakmadan döndü. "Az kalsın unutuyordum. Dün o çocuk geldi. Hani hep size diyor, hozam, hozam . . ."

---

* Nr. 55'ten Nr. 13'e geçişte bir müsvedde değişikliği - daha eski bir müsveddeye geçiş - söz konusudur. Kâğıt ve mürekkep cinsinde, olay örgüsüne ilişkin ayrıntılarda, dil ve üslûbun dokusunda açıkça gözlenebilen bu türden geçişlerde bazı sayfalar atılarak en uygun bağlantı kurulmuştur. Örneğin burada, Heleni ile kocasının Nr. 515'teki durumuyle çelişen ve değişik bir içerik taşıyan Nr. 521, 520, 572, 14 atılarak Nr. 13'e geçilmiştir. Bu türden geçişler, bundan sonra, ilgili yerlerde yalnızca (- - -) işaretiyle belirtilecektir (G. Güven).

Ve Selim'in anlamadığını görünce izah etti. "O ki geldi babası öldüğü vakit Paris'ten. Ressamdır, nedir?" Ve birden adı bulunca haykırdı: "Suat Bey canım! Suat Bey. Size resim getirmiş. Soruyor, bu gece gideceksiniz Boğaz'da? Leylâ Hanım çok istiyormuş gidesiniz." Ve Heleni bütün dikkatiyle Selim'in yüzüne baktı. Onun dikkatinden, tecessüsünden, şüphesinden kurtulmanın imkânı yoktu. Selim bu sabahki rüyasında Leylâ'nın yarı dargın, serzeniş dolu bakışlarının bir hançer gibi bir tarafına yeniden saplandığını duydu. "O da âşıktır Leylâ Hanım'a nedir?" Paslı bir zemberek boşanmış gibi gırtlağından güldü. "Adını söylerken yüzü kızarıyor. Ama istiyor yine hep ondan konuşsun! Anlattı, anlattı. Leylâ Hanım size dargınmış. Hiç görmüyorum, diyormuş. Artık unuttu bizi. . . ." Selim hayatında şiir, güzellik, mahremiyet namına ne varsa bu kadının bozuk Türkçesinde en aksak nesre tercüme edildiğini görmeğe mahkûmdu. Heleni, on beş senelik ısrarla, gayretle düşüncesinin öbür yüzü, kötüye, adiye bakan, yalnız onu gören tarafı olmuştu. Tekrar uyandığı saatteki sıkıntıyı, azabı giyinmişti. Tekrar o kadar unutmanın ve zamanın arasından kıskançlığın pençesini göğsünde ve boğazında hissediyordu. "Hakkı var Leylâ'nın . . . dedi. Çoktan beri gidemedim. Bu akşam gideceğim. Resimler nerde? . . ." Ve çayını yarıda bırakarak cevap beklemeden çalışma odasına girdi.

Resimler etajerin üzerindeydi. Bunlar Hartung'un üç litografisiyle Suat'ın biri Chagall'den, öbürü Kandinsky'den yaptığı iki kopya ve bir de kendisinin 'Rüya'sıydı. Genç adam son ziyaretinde, iki ay kadar evvel, onlardan bahsetmiş ve ilk fırsatta getireceğini söylemişti. Fakat bir daha görünmemişti. O gün Selim'e Leylâ'dan da uzun uzadıya bahsetmişti. Karı kocayı Paris'te babasının öldüğünü haber aldığı gece tanımıştı. Suat o geceyi beş senelik Paris hayatının en acayip, üzerinde en fazla tesir eden gecesi gibi anlatıyordu. O konuşurken babasının ölümünün verdiği acı, Paris'ten ayrılmanın azabı, iki gün sonra açılacak serginin telâşı arasında rastladığı genç kadının muhayyilesinin bütün bir tarafını zaptettiğini anlamıştı. "Sizden ne kadar çok bahsettik!" Bu cümle günlerce Selim'in zihninden çıkmamıştı. Bu yeni dostluk, iki tarafın kendisi hakkındaki düşünceleri bilhassa Suat'ın kendisine bağlılığı ne olursa olsun, onun sırtından beslenmişti. Selim, Refik'i de Leylâ'yı da çok iyi tanırdı ve bu cins tesadüflerde gecenin nasıl bir curcuna ile biteceğini ve Suat cinsinden bir acemi çaylağın böyle bir geceyi kolay kolay unutamayacağını çok iyi tahmin ediyordu. "Eğer onlara rastlamasaydım sergiyi filân bırakıp ertesi günü dönerdim. Bereket versin onlar, bilhassa Leylâ Hanım beni kandırdı."

12 Fakat Suat'ın asıl üzerinde durduğu nokta kendisini, sergiden sonra İstanbul'a dönmeğe kandırmalarıydı. Refik mutat sinik gülüşüyle "Hele iflâs varsa ortada, hiç gidilmez. İşte borçlu benim, diye insan kendi kendini teslim eder mi?" diye alay etmiş, Leylâ "Babanızı diriltebilir misiniz?" diye sormuş ve sonra onu âdeta unutarak eğlenmeğe başlamışlardı. Bu tam Leylâ'ydı. İnadına, sonuna kadar akıldı. "Bırakacağı noktaya kadar akıl . . . ." Leylâ için tuttuğundan gayrisi yoktu. Bu Paris gecesinde Suat'ı tutmuştu.

"Mont Parnasse' ın arkasında, evin bir adım ötesinde küçük bir kabarede onlara rastladım. Birkaç Fransızla beraberdiler. Barın bir köşesinde de sizin tanıdığınız Jean'la Adrienne vardı. Sonra hep birleştik. Ben girdiğim zaman çöpçü kılıklı bir adam bir türkü söylüyordu. Alkol onu âdeta maddesinden sıyırmıştı. Sesi güzel değildi ama, bir melek gibi söylüyordu. Garip bir geceydi bu. Sonra hepimiz birden çıktık, hatta dükkânın sahibi bile. Yarı Paris'i dolaştık." Sabahı Montmartre'de, tepede etmişlerdi. Suat cinsinden tecrübesiz bir insanın böyle bir geceyi unutmasına imkân yoktu.

Selim genç dostunun anlattıklarını düşüne düşüne odasını başka bir yermiş gibi dolaşırken Suat'ın fantezisine şaşırıyordu. Oda ile ve getirdiği resimlerle âdeta oynamıştı. Paspartuların hepsi kendi işiydi. Asıl mühim olan onları sabırla yerleştirmesi, hatta bunu yaparken bir çocuk gibi eğlenmiş olmasıydı. Çünkü tek Daumier'nin ağır başlı zalim hücumunun yanı başında bu Miro her türlü realite fikrinin dışındaki neşesi ve inkârıyle büsbütün başka bir âlemdi. Sanki "Senin çetin dediğin meseleler, halledilmeyeceğine yandığın davalar inkâr ettiğin andan itibaren yokturlar." diyor gibiydi. Bu bir rüya değildi. Hakikatle de alâkası yoktu. Sadece oyundu ve bu oyun etrafındakilerin hepsini sevindiriyordu. Kandinsky yine odanın tek minyatürüyle karşı aynada el ele verecek şekilde asılmıştı. Hartung'larla iki Bonnard'ın saadet rüyasını, acayip bir dinamizimle infilâk eden siyah çizgilerin tıkızlığını karşılaştırmıştı. Acaba Suat bilerek mi yapmıştı bunu? Çünkü bu rahat saadet rüyasının yanı başında bu siyah çizgili resimler, yaşadığımız devrin öbür tarafı, insana nefes alabileceği tek bir yer bırakmayan tarafıydı ve tıkızlıklarıyle acayip susuşlarıyle Bonnard dediğimiz hakikî renk dehasını nerdeyse susturacaklardı.

Selim bir daha âdeta kederle Bonnard'larına baktı. "Hayır, mukavemet ediyorlar." diye başını salladı. Ama ancak mukavemet ediyorlar. Bonnard onun kalelerinden biriydi, yıkılmasını istemezdi. Son palanka gibi. Âdeta sembolik. Tıpkı Tuna'daki Adakale gibi. "Tuna'nın evleri . . . Alçacık evler . . . ." Fakat asıl düşündüğü, hafifçe kıskandığı şey Suat'ın rahatlığıydı.

"Ah bu resmi asarken neler çekti? Otuz defa belkim kaldırdı." Sonra birdenbire Heleni başka bir mevzua atladı. "Hiç parası yoktur onun . . . Benden yine borç aldı." Heleni bütün protokollerin haricinde hâlâ yanıbaşındaydı. Selim sorar gibi baktı. "Otuz lira . . . On lira da evvel almıştı." Bu da Suat'tı. Hem tam Suat'tı. Suat tapeur değildi, fakat parasızdı. Hatta para meselelerinin üstündeydi. Bir gün Selim ona para sıkıntılarından bahsederken "Hocam ne kadar ehemmiyet veriyorsunuz bu işe . . . Para daima bulunur, bulunmadığı zaman da vazgeçilir!" demişti. Hizmetçisinden aldığı bu otuz lira ile Suat'ın bu gece Leylâ'ya en güzel hediyeyi getireceğini biliyordu. Selim cüzdanını çıkarınca Heleni itiraz etti: "Ben onun için söylemedim bilesiniz diye söyledim. O bana verecek" diyordu. Selim "İyi ya, verdiği zaman sen de bana verirsin." diyerek âdeta zorla parayı kabul ettirdi. Bu da Suat'tı. Yalnız o etrafına bu emniyeti telkin edebilirdi. Cüzdanını kaparken sabahtan beri ikinci defa "Eğer bugün ev satılmazsa yine beş parasızım . . . " diye düşündü. Ve hemen arkasından Suat'a döndü ve birden kıskançlığı arasından Suat'ı eskisinden daha fazla, mahiyetini anlayamadığı bir acıma hissinin de karıştığı bir sevgiyle sevdiğini duydu. Çok iyi tanıdığı Paris'i inandığı adama göstermek için bütün hafta nasıl çırpınmıştı. İstisnaî tanıdığı şeylerin karşısında susmuş, ilk önce hep onun konuşmasını istemişti. "Hiçbir zaman hiçbir yaşta onun kadar rahat olamadım." Chagall'ın aslını çok iyi hatırlıyordu. Onu son defa Suat'la beraber görmüşlerdi. Zaten o hafta Suat'ın haftası olmuştu. Ve Selim için bu haftanın hatırası, Chagall'ın saatli, franklı atların ve eşeklerin insan vücuduna teyellendiği fantastiğinden daha çok fantastikti.

11 Suat kendi tablosunu etajerlerden birinin üstüne asmıştı. Fakat etajerin üstünü yarı yarıya boşaltmış, sadece Selim'in koyu jad lâcivert rengi ve biraz da biçimi için beğinip aldığı ucuz, ne idüğü belirsiz bir vazoyu yerinde bırakmıştı. Zaten tablonun etrafını da boşaltmıştı. Resim ilk bakışta kahverengi, lâcivert, koyu yeşil renkleriyle, onların susturduğu, aslına irca ettiği mavileriyle karanlık görünüyordu. Fakat biraz dikkat edince bu karanlığı yer yer şimşekleyen beyazları, büyük lekeler halinde sarıları, turuncu ve kırmızılarıyle zannedildiğinden fazla renkli olduğunu anladı. Asıl mühim olanı bu perspektifsiz resimdeki derinlik vehmiydi. Öyle ki bu figürsüz tabloya, hiçbir yerde geçmeyen bu trajediye bir maden kuyusuna iniliyor gibi iniliyordu. Ve bu intizamsız derinliklerde acayip beyazlıklar hemen her istikamete kaçıyor gibiydi. Suat eserinde bazı nonfigüratifçilerin bütün oyunlarını kullanmışa benziyordu. Parça parça bakılınca tabloda peyzaj, mimarî, insan figürü, her şeyi bulmak mümkündü; yalnız bazı fazlalıkları atmak, ilk taslak diye alacağınız şeyleri zihnen düzeltmek şartıyle. Bununla beraber bu cins tablolarda sık sık rastlanan dağınıklığa düşmemişti tablo. Tek bir merkezin etrafında toplanmasa bile hiç olmazsa bir bütün gibi görülüyordu. Onun için göz ve zihin şaşırıyordu.

Selim, tabloya biraz daha alışınca bu nonfigüratif eserin hakikatte Paris metrosu olduğunu vehmetti. Fakat bir rüyada hatırlanır gibi metro idi bu. O dört bir yana doğru kaçan beyazlıklar insanda aranan bir şey, canlı ve sevilen bir mahlûk vehmini doğuruyordu. "Ah biraz daha havalı, biraz daha resim olsa . . . ." Çok uğraşılmış eserin kendine mahsus bir trajiği olduğu muhakkaktı. Şimdiki haliyle bizi o yarım kalmış akşamlarıyle meşgul eden yarı muamma, yarı psikolojik dokunan eserlerden biriydi. "Mutlaka bir şey söylemek istiyor. Fakat bir türlü söyleyemiyor . . . Hakikaten böyle mi? Yoksa daha başka bir şey mi? . . . " Selim tablonun önünde sağa sola dolaştıkça bilmediği bir dilde behemahal derdini anlatmağa çalışan bir adamın halini seziyordu. "Belli ki söylemek istediğini resme mal edememiş. Ressam gibi düşünemiyor. Daha ziyade acemi bir edebiyatçı, ham ruh hallerini olduğu gibi veren bir şair." Ve Selim sık sık gittiği Topkapı Sarayındaki o iyi yontulmamış, altın kafeslerine olduğu gibi yerleştirilmiş mücevherleri düşündü. Selim sanatta kendisini yenmenin, imaj veya vizyona değişebilmelerini temin için ruh hallerini susturmanın en mühim şart olduğuna inanıyordu. İflâs'ın meselelerinden biri de buydu. Yarım kalmış romanın masa üzerinde sürünen müsveddelerine bir hüzünle ve iç sıkıntısıyle baktı. "Ne bugün ne de yarın çalışabileceğim . . . Bir aydır bu hep böyle." Bilhassa bu gece Leylâ'nın evinden ne halde, hangi hislerle döneceğini bilmiyordu. "Evliliğin güzel tarafı ferdî hayatla bir çırpıda hesabı görmesi." Suat'a bunu tavsiye edecekti. Fakat asıl mesele bu muydu? "Acaba hakikaten ressam mı?"

Kahveyi Heleni'nin yerine Marie'nin getirdiğini ilk yudumu içtikten sonra farketti. "Teyzen gitti mi?" diye sordu. Marie "Gitti, dedi. Akşam üstü gelecek." Ve ısrarlı bakışlarıyle Selim'in yüzünde bir şeyler aradı. Pötikareli, kolsuz, hemen hemen düz entarisi içinde sabahki havasını kaybetmişti. Ne belindeki kırmızı peşkir, ne göğüslerinin meydan okuyuşu ve boynunun güvercin dolgunluğu sabahki perişan kıyafetinde olduğu gibi yaşını gizlemiyordu. "Belki başka türlü güzel . . . Yaşının güzeli. Bu demektir ki tasnif edildi. Olduğundan büyük görünmek isteyen genç kız oldu. Bir şey tasnif edildi mi alâka yarıya iniyor. Tıpkı bir sanatoryumdaki veremliler gibi." Bununla beraber gözleri hep Marie'nin kollarındaydı. Bu demekti ki Marie'nin kolları tasnifin dışında kalmıştı. Kız, hep üzerine dikilmiş büyük çingene gözleriyle avının bir köşesinde bekleyen örümcek gibi ayakta ona bakıp gülümsüyordu. Selim'i şaşırtan bir gülüştü bu.
9 Bu düzgün kıyafet onun gülüşünü de değiştirmiş, biçare bir şey yapmıştı. Bereket versin ruj sürmüyor, bir de onu yapsaydı! Hayır, hiç de sabahki gibi zehir ve afyon değildi. Belki ister istemez karşısındakine mesuliyet hisleri yükleyen, talihini düşünmeye insanı zorlayan küçük bir mahlûktu. Küçük ve viciense bir şey.

"Elbiseleri sen mi seçtin?"

"Ben, dedi. Hep(sini) ben seçtim." Sesi ve burnu hoş bir kafa tutuşla yukarıya dikilmişti. Sonra birdenbire bu güveni kaybetti, yüzünü çocukça bir korku bulandırdı. "Çok mu fena? Yakışmıyor mu?" İyiden iyiye yanına sokulmuştu. Selim, "Hayır, bilâkis . . . Çok güzel. Beğendim de onun için söyledim." Bu küçük kızda hakikaten onu ürküten bir yığın şey vardı. "Bakın, niye korktum biliyor musunuz? Böyle şeyler tek başına öğrenilmiyor. Şimdiye kadar ben hep bana verilenleri giydim. Benden çok büyüklerin, yahut başka kızların elbisesi. Bir de ördüklerim." Durdu, yutkundu. Şüphesiz bir şeyler daha söyleyecekti, fakat beceremiyeceğini anladı. Eliyle başladığı bir işareti yarıda bırakarak sustu. Selim onu bir daha tatmin etti. "O halde ilk tecrüben iyi geçti. Memnun olabilirsin." O da bir şeyler söylemek bilhassa ilerisi için ne yapmayı düşündüğünü sormak istiyordu. "Daha sırası değil!" diye vazgeçti. Saatine baktı, dokuzu on geçiyordu. "Biraz dolaşırım. Madem ki çalışmam imkânsız." Yarım kalmış roman bir tarafında bir vicdan azabı gibi bekliyordu. Ayağa kalktı. "Ben gidiyorum." Kızın kolları ona doğru uzandı. Muhakkak teşekkür etmek, belki de ödemek istiyordu. Selim onu yavaşça itti, içinde garip bir eziklik evden çıktı. Acayip bir histi bu. Selim, hurafevî korku, azap, bilinmez bir yığın şey ve belki de uzvî yorgunluk karışık bu hissi atavik bir lânet gibi bütün hayatı boyunca içinde hazır bulmuştu. Onu yalnız Leylâ bana unutturdu. Arzuyu bir nevi ermişlik tecrübesi gibi kabul ettiği o yılları düşündü. Kutsalın da muayyen hududu yok, o da izafî. Leylâ'nın zamanında bu hissi başka kadınlarla düşüp kalktığım zaman duyardım. İnsan denen logaritma.

- 2 -

Karanlık merdiven, bazı büyük serlerle çiçeklenmiş dükkânları, unutulmuş, ot bürümüş mezarlıkları beraberce andıran acayip ve ağır bir koku içindeydi. Ancak ikinci kata indiği zaman bunun sebebini öğrendi. Sahanlığı baştan aşağı, üst üste tenekeler ve yere yığılmış çicek demetleri dolduruyordu. Dört akşam evvelki yaş dönümünde Madam (?) ye gönderilmiş çiçekler. Gülünç olmayı gözüne alarak merdivenin ışığını yaktı ve üst üste yığılmış son lâlelere, karanfillere, güllere, su nergislerine, nimfealara, zambaklara baktı. Hepsi yarı solmuş, toprağa karışmağa hasret, kendilerini karanfil, gül, su nergisi, lâle yapan mucizenin son zerrelerini çürük, sonsuzluğa kadar baygın ve boğucu bir şey gibi dört tarafa yayıyorlardı. Buketlerin bir kısmı çözülmemişti bile. Aransa belki bir kısmının üzerinde gönderenlerin kartı bulunabilir.

Dört gece evvel bu kapının arkasında ve bu çiçeklerin arasında en garip tecrübelerimden birini geçirdim. Her cinsten çıplak omuz, göğüs, tebessüm, sahte veya hakikî mücevher parıltısı, pudra, çiçekle karışmış dişi kokusu ve can sıkıntısı. Beyoğlu. Sadece eğlencelerini düşünen küçük sefaret memurları. Onlara alafrangalık namına yaltaklanan, Maurice Dekobra ile Paul Géraldy'nin *Toi et moi*'sından söz açan hanımlar. Kalantor Ermeni, Rum, Yahudi tüccarları. Alabildiğine yaşamak hırsı, kadın ve para avcılığı. Madam (?) beni misafirlerine Poète Nation diye takdim etti. Dame de Sion'lu bir kız romanımdan bahsetti. Bir cemaat namzedi Erceyiş için yazdıklarımı hatırladı. Alkol, âdâb-ı muâşeret ve alâkasızlık su gibi akıyordu. Belki bizden fazla okuyorlar, muhakkak bizden fazla çalışıyorlar, hatta belki bizden fazla ve iyi düşünüyorlar. Fakat bir çeşit kapanma ve alâkasızlık bütün bu imkânları kurutuyor. Bir yığın kabuklaşmış

sürfe. Her şeyi satıhtan almağa mahkûmmuş gibi yaşıyorlar. Beyoğlu . . . Biraz da onların.
Çöküntüye (ıflâs'a) bu geceyi koyacaktı. Zaten bunun için gitmişti. Bereket versin Nezihe'ye tesadüf ettim. Genç kadının hatırasıyle gülümsedi. Nasıl dizginini almış at gibi hararetliydi. Nezihe konuşmayı severdi. Ve o kadar çok hikâyesi vardı ki. Acele acele merdivenden indi. "Affedersiniz . . . ." Ve ihtiyar adama böyle sersemce çarptığı için özür diledi. "Zararı yok . . . Zaten burası dar."

566 Naşit Bey gazetelerini almış, dairesine girmek üzereydi. Fakir ve biçare, olduğundan fazla ihtiyar, fakat yine eski meslek terbiyesiyle dimdik ona üzüntülü gözlerle bakıyordu. Yüzü hastalıktan ziyade uykusuzluktan sapsarıydı. Yırtık pijamasını gazeteleri tuttuğu eliyle kavuşturmuştu. Birdenbire bakışları yumuşadı: "Zaten sizinle konuşmak istiyordum. Rastlamasaydım, gazeteleri bırakıp evinize gelecektim." Serbest olan sol elini açık kapıya doğru uzattı. "Biraz girmez misiniz? . . . İmkân varsa tabiî . . . ."

Selim hakikaten şaşırmıştı. Sekiz seneden beri Naşit Bey ilk defa kendisini apartmanına davet ediyordu. Başta kapıcı, tanıdığı bütün semt halkı hep ihtiyar adamın insandan âdeta kaçtığını söylerlerdi. Heleni'de ise bu merdümgrizlikten toplanmış birkaç gazete dolusu hikâye vardı. Heleni çok acıdığı ihtiyara zaman zaman uğrar, ufak tefek işlerini görür ve tabiatıyle bir yığın hikâye ile dönerdi.

"Ufak bir ricam olacak da . . . ." Tekrar üzüntülü bakışların ısrarı. Selim ister istemez içeriye girdi. Gaz sobasının, ıhlamur, okaliptüs, çeşitli ilâç ve sigara kokusunun doldurduğu oda yukarıki sahanlıktan başka türlü yüklü ve boğucuydu. Selim ihtiyar adamın gösterdiği bir sandelyeye ilişti ve "Hayırdır inşallah . . . ." der gibi baktı. "Hasta filân değilsiniz ya? " Naşit Bey eliyle kestirici bir işaret yaptı. "Hayır, hayır . . . Her zamanki halim. Şimdilik ilâçla idare ettiğim bir antranit ve eski bir bronşit . . . Tabii yavaş yavaş amfizeme doğru gidiyoruz. Fakat iyiyim . . . Sigarayı bırakabilsem." Ve sonra bütün hece vuzuhuyle asıl korktuğu akibeti eski adıyle tekrarladı: "Zıyk-ı sadr." Bu eski kelimeyi söylerken yüzü birdenbire değişmiş, sanki güçlüğünü içe vermiş gibi çocukça komik bir hal almıştı. Gerçekte eski dili, hatta Arapçayı çok iyi bilirdi. Bir vakitler Dil Kurumu etrafındaki çalışmalara uzaktan katılmış, sonra birdenbire her şey gibi ondan da vazgeçmişti.

"Yukardakiler rahat verseler, o kadar üzmeyecek. Fakat her akşam dans, her akşam eğlence ve kumar . . . Tepemde takır takır yürüyüşler. Hele dün akşam . . . ." Omuzlarını birdenbire küçülttü. "Ricam başka şey, beyefendi . . . Sizin Gündüz Bey'e dair . . . ."

"Gündüz . . . ." Yeğeniyle komşusunun arasında hiçbir münasebet tasavvur edemediği için birdenbire şaşırmıştı.

"Evet Gündüz Bey'e dair . . . Ama çok rica ederim aramızda kalsın . . . Ne onun ne de Sevim'in bilmesini istemem. Biliyorsunuz Sevim'le dargınız. Onu reddettim. Aramızda her türlü münasebet kesildi. İşlerine karıştığımı öğrenmesini istemem . . . iyi kızdır ama . . . ." Yalnızlığın terbiyesini almış kendi kendisiyle konuşmağa alışmış insanlar gibi parça parça, bağlantısız konuşuyordu. Fakat sesi güzel ve toktu.

"Sevim'le sevişiyorlar. Bunu çoktan biliyordum. Fakat iş son zamanda ciddileşti. Sevim, biliyorsunuz Nurettin Bey'le yaşıyor . . . ." Ve sanki her şeyi izah etmiş gibi karşısındakine baktı. "Nurettin Bey zannedildiğinden daha tehlikelidir . . . Kimse benim kadar onu tanımaz . . . İkisini de yıkar . . . ." Hayır bu sadece yalnızlığın terbiyesi değildi, Naşit Bey'in çok zor bir tecrübeye girmiş de imdat istiyormuş gibi bir hali vardı. "Anladınız değil mi? Sevim iyi kızdır . . . Ama annesine benzer." Ayağa kalktı ve hep pijamasını göğsünün üzerine kavuşturarak karşı etajere gitti. Aradığını orada bulamayınca dipteki büfeye doğruldu. Selim eski ordu binicilik şampiyonunun şıpıdık terliklerini âdeta zorla sürükleyerek yürüyüşünü içi burkula burkula seyretti. Pijamanın pantolonu dizlerinin altından sanki içi boşmuş gibi sarkıyordu. Naşit Bey'in macerasını biliyordu. Yüzde yüz kazanacağına emin olduğu milletlerarası bir birinciliği kaybedince tekaütlüğünü isteyerek ordudan ayrılmıştı. O zaman herkes musabaka anında birdenbire büyük bir ruhî humma geçirdiğini söylemiş ve bir yığın dedikodu olmuştu. Selim şimdi bu bir anda yıkılan adamın karşısındaydı.

"Gündüz'le Sevim Hanım . . . İyi ama . . . ."

Naşit Bey büfenin önünde aradığını birdenbire unutmuş gibi durdu ve eliyle duvara asılı muhteşem bir at fotoğrafını gösterdi. "Bacı . . ." dedi. "Son yarış atım . . . Bir gecede öldü. Tekaütlüğümden biraz sonra. Brüksel'den döner dönmez . . . ." Selim ilk gençlik yıllarında gazetelerin birinci sayfasında Bacı ile Naşit Bey'in fotoğraflarını hayranlıkla seyrettiği günleri hatırladı. Bir defasında da Ankara'daki bir yarışta ikisini beraber uzaktan görmüştüm. "Fahire (Zümrüt) den kurtulduğum seneydi. Liseyi yeni bitirmiştim. Hakikaten muhteşemdiler . . . ." Naşit Bey büfenin çekmecesinden aldığı büyükçe bir fotoğrafla döndü, yerine oturduktan sonra Selim'e uzattı. Selim içinde garip bir çöküntü hissiyle açık buğday renkli, durgun bakışlı genç kızın resmine baktı. "Lisenin onuncu sınıfındaydı. Daha reddetmemiştim. İnsan affetmesini bilmeli-
16 dir. Ben yapamadım bunu . . . ." Birdenbire korkunç bir öksürük sözünü kesti. Yüzü, bütün kanı oraya toplanmış gibi kıpkırmızı olmuştu. Selim yardım etmek için etrafına bakındı. Fakat Naşit Bey eliyle işaret ederek yerine oturttu. Öksürük başladığı gibi birdenbire bitti. Son hırıltı geçer geçmez tekrar ayağa kalktı. İçeriye yatak odasına geçti, biraz sonra elinde cüzdanıyle geldi ve Selim'e cüzdandan çıkarttığı ikinci bir fotoğrafı uzattı. Sararmış kâğıtta küçük bir kız çocuğu çırılçıplak, bir kanepenin üstünde hiç bilmediği geleceğe gülerek yüzüyordu. At, ayı bütün oyuncaklar etrafındaydı. "Tam melodramın içindeyim. Dört başı mamur . . . ." Ve âdeta korka korka adamın yüzüne baktı. "Sevim iyi kızdır. Fakat talihi yardım etmedi. Yahut başka türlü yardım etti. Nurettin'i çok iyi tanırım . . . Fena adam denemez. Tekaütlüğümden sonra bir şirkette beraber çalıştık. Ona talihi yardım etti. Şimdi tabii konuşmuyoruz. O zamanlar benden hep borç alırdı. Bir lira, iki lira . . . filân. Sonra birdenbire şirketten ayrıldı. Benden aldığı beş on parayla Anadolu'da bir yerde bir elektrik cihazları mağazası açtı. Sonra bilmem ne oldu, ne yaptı, bir taahhüt işine girdi. Amerikalılarla çalışmaya başladı. Kamyon lâstiği . . . Sekiz kamyonu varmış gibi gösterdi. Halbuki bir tek kamyonu vardı. Lâstik paralarıyle bir kamyon daha . . . Böylece küçük bir sermaye. Sonra İstanbul . . . Yeni bir taahhüt . . .Bir ara iflâs eden bir klübün bütün eşyasını satın aldı. Hemen arkasından yeni rejimin ikinci senesinde bir banka . . . Ve on, on iki senede birkaç milyonluk bir servet, mevki, şirketler . . . Sonra kızımı satın aldı. Ama benden değil . . . ." İhtiyar adamın her susuşunda Selim odadan kaçıyordu. Şimdi dışarısı güneşten çalkanıyor. Ağaçlar hafif lodosta ürperip susuyorlar. Satıcı sesleri birbirine giriyor. Gençler pilâjlarda yıkanıyorlar, şoförler yollarda müşteri bekliyorlar . . . Genç kadınlar randevularına hazırlanıyorlar.

"Sevim'in şimdi her şeyi var. Köşk, yalı, mücevher. Vakıa evli değiller ama . . . Nurettin Bey'in karısı da bu işe razı olmuş gibi . . . İşittiğime göre konuşuyorlarmış da . . . Hülâsa benim yapamayacağım her şeyi yaptı . . . ." Başını sallayarak kendi kendine gülümsedi. "İnsan nelere razı olmuyor, Selim Bey . . . Ben ki karımdan bir şüphe üzerine ayrıldım . . . ." Tekrar omuzları küçüldü. Pencerenin dibindeki etajerde olduğu yerden bir ilâç tüpünü buldu. Selim etajerin üzerinde Mommsen'nin Roma Tarihi'ni, Cevdet Paşa tarihlerini, Fransızca gaip âlemlere dair bir ansiklopediyi gördü. Etajerin altında bir yığın dosya vardı. "Hülâsa. . . .Şimdi her şey başka şeklinde yolunda . . . Düşünün nerdeyse barlara düşecek bir kadın . . . Sonra bugünkü vaziyeti . . . Yazık ki birdenbire ortaya Gündüz Bey çıktı . . . Bir kere havadis bana gelene kadar . . . Nurettin Bey muhakkak bu işi bilecektir . . . Bilmemesi imkânsız." Durdu, geniş bir nefes aldı ve masmavi gözleriyle Selim'in yüzüne baktı: "Bir kere size söyleyeyim dedim. Belki bir şey yapabilirsiniz . . . Bilmiyorum iş ne merkezde? . . . Hakikaten bir şey yapılabilir mi? Hizmetçisi Gündüz Bey'in nişanlı olduğunu söylüyor . . . ." Tekrar tereddüt içinde gözlerini çevirdi. Etajerde bir şeyler aradı. "Nişanlısını da tanıyormuşsunuz . . . İyi bir kızmış. Sadiye Hanım . . . Yani ailesini tanıyormuşsunuz." Tekrar ayni tereddüt. "Belli ki Leylâ'dan bahsetmek istemiyor." Heleni'nin bu evden geçtiği o kadar belliydi ki. Selim elbette yeğeninin Leylâ'nın kızkardeşi Sadiye'yle nişanlı olduklarını biliyordu. Fakat son zamanda işlerin pek iyi gitmediğini de biliyordu. Gündüz kaç aydır istikbale ait hiçbir projeden bahsetmiyordu. Buna mukabil daimî bir para sıkıntısı içindeydi. Selim biraz da o böyle istediği için köşkün satılmasını çabuklaştırmıştı. Vakıa Hatice de bunu istiyordu, fakat Hatice'nin para işlerindeki şikâyetlerine Selim pek kulak asmazdı. Birdenbire yine içinden sarsıldı: "Sanki ben, ben istemiyor muydum? . . . Bugün bu iş olmazsa ne yaparım?" Düşüncesinden kurtulmak için etrafına bakındı. Naşit Bey'in fikrî çalışması olmalıydı. Arka duvarı uzunlamasına kaplayan alçak bir etajer kimi üst üste yığılmış, kimi raflarda dizili bir yığın kitapla doluydu. "Tarih kitapları . . . Senelerdir, ama çok eskiden beri, hep Yıldırım Beyazıt ve Timurlenk meselesiyle meşgulüm. Bu işte Yıldırım'a çok haksızlık ediliyor. Epeyce vesika topladım. Herkes Timur'u bir kahraman gibi görüyor. Ben hiç anlamadım bu işi . . . Timur sadece hadise yaratan adam. Halbuki Yıldırım Beyazıt vakur ve insan hükümdar . . . Fakat artık imkânsız. Bir şeye bağlanamıyorum. Yoruluyorum. Şimdi

yalnız Mommsen'le Cevdet Paşa okuyorum . . . ." Tekrar aynı öksürük nöbeti. Kızaran yüz. Ölümün bir adım berisinde o son nefese asılış. Ve sonra birden korkunç bir hırıltıda boşanmadan sonra Selim ve bütün oda eski yerine geldiler. Naşit Bey bu sefer kendi kendine gibi devam ediyor: "Talih . . . Herkes hayata koltuğunun altında gizli bir torbayla gelir. Kimisininki bomboştur. Kimisininki sıkı sıkıya doludur. Benimkinde çok iyi şeyler vardı. Güzel bir kadın, lâtif çocuklar, sevdiğim bir meslek . . . Az çok şöhret, itibar . . . Ne çare ki torba delikmiş . . . Hepsi hepsi gitti. Hepsini yarı yolda kaybettim . . . Hepsini . . . ." İki elini
567 birbirine çarparak ayağa kalktı. Selim yavaşça kol saatine baktı, "Ona otuz beş . . . " Omuzlarını silkti. Nasıl olsa vakit vardı. Köşke sadece bir uğrayacaktı. "Nasıl olsa bir buçukta Abdullah'ta olurum . . . ."

"Evet hepsi gitti. Bilir misiniz dünyada en korkunç şey nedir?" Tekrar mavi gözler bütün endişesiyle, ıstırabıyle üzerine dikildi: "Talihihi bilmek . . . Onu anlamak yok mu? O mutlak çaresizlik fikri bir kere sizi sarmasın . . . ." Şimdi ayakta, eski genç ve güzel erkekten elinde kalmış bütün cazibeleri toplamış, acayip ve tehlikeli bir rahatlıkla konuşuyordu. "Bir kere oraya gelmeyin . . . Yahut geldiğinizi öğrenmeyin. Ben yirmi senedir bu sığlıktayım . . . ." Geniş elleriyle odayı işaret etti.

"Dikkat! Şimdi de eski ateşemiliter canlanıyor . . . ." Selim ihtiyar adamın söylediklerinde hiç mübalağa etmediğini biliyordu. Yirmi senedir günden güne çeşitli ıstıraplar üzerine yığılmıştı. Bununla beraber hayatının acılığına bu sarılışında kendisini rahatsız eden bir şey vardı. Bir şey, değişen küçük bir not, fonun hiçbir tarafını değiştirmeden portreyi bozuyordu. Naşit Bey burada da kendisini merkezde görmek isteyen adamdı. "Bununla beraber . . . Niçin olmasın? Karısından ayrılışı, oğlunun o anlaşılmaz intiharı . . Bu intihar etrafındaki dedikodular . . . Sonra kızı . . . ." En iyisi açıktan açığa konuşmaktı.

"Ne yapmamı istiyorsunuz, beyefendi? Daha doğrusu ne yapmamı tavsiye edersiniz? . . . "

Naşit (Bey) ayni çaresizlik işaretiyle ellerini birbirine vurdu. Sonra yerine oturdu: "Bilmem ki . . . dedi. Hiçbir şey bilmiyorum. Size haber vereyim dedim. Siz de bilin. Yeğeninizin ateşle oynadığını bilin. Çünkü ikisine de güvenilmez. Ne Nurettin Bey'e ne de Sevim'e . . . Sevim para harcar gibi erkek harcar. Korkunç şey ama böyle . . . İyi tarafları çoktur, belki bütün şefkat hazinesidir . . . Fakat nasıl söyleyeyim, bu işte güvenilmez. Nurettin'e gelince hiçbir şeyi unutmaz. Çünkü çok seviyor. Hakikaten seviyor. Korkarım başına bir çorap örmesin . . . ." Selim için bütün bunlar çok karışık şeylerdi. "N'olur biraz daha vazıh olsa . " Naşit Bey onun bu düşüncesini anlamış gibi devam etti.

"Bakın, dedi, iki ihtimal var. Ya Nurettin Sevim'den vazgeçer, ikisini birden rahatça sevişin diye kapının önüne bırakır. O zaman ikisi de sonu ne olacağını bilmediğimiz bir maceraya girerler. Çünkü devamlı bir münasebette kızıma güvenemem. Yahut da Sevim, en çok buna ihtimal veriyorum, yeğeninizi kendisine en fazla bağlandığı anda bırakıverir. Yazık olur çocuğa . . . Şimdi de işittiğime göre müstakil bir şirkete müdür yapıyorlarmış . . . Ayrı bir fon . . . Eminim ki Nurettin Bey birkaç ayda hiçbirimizin aklı almayacak şekilde onu kıskıvrak bağlayacaktır. Ondan sonra hiçbir şey olmasa bile sadece ona bağlı, onun ağında yaşayacak . . . Bilmem anlatabildim mi?"

Tereddütle cevap verdi: "Anladım . . . Anladım ama . . . Bu biraz da tefrika romanı değil mi? Fazla ihtimal, fazla trajedi tahmini yok mu?" Naşit Bey başını iki tarafa korkunç olmasını istediği şeamet hissiyle salladı:

"Hayat biraz da tefrika romanı değil mi? Her gün bir yığın gizli tasavvurların, kararların tatbiklerine, neticelerine şahit olmuyor muyuz? . . . Bunu anlamadığımız, bilmediğimiz için biraz da dışarda kalmıyor muyuz? Sonra birdenbire vaziyetini değiştirdi. Ufak bir şüphe, belki de haftalarca içinde yaşadığı vehimleri dağıtmış olacak ki sanki bir yerlere gizlenmek istiyormuş gibi büzüldü. "Bilmiyorum. Belki yalnızlık, ihtiyarlık beni böyle düşünmeğe götürüyor. İnsanlara güvenim kalmadı artık. Sizin de bilmenizi istedim . . . ."

Selim "Gündüz'ü çok severim, o da beni sever. Fakat işlerine karıştırmaz. Açılmadan nasıl söyleyebilirim?"

"Doğrusunu isterseniz ben de bilmiyorum . . . ."

1517 Ağzına kadar soğan yüklü taka Üsküdar iskelesine yakın bir yerde bir vapura yol vermek için dümen kırdı. Genç bir çocuk başında bir mendil ve yarı beline kadar çıplak, vapurdaki kalabalığın kendilerini seyrettiğini görünce soğanların üzerinde acayip bir horon tepmeğe başladı. Selim, Ünye'den veya Sürmene'den gelmeli diye düşündü. Fakat uyandırdığı imajla bu sahillerden ziyade takanın taze çam ağacı kokusu, bazı lodos günlerinin bazı sahillere yığdığı acayip ten kokusu gelmişti. Hakikaten bazı sahillerde deniz insan teni gibi kokuyor. Yorgun kadın teni, saçlı mahlûk teni gibi. Ve bütün bu kokuların ortasında bir büyüden doğar gibi Ali Usta'nın çehresi yüzüyordu. Alnının üstünde gözlükleri, ağzında sigarası, elinde mezurası, küçük, yaşla daralmış, ancak görülebilen omuzlarının üzerinde kendisine gülen yüz. "Selim Beyefendi, nerden çıktınız böyle! Hey gidi günler hey! Ben Paşa'nın konağına geldiğim zaman siz yeni doğmuştunuz. 'Paşa, bundan sonra bu oğlan senin. Dayısının yanına Odesa'ya gönderirdim ama, oraya gidenler bir daha gelmiyor. Sade para gönderiyorlar. Para oğul değil ki . . . Onun için size getirdim. Paşa gözetir! dedim.' Babam Paşaya böyle dedi! Yoksa bunu da öldürecekler. Öbürlerini öldürdüler! Paşa, ona 'Rıfkı Efendi, senin oğlun benim oğlumdur' dedi. 'Konak geniş, istersen sen de kal!' dedi. Fakat babam kalmadı. Ertesi yıl onu da öldürdüler. Bu kan davası yok mu Selim Beyefendi . . . Bu memleketi kurutuyor. Bu yaşta insan cebinde silâh gezdirir mi? . . . Şuna bak, ama ne yaparsın? Can pazarı. Geçen hafta yüksek tahsilde iki çocuğu vurdular. Aslan gibi delikanlılar Selim Beyefendi. Aslan gibi . . . Yazık değil mi? Cuma namazında idik. Birdenbire üç silâh sesi. Geldiğiniz yolda çınarın dibinde yatıyorlardı. Birinin başı çeşmenin yatağına girmişti. Kalsaydınız bu gece Selim Beyefendi. Bizim bacı ne kadar sevinirdi. Tepede güzel bir ev yaptım. Bütün marifetimi gösterdim. Kolay değil inşaat ustalığı . . . Babanızın sayesinde. Çünkü o zorla beni zanaate verdi. Mısır ekmeğiyle höşmeri yerdik, evim kuş kafesi gibi . . . İşte bu tezgâhı kurduk. Birkaç dönüm çay da var. Hay allah Selim Beyefendi. Birisi haber verse inanmazdım. Ben intihap propagandasına geldiniz sanmıştım . . . Ne bulsak yapıyoruz. Taka, çekdirme, otobüs, kamyon karoseri . . . Ama inşaata benzemiyor. Tuğlanın üstüne tuğla yok mu? O başka şey Selim Beyefendi. Birinci kat, ikinci kat, üçüncü kat . . . Son katta ellerin belinde etrafa bir bakarsın! Ama bunun üstüne çıkan ben değilim." Ve Ali Usta çam ve katran kokan tekneyi bir atı okşar gibi okşuyordu. Denizin ve yeşilliğin can sıkıntısı olduğu sahiller . . . Leylâ'sızlığın azabı. Her konuşulan arasından onun yokluğunu görmek, onun bakışlarını hissetmek. O ayak parmaklarınızı mengeneyle sıkıştırıyorlarmış gibi sabırsızlık! Ve sonra can sıkıntısı. Güzellik ve can sıkıntısı. Cimadan sonraki o korkunç boşluğa benzer bir şey. Hep geriye dönmek istiyordum. Çünkü Leylâ o günlerde içimde bıçak gibi çalışıyordu. Leylâ vicdan azabıydı içimde. Kolunu baltayla kendi kesen adam. "Kıskançsın Selim, kıskanç. Budalaca kıskanç. Yapamayacağız, yapamayacağım. İmkân yok. Hayır, bütün dünyam sen olamazsın. Ne de ben senin için dünya olurum. Yaşamak için bütün varlık lâzım. Her şey ve herkes . . . İmkân yok. *Aşk her şey değildir, Selim. Huzur ve hürriyet de lâzım. Her şeyden evvel hürriyet lâzım.* Çünkü bütün sonradan gelenler gibi her şeyi o tamamlar. Kayboldu mu hiçbir şey yoktur." Otomobille Trabzon'a kadar gittim. Oradan Erzurum, bütün Anadolu. Neye yarar? Her gittiğim yere Leylâ'yı daha evvel gelmiş buldum. Gelmiş ve gitmiş. Arkasından yürür gibiydim. Şimdi buradaydı, ama gitmiş. Havada kokusu ve izi var ama kendi yok. Bizim için aşktan başka bir şey yok mu acaba? Aşk veya politika, yahut para dalaveresi veya sıkıntısı. Hayat hakikaten birkaç madde etrafında dönüyor. Aslında hayat zannettiğimizden fakir. Hayır, musiki gibi, yedi notanın etrafında ve namütenahi . . . Ölümle mezc edildiği için.

Üsküdar iskelesi. Çocukluğumun Üsküdar'ı. Küçük Midilli. Bir uşak dizginlerini tutuyor. Bırak Ahmet Efendi beni! Burnumdan gitme! Küçük dükkânlar, daracık yollar. Sultantepe denilen (?). Fakat onlar yıkılınca meydanlar oldu mu sanki! Her şey nasıl birdenbire eskiyor. Bu vasıta yığını, bu karmakarışıklık. Sanki Beypazarı'nda veya Yozgat'tasın. Fakiriz, fakir . . . Bir yığın zengini olan fakir memleket. İstanbul denen malûl köyler . . . .

"Hay allah Selim Beyefendi, nerden çıktınız böyle. Paşa beni mektebe vermek istiyordu. Babanız illâ ki inşaatta çalışmamı istedi. Zavallı Paşa, ne iyi adamdı. Bir kere bayramlarda hediyemi unutmazdı. Seni bekliyordum Ali Efendi . . . Dün de gelmeyince bir şey olduğunu anladım. Demek hastaydın. Haberim olsa adam yollar sordururdum. Kusura bakma bizim hediyeler artık ucuzladı ne yapalım Ali Efendi! Devr-i sabık adamı olduk biz şimdi. Nerde eski günler . . . Bunlar da çocuklar için . . . Hiçbiri hatırımdan çıkmadı. Anneniz, Suat(Nevzat) Hanım, Hatice Hanım . . . Suat Hanımı son defa hastahanede görmüştüm. 'Konağı tamir ettireceğim Ali Efendi. Çıkar çıkmaz tamir ettireceğim. Kuşhaneyi, kış bahçesini, ahırı, üst katı. Üst katın pencerelerini lodos harap etmiş. Hiç o halde bırakılır mı?' Selim evle meşgul değil ki . . . Selim hiçbir şeyle meşgul değil, hele oturduğumuz evle. Selim meşgul olmalısın.' Anneniz yatağın

dibinde hiçbir şey söylemeden dinliyordu. Dudakları dikilmiş gibiydi. Sanki yalnız gözleri dimdik bakıyordu. Bir de araba alırız Ali Efendi. Otomobil değil araba . . . Dedemin arabası gibi. Atları siz de hatırlarsınız Selim Beyefendi. Gözüm gibi severdim Selim Bey o atları. Tımar edeceğimde sabah ezanında kalkardım.

1532 Süleyman Bey o zaman küçüktü. Hep horozuyle gezerdi. Mektebe gitmeden evvel bana horozu tenbih ederdi. 'İyi bak Ali Efendi . . . Yanına gelince biraz konuş. Efendi dostluğa alışıktır.' derdi. Zaten sabahleyin ilk işi horoz kucağında atı ziyaret olurdu. Müjde onu görür görmez birden sevinir, kişner, bayağı oynamağa kalkardı. Ama onun asıl sevdiği borozdu . . . Ne horozdu Selim Beyefendi! Hâlâ bile sesi kulağımda. Sabah namazlarına onun sesiyle uyanırdım."

Hastalığın yiyip tükettiği bu zayıf çehre Selim'i büyülemiş gibiydi. Bu sıkıntılı günlerde karşıma çıkması ne garip! Niçin hastalığı onu bizim mazimize götürüyor. Hayatını sorsam hep evinden, çocuklarından, çay fidelerinden, tezgâhtan bahsedecek. Halbuki bu anda hep bizi arıyor. Hiç de kendisinin olmayan şeyleri düşünüyor.

"Nevzat Hanım da atı çok severdi. Müjde adını o bulmuştu. İlk önce Maşallah koymak istedi. Herkes gülünce . . . Zaten atın siyah olmasını da o istemişti."

Selim bu hikâyeyi çok iyi hatırlıyordu. Satılık beş at vardı. İkisi doru, ikisi al, biri siyahtı. Dorular çift alıştıkları için imkânsızdı. Fakat bütün ev halkı onları sevmişti. Hatta Paşa sırf bunun için bir ara arabayı değiştirmeyi bile düşünmüştü. Yalnız Nevzat siyahı beğenmişti. "Siyah güneşe benziyor, demişti. Sonra gözlerini açarak, hiç siyah güneş olur mu?" diye sormuştu.

O gün dedem bile erkenden aşağıya inmişti. Atı M. Tomson'un seyisi yularından tutuyordu. Dedem ayakta, üniformaları içinde bir masal generaline benziyordu. Zaten o gün bütün ev biraz sinema, biraz İngiliz romanıydık. Babam tahta bir yer iskemlesine oturmuştu. Annem, ben, Süleyman, horozu kucağında, hepimiz oradaydık. Sonra birden Nevzat seyisin elinden atın dizginini aldı. Oraya buraya götürmeğe, konuşa konuşa yüzünü, boynunu, dizlerini okşamağa başladı. Boyu yetişmediği yerlerde iki ayağının ucuna dikiliyor "Çok da yükseksin. . . ." diye ata nazlanıyor, o sanki anlamış gibi başını eğiyordu. Zaten o gün Nevzat'ın en güzel günlerinden biriydi. Büyük gözleri Erenköy sabahları gibi parlıyordu. Babam Maşallah'ı kabul etmeyince "Çınçınlı. . ." olsun dedi. Onu da kimse kabul etmedi. Sonra birdenbire "Buldum, Müjde . . . Müjde olacak adı" dedi. Dedem güldü. Fatiha . . . dedi. At o zaman uzun uzun kişnedi.

Niçin hastalandın böyle Ali Efendi? Fakat Ali Efendi hiç de hastalığını düşünmüyor, eski efendilerinin köşkünde yaşıyordu. Ayrı sofrada yemekyediği, başkalarının eskilerini giydiği, durmadan şundan bundan emirler aldığı günleri yaşıyordu. Arada geçen zaman, kendi yaşadığı o günlerin sıkıntılı taraflarını âdeta silmiş, sadece Nevzat'ın hatırası etrafında toplanmış bir yığın parıltı ve hasret bırakmıştı.

"O zamanlar köşk biraz da Nevzat Hanımdı değil mi Selim Bey? Her şeyi o bulurdu. Her şey ondan gelirdi. Bir de Süleyman Bey . . . Süleyman Bey her şeyi bozar, alt üst ederdi." Ve Ali Efendi birdenbire boynunu bükmüştü. "Ama o da bir şey değil mi Selim Beyefendi? Bozmak da bir şey . . . ."

Doğru Ali Efendi! O da bir şey. Fakat her zaman Süleyman'ın yaptıkları gibi hoş olmuyor. O da bir şey ama, bazen senin kanserin gibisi de oluyor . . . Her şey daima iyidir Ali Efendi, her şey . . . Yalnız hastalık ve ölüm fenadır. Tekrar içi burkuldu. Kendi memleketinde çam ve katran kokuları içinde, etrafında çocukların, torunların, ne kadar iyi ve rahattın Ali Efendi. Kulağının arkasında mezuran, küçük, zayıf, sade iyilik ve emniyet, sade çalışma, ta tepedeki evinin gölgesinde elinde keserin, gemisini yapan bir Nuh gibiydin . . . Zavallı Nevzat, zavallı Ali Efendi . . . .

Selim hepsinden kurtulmak ister gibi otomobilin penceresine döndü. Üsküdar çarşısı sefil, perişan, dizi dizi barakalarda bütün şehrin yiyeceği ile sımsıkı dolu akıyordu. Mevsim sonu manav dükkânlarını değiştirmişti. Kocaman bir tepside bir örgü işi gibi muntazam dizilmiş barbunyalar . . . Yanı başında büyük

bir mercan, büyümesi yarıda kalmış canavar başıyle hiçbir şey görmeden etrafına bakıyordu. "Nasıl olmuş da buraya düşmüşler . . . Büyük lokantalar varken . . . ."

"Hiç beklemezdim doğrusu bana bu işi yapacağını . . . Uslu uslu otururken, birdenbire bir ekşime, bir ağrı . . . ." Ben de beklemezdim. Ali Efendi, ne de seni böyle, bu halde birdenbire İstanbul'da bulmayı. Fakat nasıl bize yapışmış. Sanki hastalığından haberi bile yok. Gözlerinde o korku olmasa . . "Akşamları biraz sıtma yapıyor o kadar . . . İlk önce korktum Selim Beyefendi. Rahmetli babanızın hastalığıdır, diye . . Sonra doktorlar 'Ne münasebet . . . dediler. Küçük bir yara . . . Gel yat, alırız', dediler . . . Yarın yatı-
388 yorum Selim Beyefendi. Hay Allah Selim Beyefendi . . . Sizi rahatsız etmek istemedim Selim Beyefendi, yoksa elbette telefon ederdim. Bilirsiniz ben alışığım telefona. Hani siz demiştiniz, sesin Ali Efendi telefonda ordu kumandanı gibi geliyor . . . ."

Ama etmedin Ali Efendi, telefon etmedin. Telefonun zili çalsaydı . . . Telefon korkunç şeydir Ali Efendi . . . Hiçbir zaman telefon sesini sevmedim. "Selim, çabuk gel. Ah yarabbim acaba yetişebilecek misin? . . . Nevzat, Selim, Nevzat . . . Ah çabuk gel . . . ." Nevzat yatağında yatıyordu. Fakat artık ıstırap çekmiyordu. Sadece tebessüm ediyordu. Gözlerinin korkusu bitmişti artık. Sade gülümsüyordu. Her türlü ıstırabın ötesinde bilmediğimiz bir şeye gülümsüyordu. Ali Efendi bizim mazimize beyhude yere gitmedi. Kalın ve sıcak bir yorgana sarılır gibi sarıldı. Fakat Nevzat güzeldi . . . O gün büsbütün güzeldi. Hiç yaşamamış şeyler gibi güzeldi. Hayatın eşiğinde, düşüncenin eşiğinde son bir defa için gördüğümüz şeyler gibi güzeldi . . . .

15 "Allah bilir sizleri bizim çocuklardan fazla severim Selim Beyefendi. Hani hakikaten düşünürüm bir gel! deseniz . . . Bir gel deyiverseniz !" Zavallı Ali Efendi, Sürmene'de küçük tezgâhında kalasların, katran ve çam kokularının arasında, elinde mezurası, kulağının arkasında sigarası ve ceketinin cebinde İngiliz anahtarı. Tepede set set yükselen çay fidelerinin yeşilliği altında. Ve hepsinin üstünde görmediği kuş kafesi ev. Üç sene evvel o kadar misafir götürdüğüm adam. İşin ve sağlam düşüncenin, tevazu ve vefanın hiç yıkılmayacak kalesi. Nereye geleceksin Ali Efendi! O zaman içinden bu cevabı vermişti. "Köşk yok ki artık . . . Ne de çocuklar. Ne Süleyman'ın horozu, ne de atlar. Şimdi hiç gelemezsin Ali Efendi. Araba vapuru senin küçük tezgâhına yaklaştı mı, yaklaşmadı mı? Çünkü zihninde bu sabahın tesadüfünü hazırlayan araba vapuru bir çeşit zalim sembol olmuştu. Sen şimdi başka davetlerin adamısın Ali Efendi. "Allahaısmarladık Selim Beyefendi. Demek siz Kadıköyü'ne geçiyorsunuz. Ben şurada Beylerbeyi'nde bir hemşehriye kadar uğrayacağım. Malûm ya, gelmedi demesinler." Fakat niçin yüzüme bakamıyordu. Öksede hayvan azabını görmeyeyim diye mi? Ben seni gelir görürüm Ali Efendi. Cerrahpaşa'daydın değil mi? Bu akşamdan tezi yok telefon ederim, doktorlara kim olduğunu söylerim. Merak etme geçer. Gel seni bir öpeyim Ali Efendi. Kendim de gelirim.

Şemsi Paşa. Şeyh Muslihittin. Daha aşağıda Aziz Mahmut Hüdayi Efendi. Ayasofya vaizi. Yaşadığı müddetçe asıl saltanat. Her şeye rağmen, her değişikliğe rağmen asıl saltanat.

Günler gelip geçmedeler
Kuşlar gibi uçmadalar.

Ne Türkçe! Kuşlar gibi uçmadalar. Fakat oyunda buluyorlar. Mektupları hiç öyle değil. Küçük formuler-ler gibi. Birden bu büyük mektuplarını nerde okuduğunu bulmak istedi. Kendisini kısa hayallerle Ayasofya kütüphanesinin on sekizinci asır işi parmaklıkları arkasında, onların kafesi arasından görüldüğü için âdeta onlar kadar eski ve hayalî, ikide bir başını kaldırarak kubbelerdeki Bizans meleklerini seyrederken, Millet kütüphanesinde hayal meyal hatırladığı Emirî Efendinin gevşek kahkahalarını düşüncesinden iterken, yahut Yahya Efendi dergâhında İstanbul'un lodos ikindilerine misafir olmuş saatlerinde, Üniversite Kütüphanesi'nde o kadar tatsız şekilde yaldızlı Abdülhamit devrinin mirasları arasında denedi. Hiçbiri değildi. Sonra birdenbire buldu: Bayezit kütüphanesinde. Kaç yaşındaydım acaba? Herhalde çok genç, hiç olmazsa yirmi sene evvel. Daha Leylâ'yı tanımamıştım. Nevzat sağdı ve ben sade kendi meselelerimleydim.

Karacaahmet. Leylâ'nın büyükannesi buralarda bir yerde olacak . . . Bir Nisan günü beraber ziyaret etmiştik. Şimdi sağ tarafım bütün ölüm. On beşinci asır, on yedinci asır, bütün asırlar, hepsi orada. Ölümün kuyusu. Ölümün kuyusu.

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN SON ROMANI

Çaresiz, derin ve sonsuz

Olmadı. Derin, çaresiz ve sonsuz . . . Yine olmadı. Ayırmak lâzım. Madem ki üç sıfatla yapıyoruz. Ayırmak lâzım. Musiki sesler kadar aramızdaki fasılalarındır. Derin ve çaresiz, sonsuz. Taze bir serviye yaz ışığı bir sevgili gibi sarılmıştı. Ve bir kumru hiç farkında olmadan aşk neşidesini, yahut yalnızlığını söylüyordu.

Ölüleri hafızamız taşıyamıyor. Kim söylemiş bunu. Herhalde böyle değil. Muhakkak başka türlü olacak. Belki Proust'undur. "Büyük annemi çok severdim Selim. Tasavvur edemezsin ne kadındı. Acayip, sevimli, âdeta şuh. Evet basbayağı şuh. Çok yaşlıydı. Öldüğü zaman seksen beş vardı. Bütün İstanbul kafasındaydı. Her şeyi bilirdi ve hiç durmadan hatırlardı. Her şeyi bilirdi ve her şeyi hatırlardı. Ama gülerek . . . 'Zavallı evlendiği gece öldü . . .' Bunu söylerken sade yüzünü görmüş olsan büyükannemin, amcasının oğlunun ölümünü çok mesut bir şey gibi hatırladığını sanırdın. Ben onunla yatardım. Aynı odada. Bazan da yatağına girerdim. Korku filân, bir şey bahane ederek. Ne yumuşak ve rahattı." Ama Leylâ'nın büyükannesi burada yatmıyordu. Muslihittin Efendi'ye yakın bir yerdeki küçük bir mezarlıkta. Selim bu gecikmeden bayağı mahçup oldu. "İnsem, nasıl olur? Bu arabada çok hatıra var ve hepsi birden insana hücum ediyorlar."

"Bir dahaki sefere numara veririm. Teker teker gelirler." Otomobilin penceresinden doğru geniş bir nefes aldı. Leylâ beni kurtardı. Leylâ'nın büyükannesi. Sonra şoförün aynasında kendi yüzünü aradı. "Gittikçe zalim oluyorum . . . Korkunç şey . . . Ama bugünkü tesadüfler de." Ve tekrar kendisiyle alay etti. "Bir dahaki tesadüflerimi de hazırlarım. Eğer mesele yalnız tesadüflerdeyse."

(- - -)

836 İkide bir elini cebine sokuyor, bahçe kapısının büyük anahtarını yokluyordu. Bütün sır bunda . . . Öbürkiler pantolonunun cebindekiler, iç kapının, yandaki kapının, merdiven başlarındaki kat kapılarının yale anahtarları. Annemin ihtiyatı. Ona hiçbir şey söylemezlerdi. Senelerdir her şey, gece masasının gözünde sakladığı, zaman zaman gözüne iliştikçe bütün bir geçmiş zamanı kendisine bir gün olduğu gibi verecek bu eski, büyük, hafifçe paslanmış anahtarda toplanmıştı. Sonunda dayanamadı. Yavaşça çıkarıp baktı. Azapkapı ile Karaköy arasında o dar, çökmeğe hazır hissini veren cephelerine bir cüzzam gibi zamanın girdiği, ancak birbirlerine yaslandıkları, tıpkı Baudelaire'in körleri gibi öyle hep beraber ve yan yana oldukları için ayakta duran binaların altındaki atölyelerde yapıldığı muhakkak olan o hantal, yerli anahtarlardan biriydi. Ve hiçbir belâgati, sevilecek hiçbir şeyi yoktu. Selim bir müddet bu işi anlamak ister gibi anahtarı elinde evirip çevirdi. Vehmettiği şeylerden hiçbiri yok . . . Zaten senelerden beri hiçbir kapıyı açmadı . . . Annemin ölümünden sonra . . . Nasılsa kiracılara vermeği unutmuştum. Ne zaman gitsem bahçe kapısı açıktı. Sonuna doğru ve bir defasında da kapının bir kanadını sarkmış, öbürünü toprağa iyice gömülmüş bulmuştum. Halbuki annem hiç elinden düşürmezdi. Şimdi anahtarı annesinin sağlığı zamanında, daima olduğu yerde birinci kat sofasında pencerelere karşı gelen duvara dayalı konsolun üstünde, geniş, kararmış, Cava işi olduğu söylenen tepsinin üzerinde görüyordu. Fakat hafızasından çektiği bu son hatırada da hiçbir yenilik yoktu. Bu paslı anahtar orada veya herhangi bir yerde yıllarca durabilirdi. Bir ara bu artık lüzumsuz, hiçbir fonksiyonu olmayan acayip ve eski şeyi arabanın penceresinden atmayı düşündü. Köşke yan sokaktaki bahçe duvarından, incir ağacının altından girecekti. Tek konuşmalarında müşteri bahçenin duvarlarının yıkık olduğunu söylemiş ve fiyattan iki bin beş yüz lira indirmeğe onları zorlamıştı.

Kaç defa köşke gittiğini hatırlamağa çalıştı. Ya üç, ya dört . . . diye düşündü. Ve tekrar anahtarı cebine soktu. Acaba dönsem mi? Artık hiçbir şey bulamayacağına, bu eski baba evinde hiçbir şey göremeyeceğine emindi. Bu daima böyle idi. Bir kere ipin ucunu kaçırdınız mı her şey kaçar, kaybolur. Ne varsa kendi hafızasında, kafasının içinde, o acayip tavan arasındaydı. Birkaç defa "Geri dönelim . . . "demek ister gibi şoföre baktı. Dönelim, bu ziyaret hiç de istediğim gibi olmayacak. Hiçbir şey bulamayacağım. . . Fakat adam onun düşüncelerinden habersiz, iki eli kayıtsızca volanda, sanki sadece gözlerinin dikkatiyle yola devam ediyordu. Dalgın, önündeki köpekle oynayan küçük bir çocuk. Otomobil hafifçe sağa kaydı. Köpek beraberce atlattıkları tehlikeyi anlamış gibi sahibine biraz daha sokuldu. Sonra inadına, tekerleklerin altına doğru siyah bir kedi. Sanki ölümün davetine kapılmış gibi. Bu sefer otomobil sola, karşıdan gelen

kamyona doğru kendini attı. Fakat şoför hareketliydi. Mutlak gibi görünen felâketi tam anında önledi. Sonra . . . * sokağının büyük, ahşap köşkleri yerine yapılmış, domino taşlarına benzeyen beton birkaç ev, büyükçe bir apartman . . . Keşke balkonları sadece parmaklıkla kapatsalardı da bu mukavvaları asmasalardı . . . Daha sonra köşebaşında mimarîsi insana dehşet veren bir ikinci apartman. Pencere aralarını dolduran mozaik taklidi renkli levhalar. Üst katta bir türlü kendini gösteremeyen açık mavi, sarı, tirşe, zevk sefaleti bir yuvarlak köşe, acayip teraslar. Tekrar dönüyoruz. Şerlok Holmes gözleri kapalı olduğu halde bu dönüşlerden geçtiği yolu bulurdu . . . Anahtarı yavaşca cebine soktu ve kendisine tereddütle dönen şoföre "Bu sefer sağa lütfen . . . Ben size söylerim." (dedi)

Bir düdük sesi. Sonra marşandizin sarsıntılı gürültüsü. Selim bir lâhza kendini o kadar alışık olduğu bu seslere vermek istedi. Fakat onlarda da mühim bir şey yoktu. Onlar da uzak bir itiyadı tazelemekten başka bir şey yapmamışlardı. Hiçbir derin şeyi canlandırmadan, kaybolan senelerden hiçbir şeyi geri getirmeden sadece bir kül yığınını etrafa savurur gibi bir telâşla gelip evvelden hazır yerlerine oturmuşlardı. Şüphesiz tamamiyle böyle değildi. Çünkü bu tren sesi bütün rahatsızlığına rağmen onda bir çeşit ruh halini her zaman olduğu gibi uyandırmıştı. Fakat çok müphem, hayatının her tarafına taşıyabileceği bir şey, belirsiz bir mazi rengi, bir hasretti bu. Ne her Cumartesi leylî kaldığı mektepten babasını, annesini, Nevzat'ı görmek sevinciyle dönen küçük çocuk, ne daha sonraki genç adam, Nevzat'ın hastalık senelerinde o kadar üzüntülü, ateşlerine, ihtiraslarına gömülmüş, içi müphem korkularla, vicdan azaplarıyle dolu insan, hülâsa kendisi yoktu. Daha başladığı anda o kadar dikkatle beklediği bu tren sesi ona ne Erenköy istasyonunun küçük bahçesinin yaz sabahlarını, ne trenle önünden her geçişinde kapalı pencerelerini seyretmekten hoşlandığı büyük, Abdülaziz devri konağında güzel, taze kadınları, ihtiyar halayıklar ve kalfalarıyla vehmettiği sırları, ne istasyonun merdivenlerinden çıkar çıkmaz kış günlerinde yüzünü kavuran o keskin poyrazlardan birini, hiçbir şey getirmemişti. Çok sevilen, tekrar tekrar seyredilen bir dansözün oyununa senelerden sonra o kadar çılgın ümitlerle koşan bir adamın birdenbire her şeyi bildiğini, hiçbir süprizle hiçbir büyü ve derinden sarsılma ile karşılaşmayacağını anlaması ve oyunun bitmesini beklemesini andıran bir sabırsızlıkla kapının önünde, bir eli (?) nda marşandizin (?) son sarsıntıların dinmesini bekledi.

(- - -)

- 3 -

212 Kapıdan çıktı. Anacaddeye doğru birkaç adım yürüdü, sonra olduğu yerde durdu. Uzakta karşı tarafta ikinci yan sokağın başında tahinî boyası pul pul kabarmış ve yarı dökülmüş o konak yavrusu denen eski bir ahşap evin önünde küçük bir kalabalık bekliyordu. Daha ilerde cenaze arabası son yolculuk için seçtiğimiz o acayip renk ve kıyafetiyle duruyordu. Onun tam karşısında dizilmiş birkaç taksi bekliyordu. Bu haliyle yol ölüm tarafından zaptedilmiş gibiydi. Selim bu tesadüften ürkmüş gibi yolunu değiştirmek istedi, sonra içinde birdenbire acının kabardığını duydu. Evi çok iyi tanıyordu. Sabahleyin gazetede gözüne müphem şekilde ilişen ölüm haberini hatırladı: "Lârende eşrafından, eski valilerden Atıf Beyefendinin . . . ." Zümrüt Hanım'ın senelerden beri bu evde kızıyle beraber oturduğunu unuttuğuna şaşırdı. "Zavallı kadın . . ." diye mırıldandı. Fakat bu ölümden ziyade hayatını idare eden tesadüflere şaşırdığı aşikârdı. "Demek bütün bu beyhude ziyaret, çocukluğum ve gençliğim peşinden bu koşma bunun içindi." Evde aradığı şeylerden hiçbirini bulamamıştı. Şimdi senelerden beri unuttuğu, evinin önünden geçerken dahi hatırlamadığı bu kadının ölümüyle tam geçmiş zamanın içine düşüyordu. Vakıa böyle hiç beklemeden karşısına çıkan şey hiçbir suretle aradığı bir geçmiş zaman değildi. O bütün hayatı boyunca kimbilir nasıl içten ayıklamalar, sırrını yoklaması imkânsız unutmalarla değiştirdiği, âdeta spritüalize ettiği, tıpkı sayısız cedler arasında tesadüfün bize şu veya bu cinsten bir insan olmak için seçtiği bir ırsiyet gibi doğrudan doğruya bugüne bağlı bir geçmiş zamanı aramıştı. Zümrüt Hanım'ın ölümü ile gelen zaman ise çok başka bir geçmiş zamandı. Âdeta kendi âleminde tecrit edilmiş, küçük bir adacık gibi kendi köşesinde bırakılmış bir zaman. Şimdi bu unutulmuş hayat parçası en beklenmedik şeklinde karşısına çıkıyordu.

Belki de bunun böyle olması Zümrüt Hanım'ın kendine ekleniyordu. Çünkü bu acayip kadın sessizliğin ta kendisi olan bir insandı. Hayatında, hiç olmazsa Selim'in bildiği kadarında, hiçbir hadise yoktu ki en yumuşak halılar üzerinde gölge adımlarla yürümeye benzemesin. Selim'in hayatına girişi de böyle

* Metnin aslında noktalıdır.

olmuştu. Selim çocuk denecek bir yaşta iken kendisinden biraz büyükçe genç bir kızı sevmiş, sonra(ne) olduğunu bilmeden kendisini, geceleri adını sayıklayarak istediği bu kızın annesinin kolları arasında bulmuştu. Atife'nin annesi ne psikoloji kitaplarının nymphoman diye adlandırdığı kadınlardandı; ne de romantizmin girdiği yeri yakıp kül eden meşum kadınlarındandı. Otuz dokuz, kırk yaşlarında, alelâde denilebilecek genç ve güzel bir kadın, şüphesiz iyi bir anne, sırasında fedakâr bir ev kadınıydı. Selim gerek münasebetlerinin devam ettiği üç sene içinde, gerek bu münasebet bittikten sonra üzerinde düşündüğü zamanlarda bu kadın için başka bir sıfat bulamamıştı. Ev işlerinden, ahbaplarından, dikişten, mutfak ve sofrasından başka hiçbir düşüncesi yok gibiydi. Güzel ve tatlı konuşur, yardımdan hoşlanır, uzaktaki kocasından ve üzerine titrediği kızından başka bir şey düşünmezdi.

2214 Bununla beraber aralarında en aşağı on altı on yedi yaş fark bulunan ve kendi kızına beslediği alâkayı bildiği bu komşu çocuğunu birdenbire bir örümcek gibi yakalamış, küçük, şaşırtıcı birkaç darbede sersemletmiş, kendi avı yapmıştı.

Selim uzun zaman tekrar tekrar bu acayip, yersiz muaşakanın üstünde düşünmüş ve Atife'nin annesini-çünkü garip bir ısrarla Selim için Zümrüt Hanım hep Atife'nin annesi kalmıştı- gıdasını bulduğu yerde temin eden o et yiyen nebatlara, büyük örümceklere, çölün, o camit sükûneti içinde hayatları bütün bir sinme, bekleme, hazırlık,aldatma, somurma, öldürme olan, yalnız tabiatın kendilerine gıda olarak seçtiği mahlûklar için tehlikeli hayvanlara benzetmişti. Evinin hayatını sağlam bir araba atı gibi taşır, sonra Selim'le yalnız kalır kalmaz, ihtiras ve yatma arzusu, saralı baygınlıklar başlar, onu evinin kapısından çıkarır çıkarmaz tekrar yakın realitenin ve günlük faziletlerin kadını olurdu. Bu üç sene içinde Selim bir kere bile bu kadının hislerinden bahsettiğini, kocasını veya kızını anlattığını, onlara yahut kendisine, veya Selim'e dair bir tasavvurunu açtığını görmemişti. Ne de Selim'e böyle bir fırsatı vermişti. Öyle ki bu üç sene onun tarafından bakıldığı zaman çok usta bir fırsat kollama, bütün bir muaşaka tabiyesi; Selim tarafından sadece bir maruz olma ile geçmişti. Çünkü Zümrüt Hanım, o yaştaki âşığına bile en ufak bir romantizmi aşılayacak cinsten değildi. Hatta fırsat düştükçe bunu âdeta öldürmeğe çalışırdı. Selim'in bu üç sene içinde en azaplı hatıralarından biri bu hiç beklemeden ve istemeden gelen sevgiliye, kendisi için yazdığı bir şiiri okuduğu ana aitti. Zümrüt Hanım bu ateşli şiiri sonuna kadar yüzünün hiçbir çizgisi kımıldamadan dinlemiş, sonra Selim'in kendisine uzattığı kâğıdı "Vazgeç böyle şeylerden . . . Mecbur değilsin" diyerek yırt-
2213 mıştı. Ve boynuna sarılarak salondaki sedire çekmişti. Fakat Selim bu iki hareket arasında bir an kadının sertleşen yüzünü, bu yüzde birdenbire büyüyen acayip bakışı görmüştü. Zümrüt Hanım o anda hiç de bakışı ve sesi Selim'in içine erimiş altın gibi bütün varlığıyla, nabzının velveleli gürültüsüyle akan kadın değildi. Ne de tatlı bir tebessümün arkasına çekilmiş kendi boş dünyasını işiyle gücüyle, küçük dedikodular ve havadislerle dolduran kadındı. Bu bakış ve yüz çizgileri yedi seneden beri tanıdığı bu kadının kendi hafızasında mevcut çeşitli çehreleri arasında hiç rastlamadığı bir şeydi. O anda Zümrüt (Hanım) sanki manasız bir böceği, çok pis ve tehlikeli bir şeyi öldürür gibiydi, ve Selim'e şüphesiz en-çok dokunan şey bu olmuştu. Vakıa bu anında olmamıştı. Kadının kollarını boynunda hisseder etmez bütün o aşk anatomisi, ay ışığı, altın tebessüm dolu ilhamı unutmuş, başlayan anın lezzetlerine gömülmüştü. Fakat sevgilisinden ayrılıp da gece dar talebe yatağına yatınca bu akşam hülyalarının kalesine getirdiği ganimetleri düşünürken birdenbire bu bakışı olduğu gibi görmüş ve şaşırmıştı. Selim ne on senelik mektep hayatında, ne çocukluğunda bu kadar küçük düştüğünü duymamıştı. Bununla beraber onu o gece sabaha kadar uyutmayan bu hacalet değildi. Uykusuzluğun sonuna doğru bütün bir azap ve kâbus yaptığı bu bakışların hayaliydi. Fakat niçin? Bu bakışın verdiği şaşkınlık içinde bunu da düşünememişti. Sonraları, münasebetleri bitip de bu acayip kadını uzaktan anlamak için üzerinde düşünmeğe başladığı zaman bu ilk aşkın hatırası ona hep bu bakışın zalim muammasıyle gelmişti. Hakikat şu ki onu senelerce bir nesne gibi kafasında evirmiş çevirmiş, yoklamıştı. Ve sonunda her defasında ilk gecenin intibaının doğruluğuna varırdı, fakat bir yığın yollardan
2214 geçerek. Filhakika Zümrüt Hanım'ı bir kere bile tam manasıyle beğenmemiş, sevip kıskanmamıştı. Hatta aralarında sevgi kelimesinin dahi adı geçmemişti.

"Sadece maruzdum. Circe (Kirke)'nin adasında idim." "Arka kapıdan girersin. Yalnız Veli Bey'lerin köpeğine dikkat et! Mahalleyi ayağa kaldırmasın!" "Ben bahçede beklerim seni . . . Atife'nin uyku zamanıdır . . . ." "Mutfağın kapısını açık bırakırım. Bahçe duvarından atla . . . İncir koparır gibi yap, bizim tarafa geç!"

"Bu gece Atıfe teyzesinde. Sen de amcama gidiyorum de . . . ."

2216 Selim'in bu ilk aşktan kuvvetle hatırladığı ve yokluğuna üzüldüğü şeylerin başında, kulağının dibinde uyuşturucu bir iksîr gibi duyduğu ve büyüsü anında bütün vücudunageçen bir yığın fısıltıydı. Zümrüt Hanım başı ona doğru eğilerek, kulağının dibinde arzunun sesiyle konuşmaya başlar başlamaz sıcak bir ürperme boğazında düğümlenir ve vaad edilen ana kadar bir türlü yakasını bırakmazdı. Zaten münasebetleri böyle bir fısıltıyla başlamıştı. O gün beraberce imtihana çalıştıkları arkadaşının evinden döner dönmez bahçede bir takım sesler duymuş ve ev halkını görmek için yukarıya çıkmadan ön kameriyeye doğru yürümüştü. Filhakika annesi, Hatice, bir iki misafirle beraber orada idiler. Selim herkesi selâmladıktan sonra çekilmek istemiş, tenbellik, yorgunluk, belki rahat kadın konuşmasının getirdiği gevşeklikle hep "şimdi, şimdi" diyerek kalmıştı. Tam kalkmağa karar verdiği sırada oldukça tuhaf bir hikâye anlatan Zümrüt Hanım onun kahkahasını duymuş ve birdenbire başını ona döndürerek çoktan beri düşündüğü bir şeye hemen o anda karar vermiş gibi bir saniye dikkatle Selim'e bakmış, sonra öbür misafirlerin gitmelerinden istifade ederek yanına gelmiş ve kulağına yavaşça, "Ben de şimdi gidiyorum. Bir saat sonra eve gel, bekliyorum. Kimse yok. . ." diye sıcak ve büyülü iksiri akıtmıştı. Selim o andaki halini de hiç unutmamıştı. "Bütün kanım yüzümde idi . . . ." Ne de o akşam eve dönüşünü. "Circe'nin mağarası . . . ." İki saatin içinde insan ömrünün belki de en mühim eşiklerinden birini atlamıştı. Hâlâ dudaklarında, ellerinde, bütün vücudunda, göz kapaklarının altında kadın teni denen şeyin sıcaklığı vardı. Sade öyle miydi? Bu sıcaklık ve yumuşaklık sanki bütün tabiata geçmişti. Yol boyunca tesadüf ettiği her şey, yaprakları hışırdayan sonbahar ağaçları, otlar, çiçekler, komşu evlerinin yanan lâmbaları yolda biraz evvel ayrıldığı bu kadın vücudundan bir parça gibi ona geliyordu. Kırk adımlık bir yolda belki yüzlerce defa bu vücudu yapan tılsımlı münhanilere rastlamış, sanki hepsine ayrı ayrı dikkat ederek saymıştı. Bununla beraber hiçbir şeyi vazıh şekilde gördüğüne inanmamıştı. Her şey ona, o büyük baş dönmelerinde olduğu gibi, her şey iç içe gelmişti. Sonuna doğru dayanamamış, kapılarının biraz ilerisinde kimbilir hangi devrin mirası bir binek taşına oturmuştu. İlk düşüncesi "Artık erkek oldum. Beni seven bir kadın var . . ." oldu. Bu vakıayı o yaştaki gençler için o kadar mühim ve hülyalı olan bir kelime ile "Bir metresim var" diyerek bir daha kendi kendine tamamlamıştı. Sonra yavaşça kendi kendine "Ben de onu seviyorum . . ." demişti. Fakat bu hiç de on bir, on iki yaşlarından beri beklediği sevgi değildi. Vücudu hâlâ ürpermeler içinde olmasına rağmen içinde acayip bir boşluk vardı. O zaman kendi kendine "Demek bu imiş" diye düşünmüştü. Sonra birdenbire gözlerinin önünden iki sene evvel bir bayram sabahı evlerine gelen ve kapıyı kendisi açtığı için elini öptürmeden onu kucaklayan ve öpen altın gözlüklü kibar adamın çehresi gelmişti. "Atıf Bey . . . Atıfe'nin babası . . . ." Atıf Bey o senenin kışında karısını İstanbul'da bırakarak memuriyetle Anadolu'ya gitmişti. Selim boşanmanın sebebini öğrenememişti. Ortada birbirini tutmayan bir yığın dedikoduya rağmen kimse bu boşanmanın hakikatini öğrenememişti. Yalnız bir defasında misafir bir hanımın yavaşca annesine "Birbirlerini severek almışlar ama bir türlü hoşlanmamışlar" dediğini duymuştu. Bir defasında da bir erkek misafirin "Zavallı Atıf Bey . . . Anlaşılıyor ki bir çeşit hastalık olacak. Bir türlü kadın denen mahlûka alışamadı . . ." sözü kulağına çarpmıştı. Uzaktan gelen bir araba sesi bu hayallere son vermişti. Acele acele kapıdan içeriye girdi. Ahırın yanı başındaki tulumbada yüzünü yıkadı. Güzel Eylül akşamı tekrar onu son güllerin ve çiçeklerin kokusu ile sardı. Selim ertesi günü fizik imtihanına girecekti.

Herkes sofranın başında idi. Babası Selim'e: "Nerde kaldın? Bak herkes seni bakliyor.. . ." diye hafiften çıkışmıştı. Selim başka zaman olsaydı bu şefkati bir çeşit itisaf hatta hürriyetine tecavüz addeder, hiç olmazsa içinden kızardı. Fakat bu akşam nerdeyse ağlayacaktı. Sofrada bir türlü kendisini yerinde bulamıyordu. Her dikkat ona lâyık olmadığı bir lütuf gibi geliyordu. Yemeklerin meyvelerin kokusuyle Zümrüt Hanım'ın teninin kokusu zihninde âdeta haberi olmadan birleşmişti. Biraz evvel yanından ayrıldığı kadın, bütün bir terbiyenin, henüz o sıralarda ölen büyükbabasının hatırasıyle âdeta kudsîleşen bu aile sofrasının üstünde soyunur gibiydi. Yemeği, başını önüne eğerek yedi ve bitirir bitirmez "Ben biraz dinleneceğim !" diyerek odasına çıktı. Yatağına uzandı. Gözünün önünde hep ilkmektepten çıkarken mükâfat olarak kendisine verdikleri siyah ciltli yaldız tuğralı ilmihali ile Zümrüt Hanım'ın çıplak vücudu vardı. Selim bu iki hayali birbirinden ayırmak, birinden birini uzaklaştırmak için bir kâbusta gibi çırpındı. Fakat hiçbiri öbürünü bırakmıyordu. İkisi birden acayip bir şekilde gözlerinin önünde idi. Biraz sonra bu iki hayale büyükbabasının çehresi de eklendi. Siyah ciltli ve yaldızlı kitap o kadar kibar büyükbabasının elinde idi ve Zümrüt Hanım onun yanı başında hiç durmadan çıplak kollarıyla geriniyordu. Selim hepsini birden

kendinden uzaklaştırmak için çırpındı. Nevzat'ın gürültüyle odaya girmesi onu bu işkenceden kurtardı: "Selim, haydi kalk! Nerdeyse Atıfe gelecek . . . Bizi gezdireceksin . . . Unuttun mu?" Selim bütün vücudu ter içinde âdeta rahatsız olmuş, cevap vermedi.

2217 O zaman kızkardeşi yatağın üzerine eğilerek onu zorla kaldırmağa çalıştı. Hem iki omuzundan yakamış çekiyor, hem durmadan "Haydi kalk, n'olursun . . . Kalk!" diye yalvarıyordu. Sonra birdenbire şüphelendi: "N'oldu? . . . Neyin var?" Ve nihayet hakikaten bir şeyler olduğunu sezmiş gibiydi. Yanına uzandı ve ona sarıldı. "Bak Selim, hasta isen söyle . . . Değilsen gıdıklarım . . . ." Ve küçük, tecrübesiz ellerini göğsünde gezdirmeğe başladı. Selim daha ziyade bu okşamadan kurtulmak için ayağa kalktı. Hayır bir şey bitmişti. Çocukluğun cennetinden kovulmuştu. Hiç kimseyi eskisi gibi öpemeyecek ve sevemeyecekti. Sonuna doğru tahammülsüz olan bu vaziyete son vermek için "Haydi sen aşağıya in . . . Ben beş dakika sonra gelirim!" diye kardeşini yollamış o gidince balkona çıkmış uzun uzun karşısındaki bahar akşamına büyük, anlaşılmaz bir bilmece gibi bakmıştı. Ağaçların tepeleri son ışıklar içinde tutuşur gibiydi. Fakat bahçe karanlıktı. Her şey bu karanlıkta ve bu sayfiye semtinin kavrayıcı sessizliğinde donmuş gibiydi. Yumuşak, hülyalı bir sükûnet ki Selim'e hep biraz evvel ayrıldığı kadından büsbütün başka şeyleri, bir daha kavuşamayacağını bildiği şeyleri hatırlatıyordu. Bu anda Selim kendisini, nereye gittiğini bilmediği bir gemiye tesadüfen binmiş ve onunla beraber dönüş imkânı olmayan bir yolculuğa çıkmış zannedebilirdi. Birdenbire bu zan içinde o kadar kuvvetlendi ki derhal aşağıya inmek, hakikaten hepsinin orada olup olmadığını anlamak ihtiyacını duydu. Fakat evvelâ yüzünü iyice yıkamalıydı. Çehresine bir deri tabakası gibi geçtiğini sandığı bu gerginlikten ve gözlerinin yakışından-muhakkak ağlamış olmalıydı - kurtulması lâzımdı. Sofada merdivenin önünden geçerken evdekilerin sesini duydu ve sabahları bu sofaya yıkanmak için çıktığı zaman birdenbire onu bu yeni güne ısındıran sıcak sütlü kahve kokusuyle kahvaltı sofrasından, mutfaktan taşan fısıltıları, küçük fakat geniş akisli sesleri duyuyormuş gibi ürperdi. Hiçbir şey uyanış anında gelen bu ilk sesler, mırıltılar, hafif gürültüler ve bu kahve kokusu kadar onu mesut etmezdi. Bazan onları yatağında iki rüyanın arasında duyar ve içten içe sevinirdi. "Şimdi her şey yine böyle olacak mı?" diye kendi kendine sordu. Sofa karanlıktı. 1927 yılında bu uzak sayfiye semtinde evler, pencerelerinden kafesleri atmamışlardı. Birdenbire bu karanlığın (?) ayağını sofanın ortasındaki masaya çarptı. Acı şiddetli olmasına rağmen mühim bir şey değildi. Selim'in bacağında bu her gün olan işin bir yığın yarası vardı. Bir dakika sonra geçecekti. Bununla beraber bacağına getirdiği uyuşuklukta, acının bütün vücuduna bir lâhzada yayılışında Selim birdenbire tekrar bu vücudu birkaç saat evvelki duyumlarla âdeta yeniden keşfetti. Acı sanki vücuduna bir haz gibi yayılıyordu. Belki bu duyumun tesiriyle musluğa gideceği yerde yanı başındaki küçük yıkanma odasına girdi. Teyzesinin yeni evlendiği senelerde bu çift için yaptırılan bu gusulhaneye sonradan Şevket Bey çocukları için o zamanki İstanbul'da nadir olan bir duş tertibatı yaptırmıştı. Bu da biraz evvelki duyumun başka şekilde tekrarı oldu. Selim serin suyun altında o zamana kadar farkına bile varmadığı vücudunu bir daha keşfetti. Başının üstünden doğru akan serin kuyu suyunda -sabahleyin tulumbayı kendisi çekmiş, depoyu doldurmuştu- Zümrüt Hanım'ın kâh vücuduna kâh okşayışlarına benzer bir şey vardı. Bir şey ki durmadan ona "Değmez mi? Kaybettiklerine değmez mi?" diyordu.

2218 "Belki bir şeyleri aldım, fakat yerine büsbütün başka hiç bilmediğim bir şey verdim." diyordu. Bununla beraber içindeki o düğüm bir türlü gitmiyordu. Bu hakikî bir ağu idi. O zamana kadar en mutlak şekilde afif yaşamış, vücudunun ihtiyaçlarını sadece hayretle karşılamış bu çocuk şimdi en çılgın arzuyla korkunç bir pişmanlığın arasında parçalanıyordu. Bu işkenceye son vermek için alelacele giyindi. Aşağıya indiği zaman bütün ev halkını mutfak kapısının önünde toplanmış buldu.

Zümrüt Hanım'la babası tavla oynuyorlardı. Zümrüt Hanım onun geldiğini fark etmemiş başı tavla tahtasına gömülmüş, attığı şeş beşi nasıl oynayacağını düşünüyordu. Açıkta üç taş vardı ve üçünü de kaçmasına imkân yoktu. Birdenbire omuzlarını silkerek en tehlikelisini oynadı. Ve gözleri Şevket Bey'de onun atacağı zarı bekledi. Şevket Bey "Oyunu kaybettiniz. Ben bu akşam evimdeyim!" diye zarları salladı. Atıfe Selim'in annesine sarılmış "Şevket amcam kazandı" diyordu. Nevzat onu görür görmez yanına sokulmuş, bir eli omuzunda "Bundan sonra üç oyuna var mısın?" diyordu. Selim gözleri annesinin yanında ayakta duran Atıfe'de "Canım istemiyor. Hem bırakmazlar görmüyor musun?" demişti. Atıfe'de yüzünün püskürme benlerinden saçlarının rengine uzun parmaklarının güzelliğine kadar her şey annesine benziyordu. Yalnız koyu yeşil menevişlerle dolu büyük gözleri ile ondan ayrılıyordu. Şüphesiz vücudu da ona benzeyecekti. Fakat eski sevgilisi, hakikî kadını tanıdıktan sonra, şimdi kendine ne kadar küçük, zavallı bir şey

geliyordu. Bir ara genç kız gözlerini kaldırarak ona baktı. Selim daha düne kadar rüyalarının Seba kraliçesini âdeta soğuk bir dikkatle seyretti. Sonra birdenbire düşüncesi Zümrüt Hanım'a geçti Sağ kalçasının üstündeki büyük beni hatırlamıştı. Şevket Bey en olmayacak zarı, açık taşların hiçbirini vurması imkânı olmayan, üstelik kendisini kapı açmağa mecbur eden düşeş attı. Ve ondan sonra oyunu kaybettiğini bilenlerin isteksizliğiyle oynadı. "Lâ râhatü fid dünya." Selim "Ee nesine oynuyorlar?" diye sordu.

Nevzat "Babam hepimize birden dondurma ısmarlayacak. Sonra istersek tiyatroya gideceğiz. Yahut gideceğiz . . ." diye sevindi. "Ama doğrusunu istersen ben Karagözü tercih ederim! Yahut o masal söyleyen adamı . . . ." Küçük bir salaşta bir Karagöz, Kuşdili'nde bir tiyatro, Şaşkınbakkal'da Meddah Aşkî, şimdikine pek az benzeyen bu üçra semte yetiyordu. Fakat yola çıkılacağı zaman fikrini değiştirdi. "Büyükler ayrı gitsin biz ayrı gideceğiz." diyordu. "Deniz kıyısına ineriz, sonra meddaha gideriz." Hayalinde hep her zaman bindikleri muhacir arabasının atı vardı. Bir ara yavaşça mutfağa doğru süzüldü. Avuçladığı şekerleri Selim'in cebine koydu. Ata ikram edecekti. Süleyman "Ben yokum," dedi. Emine Hanım'ın ineği hastalanmış. Baytar Remzi Bey'i götüreceğim. Baytar Remzi Beyle karısı onun büyük dostuydular. Hayvan sevgisi otuz yaş farkın üstünden onları birleştirmişti. Bir gün Selim, Süleyman'la karşı karşıya geçmiş âdeta çekişe çekişe dokuz taş oynadıklarını görmüş ve şaşırmıştı. Hakikatte karı koca çocuksuzluğun boşluğunu Süleyman'la dolduruyorlardı. Selim büyük lüks lâmbasının altında onun masmavi gözlerinin ve kızıl saçlarının nasıl keskin parladığına dikkat etti. Rahat ve her şeyden uzak bir hali vardı. "Sakın dokuz taşa dalıp unutma!" dedi. Süleyman başını salladı. "Hayır, hayır. İş ciddî. Hatta hemen gidiyorum." Geçen sene bu inek oldukça güç doğduğunda Süleyman Remzi Bey'e bayağı asistanlık etmişti. Hatice "Ben annemle gideceğim" dedi. Şevket Bey hep beraber gitmekte ısrar ediyordu. Sonunda ayrı ayrı gitmeğe karar verdiler. Zümrüt Hanım çocukları rahat bırakalım! demişti. Selim'in düşüncesi bu çocuklar kelimesine de bunaltı anlarının o acayip dikkatiyle takıldı. İçinde acayip bir hınç, dostlukları kendisine şimdi birdenbire bir yük gibi gelen iki kızla sokağa çıktı. Gitmeden evvel Zümrüt Hanım'ın dikkatini çekmesini istediği bir sesle en yüksek perdeden "Haydi çocuklar biz gidelim, demişti. Büyükler ne yaparsa yapsın!" Fakat bu sözüyle Zümrüt Hanım'ın başını ona doğru çevirip bakmasını temin edememişti. Selim biraz da bu mağlûbiyetin ağırlığıyle sokağa çıktı. Evden ayrıldığına memnundu. Fakat şimdi sevgileri kendisine bir yük gibi gelen bu iki kızın arasında bulunmaktan hiç de mesut değildi. Yalnız olsa ne kadar iyi olacaktı. Şimdi ki asabı biraz sükûnet bulmuştu, düşüneceği o kadar çok şey vardı ki. Kendi kendine "Günah . . . Günah . . ." diye tekrarladı. Demek günah bu idi. "Ama hepsi yapıyor . . . Ben bu günahın çocuğu değil miyim?" Sualin cevabı şüphesiz içinde hazırdı. "Allahın emri ile . . ." Allahın emri ve peygamberin kavliyle! Yarın bütün bu meseleleri dostu Faik'le münakaşa etmesi lâzımdı. Fakat meseleyi olduğu gibi koyabilecek miydi. Zümrüt Hanım'dan bahsedemeyeceğine göre . . . .

Gece hakikaten güzeldi. Ay daha çıkmamıştı. Yer yer nadir ışıkların kırdığı bir karanlık yolları ve bütün civarı âdeta kucaklamıştı! İnce rüzgârda her şey bu karanlığın içinde uyur gibiydi. Şimdi bütün gece için Selim'i Atıfe ile paylaşacağını hatırlayan Nevzat durmadan koluna asılıyor, ona bir şeyler anlatmağa çalışıyordu. Atıfe öbür yanında, ara sıra dalgınlığı yüzünden tökezleyerek yürüyordu. Zaten bu karanlıkta bir şeylere çarpmamak imkânsızdı. Sonra birdenbire genç kız içten bir itişle onun elini aradı. Selim elini bu küçük elin içinde hissederek yürüdü. Zümrüt Hanım kulağına biraz evvel büyüsünü akıtırken elini böyle tutmuştu. Fakat Atıfe'nin elinde onun usta elinin belâgati yoktu. Sadece temas ihtiyacıyle belki de bu iki kardeş arasında büsbütün yalnız kalmamak için bunu yapmıştı.

Selim hiç bu gece olduğu gibi kendisini çolpa, her şeyden uzak hissetmemişti. Bir ara Nevzat durdu "Haydi bu tarafa . . . dedi. Araba o yolun başında." Belki de silkinen atın çıngırak sesini duymuştu. Araba hakikaten söylediği yerdeydi. İhtiyar adam onu "Gel benim meleğim" diye karşıladı. En büyük düşman bildiği için gecenin sessizliğiyle dolu yolu dinledi. Arabacı fakir müslüman terbiyesinin bütün iyi taraflarını toplamış gibi, merhametli bir adamdı. Atına'Velinimet' adını koymuştu. Hayvanın yorulmaması için üç kişiden fazla yolcu almaz, yokuşlarda kendisi inerdi. Nevzat onu da atı kadar severdi. Selim'in cebine koyduğu şekerleri aldı ve konuşa konuşa hayvana yedirdi. Arabacı durmadan "Ah küçükhanım, ah küçükhanım . . ." diyordu. Bütün bu küçük, günlük şeylere Selim başka bir zaman olsa dikkat bile etmezdi,
219 Süleyman da Nevzat da hayvan âşıkıydılar. Fakat bu akşam olup bitenlerden sonra! Ömrünün bu ilk aştığı büyük eşiğinde Emine Hanım'ın ineği, Kadir Ağa'nın atı, ihtiyar adamın kendisi, Atıfe'nin büyük, koyu

yeşil, durmadan renk ve yer değiştiren bakışları ve şimdi koluna yapışan bütün avucu, hepsi, ona ilk defa rastladığı ve bir daha göremeyeceği en acı şekilde manalı, sonsuz denecek kadar güzel şeyler gibi geliyordu. Bununla da kalmıyorlar, bir hayal öbürünü çekiyor, yavaş yavaş bu küçük Erenköy sokağında, bu küçük arabanın başı ucunda, onun ikide bir silkinerek etrafı dolduran küçük çıngıraklarının sesine koşuyorlarmış gibi bütün hayatı, bütün çocuk ve ergenlik hülyalarıyle toplanıyordu.

Bununla beraber hayatında dışardan hiçbir değişiklik yoktu. Hep aynı münhaninin üzerinde idi. Yine evin herkes tarafından sevilen çocuğu idi. Yine annesi kapıdan çıkmadan evvel nasihat üzerine nasihat vermiş, babası birkaç aydan beri âdet ettiği gibi istediği kadar alsın diye cüzdan yukarda demiş, Hatice "Saçlarını tara, bu ne hal!" diye her günkü tenkidini yapmıştı. Yarın sabah da şüphesiz böyle olacaktı. İkmal imtihanına gideceğini bilen babası belki hizmetçilerden evvel kalkarak ona kahvaltı hazırlayacak, annesi "Haydi, yolun açık olsun!" diyecek, Emine Hanım dua edecek, o bütün bu dikkatten ve ihtimamdan şaşkın sokağa çıkacak, geçerse müdür muavininin odasından komşuya telefon edecek, geçmezse . . . ." Ya geçemezsem . . . ." Bu ihtimal bir an içinde düşüncelerini fizik kitabına çevirdi ve ürperdi. Bu, onuncu sınıf fiziği hakikaten zordu. Şüphesiz birçok şey biliyordu. Fakat bütün o formüller, muadeleler . . . Acaba şaşırmadan tekrar edebilecek miydi? "Geçersem Fenerbahçe'deyim" dedi. Faik'in şarpi (sharpie)'sindeyim. Bir lâhza gergin yelkene çarpan sert rüzgârı, dalgaları, bütün vücudunu ıslatacak su zerrelerini düşünür gibi oldu. "Ya geçmezsem . . . . Geçemezsem, ya tanımadığım insanlar içinde bütün bir sene yaşamağa, bildiğim şeyleri geviş getirmeğe mahkûm olursam . . "Daha şimdiden gelecek senenin muhtemel can sıkıntıları içinde kendisini karanlık bir mahzene kapatmışlar sandı. "Bütün bir sene . . . ." Acayip şey, bu korku ile âdeta rahatlamış arabaya bindi. Günün hadiselerini düşünmekten korktuğunu sanıyordu. Fakat arabada büsbütün başka bir tecrübe onu karşıladı. Atıfe'nin bakışları hep üzerinde idi. Bu bakışlarda birkaç gün evvel aradığı, istediği şeylerin hemen hepsi vardı. "Birkaç gün evvel, hatta bu sabah . . ." diye kendi kendisine söylendi. O zaman bu birkaç saatin araya koyduğu şeyin ehemmiyetini bir daha anladı. "Zina . . . Günah ve zina . . . ."

"Zina! Hem de kiminle? . . ." Birdenbire içine düştüğü vaziyetin gerçek vehametini anlamış gibi ürperdi. Bu küçük kız kendisini sevmeğe başlamıştı. Hem de en olmayacak anda. Ve şimdi ki araya bütün bir imkânsızlık girmişti, Selim o zamana kadar bütün bir tarafıyla çocukluk addettiği kendi duygularının da hiç de zannettiği kadar oyun olmadığını anlıyordu. Yapma çicekler, küçük kâğıt fenerlerle süsler gibi inanmadan gördüğü hülyalarla süslediği bir hayal şimdi birdenbire hem hakikat olmuş, hem de imkânsızın duvarına dayanmıştı.

Selim Atıfe'yle olan vaziyetini hiçbir suretle ciddiye almamıştı. O kadar geniş istikbal projeleri içinde idi ki böyle bir şeyi ciddiyetle düşünmesinin imkânı yoktu. Fakat santimantal mizacı, belki de bütün terbiyesinin örfü bu genç kızın dostluğunu aramaya onu sevk etmişti. Atıfe o kadar şirin, güzel, rüyalıydı ki zaman zaman kendi kendisine "Niçin olmasın" dediği, hatta çok müphem bir gelecekte müşterek bir hayatı tahayyül ettiği de olmuştu. Bir kelime ile bu, karşısındakine vereceği zararı hiç düşünmeden kendi hayatını zenginleştiren bir oyuna benziyordu. Fakat şimdi Selim için, sırf aradaki imkânsızlık yüzünden birdenbire bir daha dönülemiyecek bir sıla, bir çeşit okyanus uzaklığında bir şey olmuştu.
2220 Bununla beraber genç kız karşısında idi. Ve bütün hareketleriyle tam bir teslimiyet içinde ona bakıyordu. Şüphesiz henüz çok gençti ve aralarında dönülmesi imkânı olmayanhiçbir şey hatta bir tek kelime bile geçmemişti. Bütün istikbal kapıları onun için yine açıktı. Fakat kendisi için hiç de böyle değildi. Bütün tecrübesizliğine rağmen bir lâhzada büyük bir merhaleyi geçmişti. Tıpkı peyzaj şehirler, memleketler, büyük dağ silsileri, ormanlar, nehirler, hülâsa aslında seyahat dediğimiz şeyi yapan bütün şeylerin üstünden atlıyarak birdenbire sizi gitmek istediğiniz yere birkaç sarsıntı, birbiriyle bağsız birkaç düşünce ve duyu arasında bırakıveren bir hava yolculuğu gibi bütün bir şiir ve hülya çağını vakitsiz atladığını seziyordu. Ergenlik yaşının sonları ve ilkgençliği emanete bırakılmış bir bagaj gibi bu sabırsız yolcuyu peşinden takip edecekti. Selim vakıa o anda bütün bunları vuzuhuyla düşünmüş değildi. Fakat birkaç sene sonra ömrünün bu gecesine tekrar tekrar döndüğü zaman hep gözlerinin önünde bu hayal canlanmıştı.

"Ah, ötekiler gibi bu iş bir sokak kadını ile olsa ne iyi olurdu?" Faik'in dediği gibi. "Ufak bir pişmanlık, iyi bir uyku . . . Sabaha yepyeni bir adam olursun . . . Zannettiğin kadar iğrenç değil . . . ." Hiç

iğrenç değildi. İşin garibi artık bu iki varlıktan birini tercih imkânı yoktu. Birini sonuna kadar özleyecek, öbürünü ya tamamiyle bırakacak, yahut sadece uzviyetinin ilcalarıyle aralarındaki münasebet devam edecekti.

Dondurmacı Nevzat'ı bir bayram sabahı sevinciyle karşıladı. Hatta Kadir Efendi'ye götürdüğü dondurmanın ölçüsünü şaşırdı. Bütün semt gibi o da Nevzat'a hayrandı. "Selim Bey, Selim Bey, bu kız, bu güzel cadı yok mu? . . . " deyip bitiremiyordu. Nevzat bir taraftan dondurma tabağını diliyle yalıyor, bir taraftan Selim'e göz kırparak gülüyordu. "Niye Bayram Efendi sanki! Neden cadı oluyorum? . . . Evlen işte . . . Güzel bir düğün yaparız. Hem bizim bahçede . . . İstersen! Çünkü burada da olur. Davul, zurna . . . Kadir Efendi sana Sepetçioğlunu oynar. Vallahi güzel oynuyor." Kadir Efendi dişsiz ağzıyla gülüyor, dışarda at sevincinden silkiniyor; Nevzat, Bayram Efendi'nin komşulardan birinin dul hizmetçisine âşık olduğunu nasılsa öğrenmiş, orta yaşlı adamı her rast geldikçe evlenmeğe teşvik ediyordu. "Geçen günü bizim bahçede oynadı. Ben söyledim o oynadı . . . ." Hakikatte Sepetçi oyununu Kadir Efendi ile karşı karşıya oynamışlardı. Söyleyen, el çırparak ahenk tutan, babasının eski yosma dediği Emine Hanım'dı. Nevzat bu oyunu ve havasını ondan öğrenmişti.

Dükkânın küçük bayram havasından çıktıktan sonra deniz kenarına indiler. Ay çıkmış, ışığı denizde kendi yerini bulmuştu. Selim simle işlenmiş atlas kumaşa benzeyen buğulu sessizliğin karşısında bu düşüncelerinin seyrinin değiştiğini gördü. Yandaki bir bahçeden son hanımellerinin kokusu geliyordu. Her tarafı dalgaların şıpırtısı doldurmuştu. Ve ay, bulundukları yerden sade ışığını gördükleri denizde tıpkı Zümrüt Hanım gibi çırçıplak yıkanıyor, kendisini hazza bırakmış akıyordu.

Nevzat durmadan ağabeysini sıkıştırıyordu: "Şuradan denize girsem n'olur sanki?" Nevzat'ın yapmayacağı şey yoktu. Bu en küçük çocuğun evde kurduğu mutlak saltanat bir çeşit tehdit haline girmişti. İşin garibi bu sefer o kadar sessiz Atıfe de bunu istiyordu. Selim, "Olmaz. Evvelâ tehlikeli. Geçen gün boğulanı unuttun mu? Sonra geç kalırız . . . Kimbilir Sururî Efendi şimdi ne güzel masallar anlatıyordur." diyerek zorla onu bu olmayacak işten vazgeçirdi. Meddahın bulunduğu kahve ağzına kadar doluydu. Bununla beraber kahveci onlara meddaha yakın bir yerde üç iskemle buldu. Yerlerine oturunca öbürlerinin de biraz ilerde olduklarını gördüler.

1 Bu, Ermeni, Yahudi, Rum, Arap halayık, Kastamonulu uşak ve hizmetçi taklitleriyle; küçük ve oldukça çapkın anekdotu, tek anlatanın istidadıyle birdenbire büyük komediye yaklaşan bir geçmiş zaman muaşakasının hikâyesi idi. Hiçbir ahlâkî tarafı olmadan etrafını budala bir kocanın zavallılığı hesabına gülmekten kırıp geçiriyordu. Selim olduğu yerden Zümrüt Hanım'ın bu acayip ve zalim hikâyeye hiç de kendi maceralarını hatırlamadan, sakin ve tatlı güldüğünü görüyor ve bu kendisini hikâyenin tuhaflığının çok ötesinde şaşırtıyordu. Çünkü içinde yaşadığı cemaatin türlü cinsten ve coğrafyadan bir papağan kafesine benzemesi, hiç de öbür benzeyişteki acılığı unutturamıyordu. Bununla beraber taklidin hiç de ihmal edilecek cinsten olmadığına kendisi de kaniydi. Meddah çok iyi bir saatinde olacaktı ki bütün virtuözitesini kullanmıştı. Hiçbir işaret vermeden bu Rum, bu Ermeni, bu Arap tecvidiyle konuşan adamdır demeden, ustaca, bir romancı gibi sadece bütün bir cemaati birbirini tutmayan hiçbiri öbürünü cevaplandırmayan cümlelerle konuşturuyordu. Selim birdenbire herkes gibi kahkahalarla güldüğünün farkına vararak sevindi. İki kafile hep beraber döndüler. Kızlar manasını iyi seçemedikleri bu zalim komediye o kadar gülmüşlerdi ki âdeta yorgun düşmüşlerdi. Babası bir komşu ile en arkadan yavaş yavaş geliyordu. Onlar ikişer üçer kişilik kafilelerle yürüyorlardı. Hemen herkes hatta annesi bile meddahın ağzından kaptığı birer cümleyi tekrara uğraşıyordu. En muvaffak olanı Nevzat'la Zümrüt Hanım'dı. Selim evlerine bir sokak kala genç kadını birdenbire tekrar tekrar yanıbaşında buldu. Bir bacağı âdeta onun bacağına yapışmış, yarı vücuduyle kucağında ve dudakları kulaklarının dibinde ona iki gün sonraki randevuyu hatırlatıyordu. Daha ilk temasta Selim biraz evvelki karanlık ve azaplı nefis muhasebelerine rağmen arzunun içinde bir deniz gibi kabardığını duydu. Hayır, hiçbir şekilde mukavemet edemiyecekti. Her türlü mukavemet, karşı koyma fikri beyhude idi. Evlerinin önünde "Siz zahmet etmeyin, Selim Bey ana kız bizi götürür . . ." diye ötekilerden ayrıldı. Birdenbire sözüne ilâve ettiği "Ay çok güldük . . ." le geceye teşekkür ediyordu. Ve bir kolu kızında öbürüyle âdeta Selim'in kucağında evlerine kadar geldiler. Bahçe kapısından girdiler. Atıf Bey'in duvarın dibine Japon güllerinin altına koydurduğu tahta sıraya oturdular. Bir bardak limonata ikram etmeden Selim'i yollamak istemiyordu. Kendisi de susamıştı. "Naneli limonata . . . diyordu, Atıfe şimdi bize getirir!"

Ertesi sabah büsbütün başka bir insan, bir ay o kadar çalıştığı şeylerin hemen hepsini unutmuş, kafası insan kaderi ve hayat hakkında birbirini tutmayan bir yığın zıt düşünce ile dolu bir Selim evden çıktı. Kafasında hep dün akşam işittiği cümle vardı: "Akıllı olursan iyi eğleniriz." Bir de Atıfe'nin ayrılırken yere inen bakışları. Genç kız her şeyi anlamıştı.

Mektebin kapısında imtihana girip girmemekte bir an tereddüt etti. Çamlıca'ya amcasına gitmeği ve oradan bir rapor göndermeği düşünüyordu. "Yahut her şeyi bırakıp giderim . . . ." Birdenbire karşısına çıkan Faik ona "Deli misin! dedi, ben girdikten sonra . . . Sen ki o kadar iyi çalıştın." Faik'in bir yığın havadisi vardı. Şarpi Fenerbahçe'de idi. Dün bütün gün akşama kadar denizde kalmıştı. "Su öyle güzel ki Selim . . . Şerbet gibi . . . Bir de tehlike atlattık. Sonu fena olabilirdi ama . . . Dünyanın en lezzetli şeyi . . . Her şey bir dakikada alabora oldu. Teknenin altında kalacağım sandım. Bereket versin ipleri gevşettim. . ."

Selim "İpleri gevşetmek . . ." diye kendi kendine birkaç defa tekrarladı. Hemen hemen sınıfın yarısı imtihan kapısı önünde idi. Hiç kimse ilk girmeğe cesaret edemiyordu. Selim sade içindeki helecana
2230 bir an evvel son vermek için "Ben girerim isterseniz . . ." dedi. Sade bu imtihana değil, hiç bilmediği bir şey olduğu halde en çetin manialı at yarışlarına, büyük yüzmelere, boks maçlarına, kör döğüşü kavgalara girebilirdi. Kendisi ile başbaşa kalmamak için her türlü harekete hazırdı.

Selim sonradan o günkü ruh halini her düşündükçe bu basit tesadüf karışıklığına verdiği ehemmiyete şaşırdı. İmtihana geçip geçmiyeceğini değil, çıktıktan sonra ne yapacağını düşünerek girdi. "Acaba hangi orduya gönüllü yazılabilirim?" Kapıdan girince imtihan odası, ikisini uzaktan tanıdığı üç mümeyyizle o kadar dostu olan hoca -bilhassa o girerken takındıkları o iyi kalpli iyi niyetli tebessümleriyle- kendisine bir türlü manasını kavrayamayacağı, bütün uzuvları dışarda işleyen beyhude bir makine gibi göründü. Muhtaç olduğu sertlikten bu yüzlerde hiçbir şey yoktu. Hiçbir düşüncesi onlara çarparak kendisine dönmeyecek, ne de doğrudan doğruya kendiliklerinden gelen bir huşunetle onu içinden sarsmayacaklardı. Burada bir hamamda yıkanır gibi her şey kendiliğinden, yavaşça ve sessiz olacaktı. Şüphesiz bir senesi üzerinde oynayacağını unutmuş değildi. Fakat mesele bir yıl meselesi olmaktan çok ileriydi. Selim hiç farkında olmadan hayırla şerrin yol ağzında beklediğini biliyordu. Ve daha ziyade kendi kendisiyle yapacağı küçük uyuşmalarla hep burada kalacağını düşünüyordu.

Hoca mavi gözlü, tıknaz, daima dost yüzlü, hafif şekilde alaycı ve büyük iyi niyetlerle anlayışlı olmağa çalışan bir genç adam. Onu görünce "Gel bakalım Selim" diye karşılamış, yanındakilere güvendiği talebesini yüzüne bakmadan tanıtmış, Selim'i kendisine ait bir şeymiş gibi tahtanın başına götürmüştü. Selim bu imtihana bütün tatil boyunca hazırlanmıştı. Fakat şimdi ilk sualde kafasını karşısındaki tahta kadar boş buluyordu. Hoca evvelâ "Neyin var Selim?" diye şaşırmış, sonra yüzüne dikkatle bakarak kendi kendine gülümsemiş, yanlarına yaklaşan ihtiyar mümeyyize "İşte tatilini boş geçirmiş bir talebe! . . . ama iyi talebemizdir." diyerek alay etmiş, suali bir daha açmıştı. Belki de bu alayın verdiği hiddetle Selim kendine geldi, o anda kendisine lüzumsuz gelen meseleleri hatırladı, formülleri yazdı, muadeleleri kurdu. Hakikatte Maxwell sistemini sade öğrenildiği gibi bilmekle kalmıyordu. Fransızca ders aldığı Saint Benoit'lı meraklı bir rahiple beraber ona dair küçük bir kitap da okumuştu. Yavaş yavaş bilhassa hocanın sabır ve dikkatiyle bütün bu fazladan bildiklerini de hatırlamış, fakat ne yaparsa yapsın hocanın gözlerini yüzünden bir türlü ayırmaya muvaffak olamamıştı. Sonunda bu iyi adam "Âlâ, âlâ . . . geçtin . . . Zaten biliyordum." diyerek on vermiş, fakat birdenbire kapıda yakalayarak yavaşça ve hafif sinizmiyle "Söyle, güzel mi?
2229 Hakikaten güzel mi, değer mi? Aman dikkatli ol! Bilhassa lüzumundan fazla ehemmiyet verme!" diyerek onu kapıdan dışarı cevap beklemeden itmişti. Filhakika fizik hocası bütün mektepte aşırı çapkınlığıyle meşhurdu. Ve kendi faaliyetleri dışında talebe, hoca bu vadide hiç kimseye ait hiçbir şeyi gözden kaçırmazdı. Bununla beraber sinizmi Selim'in hiç de hoşuna gitmemişti. Kendi işlerine bu karışma, hayırla şer arasındaki didişmesini böyle hafiften alması onu ölesiye mustarip etmişti. Kendisini zor toparlayarak arkadaşlarına "Hava çok müsait . . . Rüzgâr arkadan ve hafif esiyor." diyerek vaziyeti anlattıktan sonra musluğa koşmuş ve aynada yüzüne bakmıştı. Ancak o zaman boynunda, gömleğinin yakasının yarı örttüğü çürüğü görmüş ve kendisinden bir daha iğrenmişti. Circe'nin adasına uğrayanlar hiç de öyle rahat dönmüyorlardı. O kadar sevdiği hocaya birdenbire düşman olmuştu. Bu tecessüste iki tarafı da küçülten bir şey bulunduğunu hissetmişti. "Demek babam, annem de gördüler. Yarın Nevzat, Hatice, Atıfe hepsi görecek . . . ." Bu aleniyet bütün bir hacaletti.

Bununla beraber şarpi gezintisi güzel oldu. Deniz Faik'in söylediği gibiydi. Selim "Benden bir şey beklemeyin!" diyerek kotranın idaresini Faik'le Kadir Usta'nın oğlu Ziya'ya bırakmış yarı çıplak, kulağı sadece sandalın küpeştesine çarpan suların uğultusunda, dalganın, serpintinin vücudunu en fazla yoklayabileceği yeri seçerek oraya uzanmış, sıcak Eylül güneşinin altında yavaş yavaş eşyanın kaygısızlığına benzer bir uyuşukluğa dalmıştı. Sadece kulaklarıyle ve gözleriyle yaşıyor gibiydi. Filhakika sadece bulutsuz, çıplak, masmavi bir gökyüzü, sayısızlığıyla sonsuz dalgalar ve her sarsıntıda inip çıkan ve bu çift maviliğin ortasında olduğu için yaz gününün ağırlığından can sıkıntısından sıyrılmış bütün bir manzara . . . Her şey etrafında dönüyor, birbirine giriyor, hep beraber kayboluyor, acayip bir bütünlükte, yemyeşil tekrar meydana çıkıyor, üstünde yığılıyordu. Onun yanıbaşında dalgaların uğultusu ve rüzgârın sırf gergin yelkene çarptığı için o kadar sert sesi vardı. Ve Selim bilhassa bu çift seste yaşadığını sanıyordu.

Fenerbahçe'yi geçer geçmez dalga ve rüzgâr daha sertleşmiş, tabiat sanki insan iradesine karşı mukavemetini bir kat daha arttırmıştı. Uğultu daha çoğalmış, hakikî bir ölüm ducreti olmuş, küçük serpin-
28 tiler sağnak haline gelmiş, rüzgâr bayağı şiddetlenmişti. Ve uzakta dönen bir yuvarlağın mihveri gibi sadece biraz daha yüksekliğinden kaybederek olduğu yerde duran Çamlıca'sıyle Kadıköy semti sadece ince bir şerit haline gelmişti. Sonradan Selim Boudin'in resmini tanıyınca bu resimde o günkü ihsaslarına dair bir yığın şey bulmuştu. İlk önce Kadir Ağa'nın bir siparişini yapmak için Hereke'ye gideceklerdi. Ondan sonra Selim'in ricasıyle Kaşıkada ile Büyükada arasındaki boğazdan geçerek Marmara'nın öbür tarafına açılacaklardı. Selim burayı geçen sene Nevzat'la tek başına yaptıkları bir sandal gezintisinde keşfetmişti. Yola çıktıktan biraz sonra hava bozmuş, sel gibi bir yağmur başlamış, evvelâ yelken kullanma imkânı kalmamış, Selim ancak ölüm tehlikesi geçirerek yelkeni toplamağa mecbur olmuştu. Biraz sonra motor da inat etmeğe başlamıştı. Deniz gerçekten korkunçtu. Sandalın altına her dalga onu yerinden fırlatacak gibi vuruyor, sert rüzgârda yağmur büyük kanat darbeleri, şiddetli tokatlar gibi çarpıyor, bazan büyük duvarlar gibi âdeta birden devriliyor, bazan olduğu gibi çöken tavan oluyordu. Sandalın her lâhza aldığı sudan batması hiçten bir şeydi. Nevzat eline ne geçerse onunla bu dört taraftan hücum eden suyu boşaltıyor, Selim sandalın büyükçe bir dalganın altında kalmasını önlemek için çırpınıyordu. Bir an bununla da kalmadı. Hakikî bir tufan gibi ortalık karardı. Gök gürültüleri dalgalarla yarışa başladılar. Sağda bir tarafı hakikî bir bombardıman gibi şimşekler yokluyordu. İki martı birbiri ardınca belki yıldırımdan belki havasızlıktan boğulup biraz önlerine düştü. Bununla beraber yazdı. Biraz sonra Haydarpaşa üstlerine doğru bir yerde, olduğundan çok başka türlü güzel, daha tatminkâr bir mavilik peydahlandı. Batıya doğru bulutlar yavaş yavaş, büyük Barok tabloların ufukları gibi tabakalanmıştı. Bu hakikaten muhteşem bir şeydi. Fakat deniz daima kaynıyor, rüzgâr tokatlıyor, su alttan ve üstten her boşluğu doldurmak istiyordu. Nevzat bir kaç defa Selim'in sakınamadığı dalgalar yüzünden denize uçacak gibi oldu.

Selim sonuna doğru hiçbir ümit kalmadığına karar verir gibi oldu. Kendisinden ziyade Nevzat'a acıyordu. Fakat Nevzat su ile rüzgârla kardeşmiş gibi fütursuz tekneyi boşaltıyordu. Motor da durunca Selim "Dünyada bu işi beceremem, ev o kadar uzak ki . . ." dedi. Nevzat, "Ada'ya varacağız, ağabey Ada'ya . . . ." Filhakika Anadolu kıyısına geçmenin imkânı yoktu. Bu günün hatırası Selim'de daima bir kâbus hissini bırakmıştır. Ada'ya az çok yaklaştıklarını hissettiği anda sağ kürek kalem gibi tam asıl küreğinden kırıldı. O zamandan sonra iki kardeş ne düşündüklerini bir türlü hatırlayamadılar. Biraz sonra su ve
27 rüzgâr Selim'in bütün gayretine rağmen onları Ada'nın arka tarafına doğru attı. Nevzat olduğu yerden "Gayret Selim, gayret . . .Galiba kurtulduk." diye bağırdı. Ve nihayet bu küçük dar boğaza açılan burun göründü. İki adanın arasından geçer geçmez her şey düzeldi. Kaşıkadası'nın küçük girintisi bu kazazede sandal için dünyanın en sakin limanıydı. Üstelik Büyükada birkaç yüz kulaç ötelerinde idi. Ve bunu bilmek onlara hem emniyet veriyor(du), hem de bu kadarcık bir mesafenin araya koyduğu tezada şaşırmıştı. Şüphesiz orada bu yağmur altında Büyükada'nın saatlerini İstanbul'un başka semtlerinden o kadar ayıran hususî hayat imkânsızdı. Bununla beraber kahveler, lokantalar elbette doluydu. İskelelerde vapur bekleyerek sabırsızlanan halk, pencerelerinden fırtınayı seyrederek vaktinde evine dönmüş olmaktan veya hiç çıkmamış olmalarından mesut insanlar vardı. Her tehlike anında önlenebilirdi. Orada yağmur çam koruları, küçük koyları dolduran kotralar, sandallar, kiremitleri yıkanmış ev çatıları üzerine yağıyor, saçaklardan dökülen sular muntazam yolların kenarlarından akıyordu. Burada bunların hiçbiri yoktu. İstanbul peyzajında Kavaklar'ın kilidi aşılmadan rastlanmıyan bir şeydi bu. Büyük, dağınık kayalar, fundalar, dalga seslerini âdeta bastıran martı çığlıkları ile burası büsbütün ayrı bir yer, haşin güzelliği çok ayrı bir manzara idi.

İkisi de yüzleri sararmış, dişleri birbirine vura vura kayığı çakıllık üzerine çektiler. Beraberce suya girdiler. İşte o anda Nevzat bütün macerayı hülâsa eden sözü, sonradan Selim'in üzerinde o kadar düşündüğü sözü söyledi. "Ölümü artık biliyoruz değil mi Selim? Çok kolay şey değil mi?" Sonra etrafını biraz tanıyınca: "Selim burası Robinson'un adası değil mi? demişti. Tam Robinson'un adası . . . İnsan burada balık avlayarak, kuş yumurtaları yiyerek pekalâ yaşar."

Selim daha ziyade . . . . . le* beraber okuduğu Ulysses'in tesiri altında idi. Filhakika bu kayalar, suyun ve rüzgârın müşterek uğultusu, bu bir küreği kırık sandal, kayaların üstünde henüz insan ve belki de kanat tecrübesini bilmeyen, durmadan silkinen martı yavruları, yanı başında kendisiyle beraber ve her suya
2223 dalıp çıkışında ona gülen bu küçük kızla bu büyük deniz poemini uzaktan olsun hatırlamaması kabil değildi.

Kulağı küçük bir kaya kovuğuna dolup boşalan suyun sesinde çakıllara uzanıp uyku taklidi yaparken kardeşine bu düşüncesini anlattı: "Robinson değil. Başka bir şey. Daha mühim bir şey. Sen şimdi Nausikaa'sın ben de Ulysses'im. Şimdi beni burada görecek ve babanın sarayına götüreceksin . . . ."

Nevzat maceralarına hiçbir tarafından benzemeyen bu değişmeye sevinmedi bile:

"Selim, bu kaya parçasında sarayı nerden bulayım! diye itiraz etti. Biz yine Robinson'a dönelim . . ." "Daha iyisi eve dönelim." Bu ıssız, ancak martı yumurtası amatörlerini çeken bu dar geçit, iki kardeşin bilhassa Nevzat'ın o günden itibaren hususî keşfi olmuştu. Selim sırf bu hatıra için arkadaşlarından buraya gelmelerini istemişti. Fakat ne dar boğaza girince ne de ılık bir halvete benzeyen küçük koyun suyunda bir sene evvelini hatırlatan bir şey yoktu. Zümrüt Hanım, o gelmeden çok evvel Selim'in muhayyilesinde Nevzat'a ait bir hülya malikânesi olan bu dar geçidi zapt etmiş gibiydi. Kendisini suda bulur bulmaz onun okşayışlarına benzeyen vahşi bir lezzet duymuş, onun vücudunun davet ve mukavemetleriyle karşılaşmış, her kucakladığı dalga ve su kitlesinde bu kendiliğinden gelen şeyleri hiç kaybetmeden dağılıp çoğalan bu vücudun bir başka parçasını kucaklamış, onunla alt üst güreşmişti. Küçük kayada dolup boşalan, rüzgâr estikçe ıslık çalan, kayalara ve çakıllara her yürüyüş ve çekilişinde değişen su sesleri de onun sesiydi. Bir gecenin içinde kâinatı değişmiş, hiç kimseye hatta kendi kızına bile yer vermeyen bu kadının olmuştu. Öyle ki ötekilerin ancak tatlı bir hüzünden, derecesine göre bir çeşit azaptan ibaret bir hüviyetleri vardı.

Bununla beraber suyun serinliği, açık hava, bilhassa yalnız olmaması düşüncelerine bir çeşit sükûnet getirmişti. Öyle ki giyinip de Heybeli'ye gittikleri zaman hemen hemen eski Selim olmuştu. O gece evvelden kararlaştırdıkları gibi Refik, Nuri, iki başka sınıf arkadaşı Asım'ın davetlisiydiler. Akşam yemeğini orada yiyecekler sonra isteyenler kalacaklar, öbürleri döneceklerdi. Faik gülerek "Göreceksin hiç kimse kalmayacak, diyordu. Asım'ın hususî zevklerini artık herkes biliyor." Ziya "Yapma allahaşkına! . . " diye alay ediyordu. Selim bu hususî zevkin ne olduğundan habersiz kızararak onlara bakıyordu. O daima kendisine verdikleri adla kız Selim'di. Daima birçok tecrübelerin ve bilgilerin dışında idi. Hayatla etrafında daima bir takım eksikliklerin kuşağı bulunacaktı.

Asım öbürleriyle beraber iskelede bekliyordu. Kimbilir kaç dededen miras cömert ev sahipliği daha karaya adım atar atmaz onları dört yandan sarmıştı. "Arabalar hazır . . . demişti. İsterseniz biraz
2224 kahvede dinlenin, soğuk bir şey için! İsterseniz derhal gidelim. Evde soğuk bira, naneli limonata, her şey var. Annem limonatayı kendisi hazırladı." Ve hemen arkasından, sonraları kendisine yarı alay yarı ciddî muhteşem lâkabını verdiren o üstten konuşma ile imtihanın hikâyesini anlatmıştı. "Geçtim, azizim, geçtim. Tabii Selim'inki gibi parlak olmadı. Hoca hatta senin zıdd-ı kâmilin olduğumu söyledi. Selim, yine kemal benim tarafımda kaldı. Ne ise, hiç kimse beni beğenmedi, alkışlamadı. Kendimden başka tabiî! Ama geçtim." Neler sorduklarını hiç hatırlamıyordu. Cevaplara gelince . . . . "Hakikati isterseniz, beni bir türlü mevzua sokamadılar. Hep öteden beriden konuştum . . . Hep şaşırttım!"

"Bunun için mi geçirdiler . . . . "

---

*Metnin aslında noktalıdır.

Asım Faik'in yüzüne istihfafla bakarak:

"Hayır şekerim, bunun için değil. Sadece bu işlerin üstünde olduğumu gördükleri için . . . Bilgilerini o kadar lüzumsuz kıldım ki . . . ." Nuri daha o zamandan meşhur olan kahkahakarıyle bu sınıf geçme tarzına gülüyordu. Fakat Asım hiç de oralı değildi. O tesadüfen bulduğu madeni işletmekle meşguldü:

"Düşünün bir kere. Hep kendi lüzumlarına inanmış bir yığın adam. Bir kere bile şüphe etmemişler. Ben onlara bu şüpheyi getirdim. Benimle fiziğin ötesinde başka şeylerin bulunduğunu anladılar . . . Başka dünyaların, başka hakikatlerin . . . Mahv oldular. Üstün zekâ onları darmadağınık etti. Çil yavrusu gibiydiler. Bu vaziyette ne yapabilirlerdi!" Fakat Faik kendisini yenilmiş addetmiyordu.

"Doğrusunu söylesene şu işin . . . ."

Asım arabadan etrafına bakındı:

"Doğrusu, dedi, mümeyyizlerden biri, Mehmet Bey . . . Şu yolun ucundaki evde oturur. Babamın iyi dostuydu." Bu itirafa rağmen üstünlüğünü bırakmamıştı.

Selim Asım'ın ailesiyle bu ilk temasta Tanzimat denen şeyin iç yüzünü gördü. Ev değil, yaşlı insan ve çocuk ambarıydı bu . . . Daha kapıdan girer girmez birbirinden kabarık beş çocukla karşılaşmıştılar. Üçü birbirleriyle hırlaşıyor, dördüncüsü çember çeviriyordu. En küçükleri, beşincisi ise çok tabiî işi için kapının terasını seçmiş orada hem ıkınıyor, hem de o yana bağırıyordu. Asım en kabarıklarını, elindeki elmayı vermemek için çiçek tarhlarını hallaç pamuğu gibi atanı "Ağabeyimin oğlu" diye tanıştırdı. Ötekiler büyükamcasının oğluydular. Buraya kadar her şey çok tabiîydi. Ondan sonra iş karışıyordu. Saçlarında kırmızı kurdele fiyongu, çember çeviren kız halası, lâzımlıkta oturmuş hepsini birden idare eden küçük yavru da amcası idi. Bütün bu takdim merasimini en tabiî şeyden bahseder gibi yapan Asım, "Ailenin diğer kadın efradı içerde . . . Halalar, teyzeler, bir de yeni doğmuş dayımız var . . . Ama aldırmayın, bizi taciz etmez. Yalnız annemi göreceksiniz!" diyerek onları asıl köşkün yanından arka binaya götürmüştü.

Selim o akşamki sofrayı her düşünüşünde hayatının bir çeşit kapalı dairede geçtiğini anlayarak şaşırırdı. Nuri, Asım, Ziya, Faik hepsi sırasıyle veya teker teker bu imtihan akşamından sonra en mühim anlarda gelecekler, bilerek ve bilmeyerek onun kaderini yapacaklardı.

Sofrada hep istikbali konuşmuşlardı. Faik deniz inşaatı mühendisi olacaktı. Ziya ile beraber tek başlarına hakikatte biraz da Kadir Usta'nın yardımıyle şarpiyi yaptıkları günden beri kendisine bu mesleği seçmişti. Ziya tıbbiyeye girecekti. Asım hariciyeyi istiyordu. "Seyahatler, mühim adamlar, güzel ve genç kadınlar . . . ." Nuri felsefe ile hukukun arasında müteredditti. Refik doğrudan doğruya hukuk, diyordu. Faik her zaman olduğu gibi itiraz etmişti:

"Dünyada hukukçu olamazsın . . . Hele hakim asla . . . Belki avukat . . . Ama yapabilir misin bilmem ki . . . Babam avukat . . . Biliyorsun."

"Ben hakim, avukat olmak için istemiyorum. Mısır'daki davayı takip için . . . ." Boynunu bükerek ilâve ediyordu. "Pederin vasiyeti . . . Baro o kadar çok dolandırmış ki biçareyi . . . Bana hep on tırnağım yakanda kalır, eğer hukuka girmezsen!" dedi. Sonra birdenbire coştu: "Tasavvur edemezsiniz, muazzam şey, bir kaç milyon İngiliz lirası . . . Hatta daha fazla . . . Babam, amcam hep olacak bir iş gibi bakıyorlar. Ama ortada bir şey yok . . . Hülâsa ailece hukukçu olmama karar verildi."

Faik tekrar sormuştu: "Senin hiçbir hususî fikrin yok mu? . . Sen kendin ne düşünüyorsun?"

Refik esneyerek cevap vermişti: "Hiçbir şey . . . Sadece mirasyedilik. Bittabiî okuyacağım. Ama kendim için . . . Bilmediğim bir eksiği tamamlamak için . . . ." Ve tekrar iki esneme arasında Selim'e: "Senin fikrin?" diye sormuştu.

Selim bir rüyadan uyanır gibi silkindi. Bu suali kendisine sorduğunu pek az hatırlıyordu.

3936 "Bilmiyorum, dedi, bilmiyorum. Daha çok erken değil mi! Sevdiğim birkaç şey var. Biyolojiye bayılıyorum. Halbuki tarihi, edebiyatı da seviyorum . . . Düşünmem lâzım. Nereye gidersem gideyim, iki mesleğim olacağını biliyorum." Birdenbire durdu, hiçbiri onu dinlemiyordu. Sadece yüzüne bakarak hayasızca gülüyorlardı. Birdenbire telâşlandı:

"N'oldu? Ne var? Ne diye gülüyorsunuz?"

Fakat onlar hiç cevap vermeden gülüyorlardı. Bir ara Ramiz yerinden kalktı ve boynuna doğru eğilerek baktı. Sonra hepsi birden tekrar güldüler. Selim boynundaki çürüğü hatırladı. Eski izdivaçların sabahındaki yatak çarşafı muayenelerine benzeyen acayip bir şeydi bu. Bütün kanının kendisini boğmak ister gibi yüzüne çıktığını duydu. İçinde hiddet, bir çeşit utanma, hiç duymadığı cinsten bir isyan vardı. Bir an için yerinden fırlamak, hepsini orada bırakıp çıkıp gitmek istedi. Sonra arkadaşlarının yüzlerine bakınca bütün fırtına dindi. Bir taifenin içindeydi, şimdiye kadar hayatında geçen her şeyi onlarla paylaşmıştı. Bu merak ve gülüşme elbette olacaktı. Kabahat biraz da kendisini etrafından böyle birdenbire ayıran maceranın kendisindeydi. Hatta kendisinden başkasında olsaydı, daha beteri olacağını da biliyordu. Daha üç gün evvel Nuri ona dul annesinin kendisini ne vaziyetlerle büyüttüğünü anlatmıştı. "Şimdi otuz sekiz yaşında. Yirmisinden beri sadece benim için çalışıyor. Düşün bir kere eğer yeni girdiğim bu gazetede tutunabilirsem sırtından ne yük kalkacak . . . ." Hemen hepsinin birbirine anlattığı bu cinsten şeyler vardı. Hemen hepsinin başı birbirlerinin hayatına eğilmişti. En iyisi farkına varmamış gibi davranmaktı:

"Belki tıbbiyeye girerim, belki biyoloji yaparım. O kadar muazzam bir şey ki biyoloji . . . Ama muhakkak yazacağım. Hangi meslekten olursam olayım . . . ." Bir macerası olduğundan beri sadece okumanın verdiği zevkle yetinemiyeceğini anlamıştı. İki gündür anlatmak ihtiyacını duyuyordu. İçinde tahlil ifriti kımıldamış, bütün hayatı ona çözmesi icap eden bir muamma gibi uzatıyordu. Şüphesiz şimdi, derhal değil. Bir yığın eksiği vardı. Hiçbir hazırlığı yoktu. O kadar cahil, tecrübesiz, bütün hayatın yabancısıydı ki . . . Hafızasında daha şimdiden okumasını istediği bir yığın kitap ve muharririn adı sıralanmıştı. Bunlar yalnız adlarının cazibesiyle uzak adalar, tanımadığı kumsallar, haritada görünen o uçsuz bucaksız iklimler gibi kendisini çekiyordu. Ve şüphesiz bu muharrirlerin iklimine girince onun için bir yığın şey değişecek, başka türlü bir insan olacaktı. Sonra yaşamanın kendisi vardı. İnsan tecrübesi daha dün başlamış gibiydi. Bütün bunların hiçbirinden arkadaşlarına bahsetmemişti. Bir ara Atıf'ın sesini duyar gibi oldu: "Tarik-i dünya arkadaşımız aramıza karıştı artık . . . ." Herkes gülüştü.

Asım'ın yumuşak sesi Atıf'a cevap verdi:

"Kadın hikâyesi değil mi? Vazgeçin allahaşkına! İğrencin iğrenci . . . ." Hayatın yarısını bir kalemde inkâr eden bu sesin yumuşaklığı, kıvamsızlığı Selim'e maruz kaldığı alayı unutturdu. Selim yeni tanıdığı Asım'ı hiç beğenmemişti. Daha iyi mektepte, şüphesiz daha iyi hocalardan okumasına rağmen eksik, hatta sakat buluyordu. Onun yanı başında Refik bütün bir olgunluktu. Galatasaray'la Kabataş'ın arasında onu alâkadar edecek farkların hepsini Refik'ten öğrenmişti. Baudelaire'i, Hugo'yu, Vigny'yi, Racine'i ilk defa ondan dinlemiş, onun teşvikiyle hususî Fransızca dersine başlamıştı. Hatta hocası Frère Telliere'i de o tavsiye etmişti. Erenköy'de misafir kaldığı bir gecenin sabahında Selim "Acaba dışarı çıksam uyandırır mıyım?" diye kendi kendine telâşlanırken Refik onun odasının kapısını âdeta tekme ile açmış, odasına girmiş, yatağının kenarına oturarak ona dünyanın en zalim şiirini, Baudelaire'in Saat'ini okumuş, tercüme etmiş, hocasından öğrendiği kelimelerle açıklamıştı. Refik sade bununla kalmamış, ona Haşim'i, Yahya Kemal'i, Galip'i de tanıtmıştı. Geçen tatili hemen hemen Şeyh Galip divanı üzerinde geçirmişlerdi. Yazık ki Refik edebiyatı, zevki için, hayatını süslesin diye seviyordu. Hiçbir ihtirası yoktu. Tanımak, bilmek, hüküm vermek onun için yetiyordu. Beraberce yan yana yürüyemeyeceklerdi.

3935 Naneli limonatalar Asım'ın övdüğü kadar vardı. Bohemya işi bardaklarda, dışarıya vuran serinlikleriyle ahretlik kızın güç taşıdığı ve Selim'in bir güneş kursuna benzettiği ağır gümüş tepside yedi yıldız gibi parlıyorlardı. Daha küçük ikinci bir ahretlik elinde Beykoz işi bir aşurelik, arkadan geliyordu.

Asım kızlara birdenbire bulduğu titiz ve tiryaki bir sesle:

"Masanın üstüne koyun . . . Masanın üstüne . . . " Selim tanıdığı hiç kimsenin konuşmasında rastlamadığı bu sese şaşırdı. Sanki bir komedide çok titiz bir ihtiyar bir çamur deresinden paçalarını sıvıyarak geçiyor, yahut daha iyisi, bir çeşit Tartuffe bir günahtan sakınıyordu.

Faik kulağına eğildi ve yavaşça "Ağabeysini taklit ediyor. Biraz sonra duramaz gelir. Gençlik meraklısıdır. Numarayı o zaman görürsün!"

Küçük ahretlik aşure sürahisini masanın üstüne bırakarak kaçar gibi gitti. Fakat daha tecrübeli olan öbürü kendisine emanet edilen işi sonuna kadar yaptı. Herkesin limonatasını önüne kadar getirdi ve hepsi bitirene kadar ayakta bekledi.

"İsterseniz daha alabilirsiniz . . . Fakat dikkat edin! Rakı içeceğiz." Yavaş yavaş kendinde ahretlik ve hizmetçilere karşı bir zaaf duymağa başlayan Ramiz gözlerini kızdan ayıramıyordu. Sırf tekrar kendisine yaklaşması ve göz göze gelebilmeleri için bardağını uzattı. Elmacık kemiklerinin yüzüne süzülmüş bir mongol tipi verdiği yumuk yumuk bir kızdı. Önüne baktığı zaman gözleri sade siyah bir çizgi oluyordu. Ramiz bu bakışları kendisine çekemiyeceğini anlayarak ikinci bardağı acele ile içti.

Sofraya geçer geçmez evdeki büyük anne, anne, hala, teyze, yeğen, bütün bir kadın kalabalığı hepsi kendi yaşlarının modalarıyle, evdeki yerlerinin debdebe yahut basit süsleriyle geldi. Asıl büyükanne hotozlu, dimdik bir kadındı. Başında oyalı bir başörtüsü vardı. Parmakları elmas içindeydi. Halep işi çubukluğu, ipek entarisinin üstüne giydiği feracemsi şeyin yakasında büyük bir broş parlıyordu. Fakat Selim'i ve arkadaşlarını en ziyade şaşırtan şey sağ elindeki kırbaç oldu. Yavaş, sakin, bir kıta teftiş eder gibi aralarında dolaştı. Hepsine birden bir "Hoş geldiniz" den sonra Faik'le bir iki kelime konuştu, sonra çekip gitti. Halinden erkek, kadın bütün bu klânın reisi olduğu anlaşılıyordu. İki ahretliği birkaç (adım) öteden âdeta bastığı yere ayak basarak kendisini takip etmişlerdi. Hemen peşinden ikinci hanımefendi ile Asım'ın annesi, sonra bütün öbür kadınlar geldiler. Asım'ın annesi küçük oğluna başka bir şey göremiyecek kadar bağlıydı ve bu muhabbetiyle ona bakarken her an yavrusunun üzerine kanat germeğe hazır büyük bir kuşu andırıyor, başını ondan çevirir çevirmez bütün endişelerinden boşanıyor munis yumuşak bir şey oluyordu. Evin büyükhanımı ayrılırken sadece bir "Hoşça kalın" demişti. Asım'ın annesi selâmlık kısmına yaptığı ziyaretten "Aslanımın öbür arkadaşlarını da şöyle bir göreyim, dedim, yoksa sizi rahatsız etmezdim" diyerek özür dilemiş, ortağına "Hepsi aslan gibi maşallah. Allah nazardan saklasın!" diyerek oğlunun dostlarını övmüştü. Ondan sonra gelenler çoğu Çerkes, Gürcü, bazısı yedi göbek İstanbullu, orta yaşlı addedilecek hanımlardı. Hepsinin yaşlarına göre İstanbul'un bir devrine mal olmuş hikâyeleri vardı. Aralarına aldıkları nisbeten yan akrabadan daha genç hanımlara arada bir bakarak onlar da bir yığın "Allah nazardan saklasın!" la bu yeni göbek erkeklerini beğendiklerini anlattılar. Selim bu geçidi seyrederken -hakikaten böyle bir hali vardı- çok küçükken büyükannesiyle gittiği Bayezit camiindeki mevlitte kadınlar arasındaki fısıltıları dinliyorum sanmıştı. Bununla beraber hanımlar sadece bu takdir cümleleriyle kalmıyorlar, annelerinin hal ve hatırlarını soruyorlar, bu son imtihanın nasıl geçtiğini öğrenmek istiyorlar, sonra sözü Asım'a naklediyorlardı.

Gençler daha munis davrandılar, muhtemel bir muaşakanın ümidiyle hepsini daha gizli, daha derinden bir dikkatle süzdüler, içlerinden bazıları sofranın biraz uzağına atılmış koltuklara oturarak günlük şeylerden bu birkaç yaşın kendilerinden ayırdığı gençlerle konuşmağa bile razı oldular. Bununla beraber hemen hepsinde müşterek olan bir uzaklık, gençlerde birdenbire belki de kendilerine yapmacık geldiği için onları şaşırtan güzelliklerini âdeta zaman ötesine atan garip bir eskilik vardı. Sanki çok eski bir sandık açılmış, çok nadide bir yığın şey gün ışığına çıkarılmıştı. Filhakika aynı on senenin öbür ucuna dizilmiş
43-C bu kadınların veya kızların hepsi onlarla âdeta başka bir dille konuşuyor gibiydiler. Hepsi "efendim" yerine "efem" diyor, muzari sıgalarının i'sini atlayarak ve sanki bu atlayışları mutlak telâfileri icap ediyormuş gibi ö'leri yayarak konuşuyorlardı. Buna mukabil zaman zaman ağız boşluğundaki yeri biraz uzağa ve yakına nakledilen bir sadasız harfin veya üzerine fazla basılan bir sadalının getirdiği bir değişiklik, İstanbul'un o zamanki semtlerinde bile kendisini hissettiren şive ayrılıkları yapıyordu. Fakat asıl Selim'i şaşırtan artık kendi muhitinde hiç kullanılmayan kelimelere sık sık rastlaması idi.

Bu eskiliğe rağmen gençlerin giyim kuşamı son derece şık ve moderndi. Hayatları da böyle idi. Şimdi karısıyle Anadolu'da bulunan damatların birinin ısrarıyle yaz başında bu bahçede İstanbul'un belki ikinci maskeli balosu verilmişti. Ev bu mühim hadisenin akisleriyle dolduydu. Bahçede oynayan ve Asım'ın o kadar sükûnetle halam dediği küçük kızın tepelikli, sırma işlenmiş bindallı elbisesi bu balonun yadigârıydı. Çallı İbrahim'in zeybek elbisesiyle, bir başka genç ressamın Karagöz'den alınmış bir kıyafetle geldiği bu balonun hikâyesi kadınların sofrayı ziyaretleri esnasında sık sık ortaya gelmişti. Asım'ın annesi "Aslanımı yeniçeri kıyafeti ile görmeliydiniz. Yalnız Beyefendi'ye kıyafet değiştirtemedik! Ama pek varaklı bir şeydi. Öyle pırıl pırıl renkli kıyafetler. Keşke gelseydiniz!" (diyordu). Beyefendi, Asım'ın babasının birinci karısından olan Hulki Bey'di. Selim bu birinci hanımın metebesi(nin) asıl büyük hanımefendiden sonra geldiğini öğrenince bir kat daha şaşırmıştı.

Asım'ın annesi selâmlık bahçesine kapıdan girerlerken gördükleri Afşar kıyafetli küçük hatunu elinden tutarak gelmişti. Bu sözleri söylerken bir ara kızın başını okşamış, "Esmacığımız da annesi gibi Afşar oldu. O kadar beğendi ki bir daha her vesile ile giyiyor." diyerek kız için misafirlerinden takdir beklemişti. Fakat çocuk okşamak, hele hatır için gönül almak gibi şeylerden haberi olmayan bu haşarı alayı, imayı anlamamış, yalnız Atıf kızı yanına çekip kucağına almış "Söyle bakayım seni o gece çok beğendiler mi?" Seni mi yoksa anneni mi beğendiler?" diye sormuştu. Kız "Annem o gece kraliçe oldu" deyince "Ama ben reyimi sana verdim!" demişti. Selim ancak o zaman bu gecenin hikâyesini imtihan telâşesi içinde bir ara Atıf'tan dinlediğini hatırlamıştı. Yine Asım'ın annesi o balo gecesi çocukların hemen hepsinin çok güzel olduğunu, evin kendi çocuklarının bayram sabahlarına benzediğini söylemişti. O da küçük kızın annesinin o gece emsalsiz olduğunu, masala benzediğini söylüyordu.

3943-B Asım'ın annesi daha sözünü bitirmemişti ki kurşunî elbiseli genç bir kadın elinde büyük bir meyva tabağı ile Selim'in tam karşısına düşen ağaçların arasından görünmüştü. Asım'ın annesi onu görür görmez:

"A kızım, evde bu kadar insan varken sen ne diye zahmet ettin . . . " diye âdeta o tarafa koşmak istemiş, ortağı sanki bu tarzda geliş çok kötü bir şeymiş de görmek istemiyormuş gibi başını çevirmiş ve hiç bir şey söylemeden harem kısmına doğru yürümüş, küçük kız Atıf'ın kucağından atlamıştı.

Atıf, "İşte o balonun (gecenin) kahramanı . . . " demişti.

Genç kadın bütün bu söylenenlerin hiç farkında değilmiş gibi, bütün dikkati hep yaptığı işte tatlı bir tebessümle "Of, hakikaten çok ağırmış! Buna bir yer açın ne olur . . ."diyerek sofraya yaklaşmıştı.

Selim genç kadının alacakaranlıkta yüzünü iyice görememiş, sadece tebessümünün ve kendi kendisine bir çocuk edasıyle nazlanan sesinin güzelliği hoşuna gitmişti. Tabağını masaya Nuri'nin yardımıyle koyduktan sonra Atıf'a:

"Hangi gecenin ? . ." diye sormuştu.

Atıf "Balo gecesinin . . . " demişti. "Hani Çallı ile oyun oynamıştınız . . . "

O zaman genç kadın hafiften gülerek:

"Çallı, darılmayın ama, hiç oyun bilmiyor. Beni rezil etti." demiş, sonra Asım'ın annesine yaklaşarak ayakta bir müddet yaşlı kadının konuşmasını dinlemiş ve kızıyle beraber üçü birden gitmişlerdi.

Asım'ın annesi de o balo gecesinden "pek varaklı idi. Ama çok da hazırlandılar . . . Maşallah gençler yorulmuyor. Ruhsar Hanım elbiselerini, Esma'nın elbisesini ta Anadolu'dan getirtti" diye bahsetmiş, Ruhsar Hanım da:

"Anneme kayınvalidesinden kalmıştı, Esma'nınkini de çok küçükken bana yaptırmışlardı. Bizim taraflarda mor kadife ile üvez rengini çok severler . . . " diye anlatmıştı. Selim genç kadının daha bu ilk gelişinde geceye yepyeni bir not verdiğini hissetmişti.

3943-A Sofranın başında olmakla beraber içkiye henüz başlanmamıştı. Evin âdetlerini bilen Faik bu gece tamamiyle himayesinde farzettiği Selim'e "Beyefendiyi bekliyoruz, diye fısıldadı. Büyükbeyefendi Asım'ın dedesidir. Öleli iki sene oldu. Ama daima büyükbeyefendidir. Babaları öldüğü için ağabeysine beyefendi denir, öbürleri hısımlık adlarıyle anılır! Asım sadece küçükbeydir." Sesini birdenbire yükselterek: "Öyle değil mi, Asım? Sen küçükbeysin!" dedi.

Asım olduğu yerde sallanarak:

"Öyle . . . dedi. Ama amcalar, dayılar, enişteler, şimdi hep Anadolu'da oldukları için üçüncü geliyorum."

Belli ki ev halkı da bu 1927 yılında yaşadıkları hayatı pek garip buluyorlar ve sık sık üzerinde konuşuyorlar, kendi halleriyle alay ediyorlardı.

Selim kendini tutamadı:

"Evde epeyce kadın bulunmalı!" dedi.

Asım eliyle "Sorar mısın ?" der gibi bir işaret yaptı:

"Çok . . . dedi. Lüzumundan fazla. Sade rahmetli dedemden kalma üç büyük annem var. Birincisinde şaşırmak imkânı yok ama, gördünüz pek unutulacak şey değil, bayramlarda öbürlerinden hangisinin elini öpeceğime şaşırıyorum. Şimdi çıkan hanım onun son karısıdır. Ölmeden beş sene evvel evlenmişti. Benim kendi annemden başka üç annem daha var. Birinci annem ağabeyimin annesidir. Birinci büyükannemden sonra mertebede o gelir. Asıl fenası bu yaşlarla mertebelerin karışması . . . ."

Bütün bu olmayacak şeylere öyle alışmıştı ki konuşurken yüzünün bir çizgisi bile kımıldamıyordu. Üç yaşında bir amcası, otuz yaşındaki bir yeğeni, yirmi beş yirmi altı yaşlarında bir büyükannesi, altı yaşında bir halası bulunmak onun için âdeta tabiî bir şeydi.

Birdenbire yürüyüşler arttı, sofraya buzlu su, rakı, şarap ve bira, sıcak mezeler getirilmeğe başlandı. Çoğunu demin kendilerini seyre gelen genç hanımlar taşıyorlar ve "Beyefendi geliyor" diyerek getirdiklerini bırakıp gidiyorlardı. Beyefendi harem kısmı için bir çeşit umacı gibi bir şey olmuştu.

Asım:

"Ağabeyim! dedi. Artık rakıları koyabiliriz."

Fakat Hulki Bey gelmedi. Bir ahretliği "Onlar buyursunlar . . . Ben biraz sonra ineceğim" diyor, haberini getirdi. Faik yine yavaşça "Bu da üslûbumuzdandır" diye fısıldadı. Evin bütün huyunu biliyordu. Asım bu haber üzerine birdenbire on on beş yaş büyümüş gibi ciddî, ikram meraklısı bir evsahibi oldu. Ve Selim'in çok sonraları o kadar hatırlayacağı eda ile:

"Haydi buyurun içelim!" dedi. Ve daha ziyade ezberlenmiş bir derse benzeyen jestler ve cümlelerle mezeleri ikram etmeğe başladı.

Selim bu topluluğun (?) de, (?) da bir iki arkadaşının evindeki gürültülere, toplantılara hiç benzemediğine dikkat etti. Herkes sessiz sadasız tanımadıkları bir memleketin örf ve âdetine uymağa çalışıyor gibiydi. Fakat üç numaralı büyükannenin ikinci defa gelişi bu yadırgamayı kırdı. Genç kadın bu sefer bahçenin çakıllı yolundan doğru elinde büyük bir lâmba ile geldiği için Selim yüzünü daha iyi görebildi. Uzun boylu, buğday tenli, siyah saçlı, yürüyüşü, endamı ve edası ile etrafında hava uyandıran kadınlardandı. Yüzü bu lâmbanın ışığında bir parıltı gibi tam önünden geçmiş, merdivenin saksılığına lâmbasını koyduktan sonra sofrada bir şeyleri düzeltmiş ve tam karşısındaki şezlonga iki dirseği dizlerinde oturmuştu. Selim ellerinin

aşağıya doğru bir suda serinler gibi sarkışına dikkat etti. Genç adamın içinde bir şey burkuldu. Birdenbire sanki bütün ömrünün eksiğini anlamış gibi oldu. Zümrüt, hayatını alt üst eden iç didişmesine rağmen kendisini seçtiği için içinde bir taraf minnettardı. Ona yepyeni bir kapı açmıştı. Fakat sevilmek veya bir kadını olmakla sevmenin arasında büyük fark vardı. Sevmek müphem bir hülyaya bir cevaptı. Kendiliğinden bir boşluğu doldurması icap ederdi. Ruhsar Hanımefendi uzandığı şezlongtan onlarla konuşurkan Selim bu boşluğu âdeta elle tutulabilir bir şey gibi ilk defa duydu. Bu Atıfe'nin yanında bir akşam evvel duyduklarına da benzemiyordu. Çünkü orada hep kendisi vardı. Burada birdenbire bu tanımadığı kadın merkez olmuştu . . . Bütün hareketlerine, konuşma tarzına, ufak kımıldanışlarına hepsine teker teker dikkat ediyor ve şaşıyordu. Seksenlik bir ihtiyarın koynuna girmeğe razı olmasının acayipliğini hiç unutmamasına rağmen ona doğru içinden bir şeylerin durmadan aktığını hissediyordu. Ruhsar Hanımefendi evvelâ sıcaktan bahsetti, sonra Asım'a hitapla:

3942 "Daha eğlenceli bir yer bulamaz mıydınız? diye sordu. İnsan bu manastıra dostlarını davet eder mi!" Evi açıktan açığa sevmediğini söylüyordu. Kafesinde mahpus bir kuş gibi başka ufuklara kanat çırpan bir hali vardı. Fazla genç olmamalıydı . . . Gözlerinin altında, yanağında, dudaklarının kenarında ancak yaşın ve bazı tecrübelerin yapabileceği boşluklar vardı. Bununla beraber ne bu boşluklar, ne de durgunluğu etrafındaki şiir ve hülya havasını bozmuyordu. Kadın akrabalarının her gelişinde bir kere yüzünü buruşturan Asım bile bu cazibeye yabancı olmamalıydı ki, onu arkada bırakmamak için sandalyesinin yerini değiştirmiş, yüzü başka türlü gülmeğe başlamıştı. "Bakın, demişti, bizim evin vaziyetine! Her zaman kendisiyle konuştuğumuz, evde bu işlerle alay ettiği için size de söyliyebilirim. Ruhsar Hanım hukuken -ağabeyimin tabiriyle söylüyorum- benim büyükannem oluyor. Vallahi inanın büyükannem. Büyükbabamın hanımı, Annemin kaynanası, amcamın ve halamın annesi . . . Ama benden ancak iki yaş büyük, yahut değil . . . ."

Ruhsar Hanım bu kadar eski evde beklenmeyen taze bir kahkaha attı:

"Mübalâğa . . . dedi. Mübalâğa . . . Ben yirmi altı yaşındayım, tam . . . Belki birkaç sene sonra söylemem ama, şimdi saklanacak yaş değil . . . . "

"Peki yirmi altı yaşında olun. Şimdi Ruhsar Hanım'a ben nasıl hitab edebilirim! Büyükanne diyorum olmuyor, anne desem tutmuyor, teyze, hala desem . . . Yanlış oluyor."

Ruhsar Hanım tekrar itiraz etti:

"Gevezelik etme Asım . . . Abla kelimesine karar verdik, biliyorsun." Birdenbire sözü değiştirdi: "Kuzum allahaşkına bu eşya ne diye alındı ? Daha da gelecekmiş . . . . " Misafirlere dönerek anlatmağa başladı: " Yukarısı bedestene benzedi. Görmeyin, bir yığın ayna, orta masası, yaldızlı koltuk. Sandalye, komod, bu evde bile görmediğim cinsten masalar . . . Dolaplar . . . . " Tekrar Asım'a sordu: " Hulki Bey her sultan mezadına böyle girerse vay halinize . . . Meğer ki antikacı dükkânı açmak istesin . . . ."

Büyük bir topuzda arkasına topladığı saçlarını sallayarak konuşuyordu. Hep dirsekleri dizlerine dayalı elleri uzanışlarının yarattığı suda serinliyordu. Bir ara sıcaktan esner gibi oldu ve Selim ince uzun parmakların bu yüze bir yelpaze gibi kapandığını gördü. Sonra bir an Selim'le gözleri karşılaştı. Selim ilk zannetiği gibi bu gözlerin siyah olmadığını, koyu kestane renginde olduğunu anladı ve bu kadar mühim bir noktada nasıl yanıldığına şaşırdı. Ruhsar Hanım bakışları hep kendisinde Hulki Beyefendinin eşya merakını anlatarak sessiz gülüyordu. Selim bu gülüşü bilhassa bakışlarından seyrediyordu. Bir ara teninin güzelliğine dikkat etti. Bütün ömrünü pekâlâ bu kadının dizlerinin dibinde, sadece sesinin mırıltısını dinleyerek, gözlerinin sessiz gülüşüne hayran olarak, tenini en cins kadifeler gibi okşayarak geçirebileceğini düşündü. Bu arzu değildi. Sadece kendini vermek ihtiyacıydı.

Asım ağabeysini müdafaa ediyordu:

"Ağabeyim eşyadan anlar . . . Tam amatördür. Bütün üslûpları bilir. İngiliz eşyasına ise bayılır."

Ruhsar Hanım:

"Sade İngiliz eşyasına mı? . . . " diyerek güldü. " Ben gidip yatacağım. Zaten bir yığın azar işiteceğim. Bakalım sofalardan odama nasıl geçeceğim ? Bari o tepsi tutan arapları oradan kaldırsalar . . . Hiç öyle yatak süsü olur mu ? Esma görür görmez korktu. Ha unutuyordum, kalan olursa yatak odaları hazır."

Asım:

"Ama amcam tepsiye oturmak istedi . . . . " Hepsi birden güldüler . . Ruhsar Hanım işitmemiş gibi devam etti:

"Her şey yerinde. Yalnız çıkarken gidip gelirken dikkat edin, aynalar üstünüze yıkılabilir." Ve dudaklarının, bakışlarının tebessümü ile sofrayı çiçeğe, güle boğarak çekilip gitti.

Asım sandalyesinin yerini düzeltti ve bir hizmetçi kızın getirdiği barbunyaları ikram ederken:

"Annemden sonra tek anlaştığım insan . . . Yazık ki artık misafir. Miras davaları bitti." Birdenbire alaya çevirdi. "Talibi varsa tavsiye ederim.Yirmi beş bin lira çeyizi var. Ayrıca çocuklarıyle beraber Vaniköy'de güzel bir yalı. Dedemin sağlığında bağışladığı bir arsa ile dükkân. Çocukların mirası ayrı . . . Güldüğüme bakmayın! Evin yarı servetini alıp götürüyor gibi bir şey . . . . " Ve sonra belki de havayı değiştirmek için ağabeysiyle beraber gittiği büyük mezatlarda gördüklerini taklit eder gibi çatalını tabağına vurarak: "Satıyorum . . . " diye bağırdı. Faik'le Selim'den başka herkes bu satışa güldüler. Faik ne düşündüğünü hiç belli etmeden sessiz sedasız rakısını içiyordu. Asım izahatına devam etti: "Bütün Anadolu oyunlarını bilir!" Selim demin bir esir kuş gibi talihine acıdığı kadının becerikliliğine şaşırdı. Parayı kıskanmamıştı. Dünyanın bütün hazinelerini kendi eliyle Ruhsar Hanım'a hediye edebilirdi. Fakat yaştan ve muhit farkından sonra araya giren bu yeni ve psikolojik hususiyet onu bayağı mustarip etmişti.

3941 Her şeyin üstünde sadece kendi güzelliğinin saltanatında yaşayan bir kraliçe tahayyül ettiği yerde birdenbire kendisinin hiçbir zaman olamayacağı şekilde bir hesap adamı ile karşılaşmıştı. Bununla beraber böyle bir kadını sevmek isterdi. Onun aralarında olduğu müddetçe Baudelaire'den ezberlediği beş on mısradan birini tekrarlamıştı: O toi qui j'eusse aimé. Fakat şimdi ikinci mısraı söyleyemiyordu. Bu düşüncelerin arasında Hulki Beyin gelişini âdeta kaçırdı. Faik'in söylediğine göre Hulki Bey henüz otuz üç, otuz dört yaşlarında bir adamdı. Bununla beraber adımları birbirine dolaşır gibi onlara doğru yaklaşan, orta boylu, zayıf, hafif kamburca adam ilk bakışta daha yaşlı görünüyordu. Son derece itinalı giyinmişti. Uzun kemerli burnunun üstünde siyah ince kordonu yakasının düğmesine bağlı altın bir gözlük vardı. Selim bu burunla bu gözlüğün bu acayip adamın hayatında bir hokkabazın eşyası gibi mühim bir yeri olduğunu biraz sonra anladı. Daha sofraya oturur oturmaz:

"Işık az, bir lâmba daha getirsinler . . . " diye bağırmıştı. Sözünü bitirmeden Selim arka tarafta bir koşuşma duymuş, biraz sonra kocaman iki lâmba daha gelmişti. O verdiği emrin anında yapılacağından emin, büyük bir dikkatle doldurduğu kadehini "Evet . . . Efendim, hoş geldiniz. Sıhhatinize ve muvaffakiyetinize . . . Mühim bir geçitten geçtiniz. Bunu bendehanede tesit etmek benim için büyük bir şereftir!" diyerek misafirlerin şerefine kaldırmıştı. "Vakıa benim bu sofrada yerim yok ama, gençlerle bir arada bulunmanın zevkini feda edemedim." Bütün bir titizliği ifşa eden acayip ince, kibirli ve astigmatik bir sesi vardı. Sofradakilerin hemen hepsini Asım'dan tanıyordu ve İstanbul'u iyi bildiği için ondan edindiği bilgi ailelerine kadar gidiyordu. Hatta Nuri'nin cenuplu bir aşiret reisi olan ve İstanbul'a yalnız bir defa gelen ve bir daha ortada görünmeyen babası hakkında bile çok sarih malûmatı vardı.

"Hayrettin Paşa Hazretlerini mabeyinde iken tanıdım. Bendeniz hanedanımızın bir imtiyazı olarak yaveran- ı şahanedendim. On üç yaşında iken girdim. Çizmelerim benden büyüktü. Paşa hazretleri her görüşlerinde yanağımı okşar iltifat ederler, ben de ellerini öperdim. Ama Şevket Bey'i iyi tanıdım. İttihatçıların epeyce zulmünü çekti. Fakat iyi dayandı. Son zamanda bir türlü görüşemedik. Tekrar Anadolu'ya gidecekler mi?"

Selim babasının iki senedir İstanbul'da bulunduğunu söyledi.

"Çok iyi . . . Çok iyi . . . Sevindim doğrusu! Artık bu yaşta . . . . " Sonra tekrar İttihat ve Terakkiye döndü ve memlekete yaptığı fenalıkları saymağa başladı. Selim birkaç cümleden sonra Hulki Bey'in nazarında milliyet, ırk, kıta farklarının üstünde bütün insanlığın İttihatçı (olan) veya olmayan gibi iki büyük ve anlaşması imkânsız zümreye ayrıldığını ve Hulki Bey'in çok garip ve haksız bir teşmille Ankara'yı da bu zümreye ilhak ettiğini anladı. Sonra birden lâfı çevirdi:

"Sizin taraflarda bir de Atıf Beyefendi olacak! O ne haldedir? Öyle ya tam o civarda."

Selim olduğu yerde ökseye tutulmuş gibi çırpındı:

"Evet . . . Komşumuzdur. Şimdi Kütahya'da. Oraya tayin olundu."

"Ya demek Kütahya'da . . . Herhalde yalnız gitmiştir."

Ve Selim'in yüzüne gerçekten mühim mesele imiş gibi dikkatle baktı. Selim bütün sırrı verceği cevapta imiş gibi bir saniye tereddüt etti. Sonra bile bile yalan söyledi:

"Beraber gittiler efendim. Ailesi de Kütahya'da . . . . "

Hulki Beyefendi hayretten başını salladı:

"Demek ailesiyle beraber gitti. Halbuki anlaşamıyorlar, demişlerdi." Ve kardeşine dönerek: " O tutmayan evlenmelerden biri . . . " diye ilâve etti ve tekrar Selim'e döndü. "Atıf Bey emsalsiz adamdır. Mücessem terbiye ve nezakettir. Herhalde tanıdınız değil mi efendim ? Çok şey bilir. Ehlidil adamdır. Rauf Yekta Bey'den beraber ders aldık! Hanımı nasıl kadındır?"

"Annemle iyi görüşürler. Kibar bir kadın . . . Atıf Bey de iki defa babamı ziyarete geldi."

Hulki Bey başını salladı:

"Evet, Şevket Bey'le pek anlaşabilecek insan değildir. Ama zarif adamdır."

Babasının bir çeşit örnek olduğu, etraf hakkında onun teşkil ettiği ölçüye göre hüküm verildiği bu konuşmanın bitmesine Selim bayağı minnettardı. Hulki Bey şimdi Ramiz'e dönmüş sağdan soldan suallerle âdeta genç adamı şaşırtmağa çalışıyordu. Sonra birdenbire bu soruşturma da bitti. Hulki Beyefendi, rakıdan, mezeden, balıktan konuşmağa başladı. İstanbul için, unsurları rakı sofrasından, bilhassa balıktan gelen çok hususî bir bilgisi vardı. Öyle ki konuşma devam ettikçe Selim doğduğu şehrin kendisindeki hayalinin yanı başında oltadan, dalyandan, balık ağlarından, her mevsimin kendi mahsullerinden, kabuklu deniz hayvanlarından, yosun kokan istakoz sepetlerinden, büyük balıkçı kayıklarından, karides yığınlarından, volilerden yapılmış bütün bir teferruatla zengin, birincisi kadar geniş ve dağınık, hiçbir rüzgârı, hiçbir koyu, hiçbir adayı ve kayayı unutmayan başka bir hayalini görür gibi olmuştu.

3940 Garip bir İstanbul panoraması ki daha ziyade lüferlerin, barbunyaların, istavritlerin, izmaritlerin, her çeşit kaya balığının, büyük canavar mercanların, bir köşe yastığına benzeyen kalkanların yığıldığı geniş, sonsuz bir rakı sofrasına benziyordu. Sonra yavaş yavaş bu sofranın etrafında Hulki Beyefendi'nin tanıdığı musikişinaslar, ud, def, ney, tanbur ustaları, güzel sesli hafızlar ve onların sanatına hayran, çelebi, kibar ve zarif İstanbullular peyda olmağa başladı. Hemen hepsi Hulki Beyefendi'nin tabiriyle âşık doğmuş insanlar, yahut da hiç olmazsa kalb adamı idiler. Hayatları bir aşk fırtınası gibiydi. Hepsi kendi ahlarının ateşinde tutuşmuş yanıyorlardı. Bununla beraber yavaş yavaş bu büyük rakı sofrasının etrafında içkiden, musikiden gayri şeyler de toplanmağa başlamıştı. Hulki Beyefendi şehrin bugünkü eğlence yerlerinden, Avrupa'dan gelen revü artistlerinden, İstanbul'un muhtelif yerlerindeki kulüplerden, hususî kumarhanelerde

oynanan kumardan bahsediyordu. Beyaz Rusların çoğu Avrupa'ya kaçmış, bir kısmı da evlenmişti. Bu yüzden eğlence âlemlerinde bir çeşit boşluk açılmıştı. Fakat yine de güzel kadınlar tedariki mümkündü. Bu arada sık sık gençlikten, onun çabuk geçişinden bahsediyor, insan ne büyük nimet olduğunu sonradan anladığını söylüyor, "Değil mi efendim? Elbette istikbal için çalışmak gerekir . . . Ama eğlenmeği de unutmamalı!" diye kendi kendisine tasdik ediyor, bir sultan mezadından "âdeta hiç pahasına" aldığını söylediği şuret-i hususiyede yaldızlı rakı kadehlerine küçük zarif sürahiden rakı dolduruyor, Selim gibi çekingenleri âdeta babaca paylıyordu.

3939 Ne yazık ki genç adamların hiçbiri (hepsi) kendilerine bir ufuk gibi gösterilen bu eğlence yerlerine, parası olmayanlar için bu yerlerin tek ve sihirli kapısı olan kumara karşı kayıtsızdı. Hepsi istikbal hülyalarına gömülmüş gibiydiler. Çoğuna küçük sevgilileri, Faik gibi biraz daha hayata açılmış olanlara da alelâde fahişeler yetiyordu. Pek azı o da bir aile eğlencesi olarak bara gitmişti. Ramiz bu tatil musahhih yardımcılığı yaptığı gazetenin patronunun davetlisi olarak hemen hemen bütün matbaa ile beraber Garden Bar'a gittiğini hatırladı. Fakat o daha ziyade tiyatrodan, filmden hoşlanıyordu. Zaten bundan bahis bile etmemiş, sadece "Biz dansı yeni öğreniyoruz" demişti. Refik'le beraber İngiliz Sefarethanesi karşısında bir Ermeniden dans dersi alıyordu. Faik'in, Nuri'nin dans hocaları Kadıköy'ünde, Mühürdar'da yine bir Ermeniydi. Tıpkı lisede olduğu gibi bu mükellef sofranın misafirleri bu dans mekteplerinde de yalnız istikbale hazırlanıyorlardı. Selim "Bana küçük kardeşim dans öğretiyor, bana ve benim küçüğüme. Fakat kendisi nerden öğrendi bilmem ! Gözlerinin önünden Nevzat'ın güneşten yanmış, daima yara bere içinde şimşir gibi ince ve çıplak haşarı bacakları geçti. "Ağabey, Allah rızası için dikkatli ol! Bak ne kolay . . . ." Ve onun bildiği bir şeyden bahsederken çehresini kaplayan ciddiliğe içinden gülümsedi. Fakat Hulki Beyefendi bu alâkasızlıktan hiç de meyus olmamış gibiydi. Hikâyeler, fıkralar, açık saçık eğlencelerin hayali birbirini takip ediyordu. Kendi aralarında açık saçık konuşmak için âdeta birbiriyle yarış eden, cinsî meselelerine ait tecessüs ve muvaffakiyetlerini birbirinden hiç saklamayan bu gençler onu dinlerken kâh utançlarından, kâh acemiliklerinin verdiği hacaletten gözlerini tabaklarından âdeta ayıramıyorlardı. Hulki Bey'in garip bir konuşması vardı. Bir taraftan kümeste yeni doğmuş bir horozu, erkekliğinin bütün gururundan mahrum etmek için durmadan gagalayan yaşlı horoz gibi, kibar ve astigmatik sesiyle sözlerine karıştırdığı küçük ve kırıcı dikkatlerde, sert cevaplarda alabildiğine mahçup etmeğe çalışıyor, öbür yandan da ufak takdirler, tebrikler, hayret ifadeleriyle gönüllerini alıyor, her şeye rağmen âdeta yanıbaşında onlara yer gösteriyordu. En sıkı soruşturma, çok kibar iltifat ve ikram, acemilik ve tecrübesizlik denen şeylerin hemen anında tecziyesi birbirine karışıyordu. Üçüncü kadehten sonra bu konuşma biraz daha genişledi. Ufkunda daima paranın oluk gibi boşandığı kumar masalarını, güzel kadınları, içki ve eğlence âlemlerini muhafaza etmek şartıyla şiirden ve sanattan bahsetmeğe başladı. Durmadan eski şairlerden mısralar, beyitler okuyor, o zamanın örfüne dair fıkralar naklediyordu. Selim bu mısraların ve beyitlerin çoğunun çift manalı olduklarına dikkat etti. Bazıları ise açıktan açığa en kaba hazları ifşa ediyordu. Zaten Hulki Beyefendi bu hususta herhangi bir dikkatsizliğe veya gaflete hiç meydan vermiyor, her okuduğu mısra ve beyti ayrıca "Nükteyi anladınız, değil mi efendim?" diyerek tasrih ediyordu. Ve bunu yaparken gözlüklerinin üstünden her birinin yüzüne ayrı ayrı bakıyordu. O zaman ince, zayıf, uzun bir burnun ikiye böldüğü yüzünden acayip bir parıltı geçiyor, kırkıla kırkıla ancak kırçıl bir gölge haline gelmiş bıyıklarının altında Ruhsar Hanımefendinin dudaklarından çok başka şekilde ince dudakları sadik bir gülümsemede âdeta vecde dalıyordu. Burada da her şeyi bilen ve anlayan Faik imdada yetişti. Selim'in hiç anlayamadığı bir ustalıkla konuşmayı, mektebe, hocalarına, biraz evvel beraberce kurdukları istikbal projelerine çevirdi. Genç adamların hepsi ayaklarının altında birdenbire peydahlanan bu sağlam topraktan mesut, ev sahiplerini unutmuş gibi kendi aralarında konuşmağa başladılar.

O zaman Hulki Bey tabiyesini değiştirdi. Bu umumî konuşmadan istifade ederek iki yanında oturan Nuri ve Ramiz'le tıpkı umumî harplerden sonra yapılan o tek taraflı muahede hazırlıklarına benzeyen hususî konuşma kapıları açmağa çalıştı. Selim bir ara onun Ramiz'e Nezahat adlı oldukça pahalı bir eğlence kadınından bahsettiğini duyar gibi oldu. Genç adama doğru eğilmiş, en canlandırıcı tabirlerle konuşuyordu. Selim bir şeyler yıkmanın hazzıyle pırıl pırıl parlayan bu çehreye benzer hiçbir şey hatırlamıyordu. Fakat Faik orada idi. En olmadık yerinde bu konuşmayı kesti. "Aman beyefendi ne yapıyorsunuz? Biz daha eğlence yaşında değiliz. Ramiz'in önünde bitireceği koskoca bir tıbbiye var." Sonra birdenbire sözü çevirdi, ve ona Ankara ile anlaşıp anlaşmadığını sordu.

3938 "Yazın başında biraz telâşlıydınız?" Asım'ın ağabeyisi kendi yalanının ağında kıvrandı. Anadolu'da oldukça mühim bir memuriyetten sırf ahlâkî meseleler yüzünden ayrılmağa mecbur kaldığı zaman her rast geldiğine Mütareke yıllarında Peyam-ı Sabah gazetesine imzasız olarak yazdığı iki üç yazıdan dolayı bu haksızlığa uğradığını söyleyerek şikâyet ederdi. Bu sefer de aynı hikâyeye başladı. Fakat bu uzun hikâkeyeyi Faik'ten başka dinleyen olmadı. O da yarım kulakla dinliyor, müphem sualler soruyor, sonra sağa sola göz işaretleri yapıyordu. Muhtar Bey (Hulki Bey) kendi hikâyesini siyâsî ahlâka dair düşüncelerle bitirdi. Fakat bu acayip adam konuşma denen şeye bir yerde son verecek cinsten değildi. Siyasî ahlâktan ferdî ahlâka, onun insanın hürriyetini âdeta yok eden kayıtlarına, bu kayıtların insan hayatındaki korkunç rolüne ve bunlara isyan eden kahramanlara geçti. Nietzsche'den, Oscar Wilde'dan ve Andre Gide'den bahsetti. Nietzsche'nin bir sözünü pek beğeniyordu. "Seksüalite köpeğini doyurmazsanız sonunda o sizi parçalar." Fakat kimse artık onu dinlemiyordu. Bir ara hemen hemen tek başına konuştuğunu fark eder gibi oldu. Sanki birdenbire kapanan bir kapının dışında kalmıştı. Eve tekrar girebilmek için artık birkaç kesik, cesaretsiz hamle ile etrafı yokladı. Sonunda anlaşılmamış olmanın hüznünü hiç saklamayan bir çehre ile sofrayı terke hazırlandı. Fakat gitmeden evvel yine evsahipliği vazifesini hatırlamış gibi onlara böyle gece yarısı denizden dönmenin tehlikesini anlattı. Geceyi köşkte rahatça geçirebilirler, hatta sabahleyin hep beraber güzel bir deniz banyosu aldıktan sonra İstanbul'a inerlerdi.

Faik bütün rahatlığı içinde bahçeyi dolduran ay ışığını gösterdi:

"Mehtap var, beyefendi, mehtap . . . Tam denizde gezmenin zamanı. Tehlikesi olur mu bu işin? Haydi çocuklar artık müsaade alalım . . . ."

Hulki Bey tek bir el hareketiyle burnunun üstünden monoklunu düşürdü:

"Demek böyle, gideceksiniz?" Aşikâr bir hayal sukutu içindeydi. Bu genç adamların hiçbiri ona tahayyül ettiği dostluğu bahşetmemiş, hatta böyle bir şeyin ümidini bile vermemişti. Bir an bu acemi çaylaklara, önlerine serdiği imkânların hiçbirinden faydalanmayı akıllarına bile getirmeyen bu budalalara hemen oracıkta izin vermek, bir sinek sürüsü kovar gibi işaretle "Haydi gidin!" demek istedi. Fakat bir buçuk asırlık kibar bir ailenin. devlet ve millete o kadar mühim insanlar vermiş bir hanedanın reisi sıfatıyle bunu kendine yediremedi. Elinden geldiği kadar ve zamanın istediği şekilde kibar davranmalıydı. Zaten bütün ümidi kırılmış değildi. Ramiz Bey bahsettiği eğlence âlemlerini âdeta can kulağıyla dinlemişti. Konuştukça esmer erkek yüzüne hücum eden kan dalgasını o kadar iyi ve yakından görmüştü ki . . . ." Onun kanı mı, yoksa kendi kanım mıydı?" Kapıya kadar onları uğurladı. Hepsine ayrı ayrı köşkün biraz da kendilerinin sayılabileceğini, onları mutlaka tekrar beklediğini söyledi. "Canınız istediği zaman kalkın, gelin!" diyordu. Memleketin geleceği olan gençlerle beraber olmaktan daima mahzuz olacaktı. Asım, yüzü sapsarı, bu uzayan vedaya biraz da kendi kaderi için korkarak bakıyordu.

Bütün ada, yollar mehtap ışığında çalkanıyor gibiydi. Her şey sanki sarı esmer bir cam fanusun altında, olduğundan başka, hakikatle hülyanın arasında görünüyordu. Arkadaşlarının hemen hepsi bir zindandan kurtulmuş gibi sevinç içindeydiler. Fakat hemen hepsinde Hulki Bey'in acayip konuşmasının verdiği şaşkınlık ve hiddet vardı. Refik: "Amma da münasebetsiz herif . . ." diyor, Nuri "Hiç böylesini görmemiştim . . ." diye şaşırıyordu. Yalnız Faik sessiz sadasız kendi düşüncelerine gömülüyordu. Selim kafilenin en arkasında zihni hep bu iki gün içinde hayatında olan değişikliklerde âdeta makineleşmiş adımlarla onları takip ediyordu. Fakat hiçbir düşünceyi sonuna kadar götüremiyordu. Sığ bir geçiti bir taştan öbürüne atlayarak geçen yolcular gibi gördüğü, işittiği, düşünmek ve hatırlamak istediği şeylerin bi-
3937 rinden öbürüne lâhzada geçiyordu. Hayatı birdenbire sürat ve kesafetini artımıştı. İki gündür başka bir adam gibi, yahut birkaç adam birden gibi yaşıyordu. Hepsini her şeyi hatırlıyor, yorgunluğu bunları birbirine eklemesine mani oluyordu.

Nuri:

"Yahu, n'oluyorsun ? Bir kadeh bile içmedin, sarhoş musun ? " diye sordu.

Selim:

"Yorgunum . . . " diye şikâyet etti. Ve birdenbire şimdiye kadar yalnız etrafından, belki de manasını anlamadan duyduğu bir kelimenin kendi lügatine girmiş olmasına şaşırdı.

Kotra hareket eder etmez başa yakın seçtiği bir yerde uyuklamağa başladı ve ancak Faik yanına gelip omuzundan itince uyandı. Arkadaşı:

"Etrafına bak, böylesini pek göremezsin!"

Selim ilk önce hiç bir şey anlamadı. O hâlâ Hulki Bey'in konuşmalarının âlemindeydi. Beylerbeyi saraymın bir penceresinde Abdülhamit'le Talât Paşa önlerinden geçen bir balıkçı kayığına bakıp işaret ediyorlardı. Kayıkta entarisinin etekleri banknotla dolu bir kadın, bir çeşit denizkızı durmadan çehre değiştiriyordu. Sonra gözlerini uğuşturdu; Adalarla Suadiye'nin arasındaki yolun yarısında idiler. Garip, durgun bir geceydi bu. Uzaklara doğru buğulaşan bir mavilikte gök ve deniz birleşmiş gibiydiler. Birkaç fener ışığı, sahille vapurlardan gelenler, ayın bütün çeşmelerini açmış boşalttığı ışıkta bu maviliğin içinden perde perde kendilerine kadar uzanıyorlardı. Her şey namütenahîlikte çırpınan, genişleyen, kaybolan gölgesiydi sanki.

Faik: "Hiç rüzgâr yok gibi . . . " dedi.

Selim denizle hemen hemen aynı hizada olmanın arttırdığı acayip bir irrealite hissi içinde kendisini nerdeyse sarı nilüferlerin doldurduğu uzak, mavi, yeşil, kırmızı, altın sarısı şeritlerin yosunlar gibi birbirine dolaştığı âlemde kaybolacak sanıyordu. Filhakika ay tam üstlerinde idi ve bulundukları noktayı altın bir havuza benzetmişti.

"Ayın tam ortasından geçiyoruz" diye mırıldandı.

Faik bir sigara yaktı ve yavaşça Selim'e sordu.

"Ruhsar Hanımefendiyi nasıl buldun?"

Selim "Güzel kadın, değil mi? Hem çok güzel . . . . "

Faik yavaşça güldü: "Beğendiğine memnun oldum. Çünkü birkaç ay sonra yengen olacak!"

Selim birdenbire şaşırmıştı: "Nasıl yengem? Kim evleniyor?" Birdenbire her şeyi anlamış gibi "Yoksa sen mi evleniyorsun?" diye sordu.

"Evet bendeniz! Niçin olmasın sanki? Bu zamanda yirmi beş bin lira çok büyük bir para. Boğaz'da koskoca yalılar kaç liraya satılıyor biliyor musun? İki bin, iki bin beş yüz, bilemedin üç bin liraya. Hem de korusuyle . . . Üstelik güzel kadın da. Sevişiyoruz. Biliyorsun ben sizlerden iki yaş büyüğüm. Yirmiyi bitirdim. Aramızda ancak beş altı yaş fark var. Şimdilik mühim bir şey değil, ilerde biraz aleyhime döner ama, sermaye ondan geldiğine göre yine ben kârlıyım."

Selim'in şaşkınlığına hudut yoktu. "Hangi sermaye?" diye sormak istedi, sonra vazgeçti. Faik düşüncesini sanki katî bir hükümle bitirmişti: "Para daima mühimdir."

"İyi ama çocuklar? . . . "

"Bana ne çocuklardan! . . Paraları var. Kendi paralarıyle büyürler, okurlar, yetişirler . . . Zaten hepsi bana alıştı. Evlenir evlenmez karı koca, bütün aile doğru Paris-Politeknik . . . . "

Selim annesinin bazı hayret anlarında söylediği "Bir yaşıma daha girdim" sözünün manasını şimdi

anlıyordu. İnsan tecrübesi bizi olduğumuzdan yükseklikte yaşlandırıyordu. Her türlü hüküm fikrinden uzak, bu en güvendiği dosta hiç tanımadığı çok acayip bir şeymiş gibi baktı. O bundan habersiz devam etti:

"Geçen bahardan beri sevişiyoruz. Eve ilk gittiğim gün canı sıkıldığını gördüm. Bir tecrübe edeyim, dedim. İnanmıyorsun değil mi ? " Cebini karıştırdı, çıkarttığı küçük bir kâğıdı " Yazısı biraz çocukça ama . . . " diye uzattı. "Bu akşam ikinci gelişinde verdi. Son tereddütler de bitti. O da evlenmeğe razı! Bak sonunda ne diyor?" Biraz durdu, sonra devam etti: "Aylardır mektuplaşıyoruz, birkaç defa da sütninesinin evinde iken, yeldeğirmeninde buluştuk. Hülâsa oyun diye başladı, ciddî oldu. Şimdi ben de seviyorum."

Selim'in gözlerinde gecenin en güzel hayali, Ruhsar Hanımefendinin elinde lâmba bahçenin karanlığı içinden yeni doğmuş ay gibi ilerleyişi, masaya doğru yaklaşması canlandı. "Demek buydu . . . . "

"Ya böyle beyim . . . Sen mahallede çilingirlik yap . . . Eyvah bu aptallar ne yapıyorlar?" Birdenbire olduğu yerden sıçradı, dümeni Ziya'nın elinden kaptı. "Budala . . . Uyuyor musun ? Römorköre bindireceksin!" Sandal bir an içinde suya devrilecekmiş gibi alabora oldu. Sonra geniş bir kaviste muvazenesini buldu. Römorkörün siyah cüssesi sağ tarafta sadece bir duman yığınıydı.

Selim geçirdikleri mutlak tehlikeden habersiz bütün gece gördüğü, işittiği şeylerin en şaşırtıcısı olan bu izdivaç ve aşk hikâyesini düşünüyordu.

1223 O geceyi Selim yorgunluğun, belki de ufak bir ateşin verdiği bir kâbusta geçirdi. Sık sık uyanıyor, birtakım düşünce benzerlerini birbirine eklemeğe çalışıyor, sonra tekrar aynı boşluğa düşüyordu. İki günlük hayatı ona sade etrafını değil, kendisini de yakından görmek imkânını vermişti. Zümrüt Hanım'la olan macerası, Ruhsar Hanım'ın evlenme ve miras davaları, Faik'in ehemmiyetini derhal ölçtüğü paranın bulunduğu yere hücumu, hepsi birbirine kenetleniyor, o zaman insan ve hayat hakkında bildiği şeylerin dışında, sanki kendiliğinden yabancısı olduğu bir âlem kuruluyordu. En garibi bütün bu şeylere rastlaması için hayatının geçtiği mihverin üstünde sağa sola iki adım saymanın kâfi gelmesiydi. Faik'i kıskanmamıştı. O zamana kadar evlenme denen şey hiç aklına gelmediği gibi, maceranın kendisi de tahayyül edeceği veya isteyeceği cinsten değildi. Zaten tek bir itişin altında hareket eden o ihtiraslı insanlardan değildi. Hayatının bir yığın ufak tefek, hatta çocukça hadisesi, bu cinsten itişleri, bir yığın zıt düşüncenin, evvelden kabul edilmiş bağlantıların başka cinsten hislerin nasıl anında karşıladığını ve anında etrafını çevirdiğini çok iyi öğretmişti. Ayrıca haklı olarak kendisine şimdiye kadar hep çocuk gözüyle bakmış, hatta bir meslek seçme gibi mühim ve bugünlerde karar vermesi lâzım gelen bir işi bile müphem ve uzak bir zamana atarak, sade günlük şeylerin ve anın içinde yaşamayı tercih etmişti. Etrafındakileri de hep böyle bilmişti. Ruhsar Hanım'la Faik'in çifte maceralarında onu en ziyade sarsan şey de birdenbire bir küllî kaide gibi inandığı bu hakikatin yıkılmasıydı. Sanki bir duvar birdenbire çatlamış ve olduğu yere başka türlü hakikatlerin hücumuna maruz kalmıştı. Ne Ruhsar Hanım, ne Faik hayatlarını yapmak için kendilerine mühlet veren, büyük zaman ayrılıkları isteyen insanlardan değildi. İkisi de fırsat denen şeyi, uzaktan tanıyan, ölçen tartan ve müphem hülyanın dışında sağlamı, elle tutuluru arayan insanlardı. İşte Selim bu kuvvete şaşıyordu. Ruhsar Hanım kimbilir hangi sebepten on yedi on sekiz yaşında iken sekseni aşan bir ihtiyarla evlenmeğe razı olmuş Asım'a sonradan gelme bir amca -küçük oğlan hep lâzımlıkta idi, Ruhsar Hanım'ın çehresi, Hulki Bey'in gülüşü gibi bu alelâde manzara da düşüncesinden hiç gitmiyordu-, bir hala vererek belki bu ihtiyarın ölümünü bekleye bekleye bu evde o acayip kalabalık ortasında yaşamış, sonra o ölür ölmez miras davalarına girmiş ve bütün bunları yaparken ev halkından açıkça hiç kimseyi kırmamış, şahsiyetinden hiçbir şey feda etmeden, hatta davasını kazanır kazanmaz tekrar eve dönerek onların arasında yaşamıştı. Faik bu mirastan haberdar olur olmaz kendini sevdirmiş, ve daha lise şehadetnamesini eline almadan onunla evlenmeğe karar vermiş, bu işi başarabilmek için bütün ev halkının nabzına girmişti.

Bununla beraber (Selim) kadın güzelliğine hiç de kayıtsız değildi. Bu gece bir defa daha yetişme, kendini yapma hırsı içinde, gençliği ve hayatı hiç de bir sevgi ve ferdî saadet meselesi halinde görmemesine rağmen canlı güzelliğin üzerinde yaptığı o şaşırtıcı tesiri hissetmişti. Ruhsar Hanım bahçeye birincisinde

elinde o kocaman gümüş meyva tabağı, ikincisinde büyük bakırdan karpuz lâmba ve "Ayol siz karanlıkta oturuyorsunuz!.. "diyerek (gelmiş), her iki gelişinde de onu iliklerinden sarsmıştı. Bununla beraber Selim
56 her iki defasında da genç kadına bakarken herhangi bir arzu ve sahiplenme isteği duymamıştı. Kadın tecrübesine, arzunun, gerçek kapısının kendisine açılmasına rağmen genç kadına, şüphesiz güzelliğinin aralarına koyduğu bir uzaklıktan sadece tapılarak sevilecek bir şey gibi bakmıştı. Ona doğru bütün içiyle akmış, onda dağılıp tükenmek istemişti. Hakikatte bu bütün bir büyüleme ve kamaşmaydı. Vakıa Asım'ın anlattığı miras davalarından ve Faik'in çok sağlam malî temellere dayanan izdivaç tasavvurlarından sonra dahi -çünkü genç kadının hayatına dair bu iki sarih bilgiden sonra birdenbire aralarındaki uzaklığın şekli değişmiş, hayalî ve metafizik mahlûk birdenbire Selim için birincisinden çok daha yabancı, reel ve sarp bir âleme geçmişti- bu kamaşma, içinde bir çeşit hayal kırıklığının şiddetlendirdiği akislerle devam ediyordu. Selim ömrünün hangi merhalesine inerse insin bu kamaşmayı kendisinde hazır bulduğunu o sabah çok iyi anlamıştı. Kadın güzelliği ona her zaman bu ışıkta ve kendi içinden, kendi muhayyilesinde yarattığı bir semada gelmişti. Faik'te kendisini şimdi o kadar şaşırtan şey bu metafizik varlıkla daha ilk gününden pazarlığa girmesi, daha ilk andan onu herhangi bir şey gibi görüp sahip olmayı istemesiydi. İşte bu isteme kudretinin yokluğuydu ki Selim'i sabah ezanlarının sesine karışan kuş seslerinin başka aydınlıklarla delik deşik ettiği uykusunun arasında garip şekilde rahatsız ediyordu. Şüphesiz bu ruhî maceradan Ruhsar Hanım da Faik de pek bütün çıkmıyorlardı. Fakat onlar kendi âlemlerindeydiler. İkisi de çok sağlam toprağa basıyorlardı. Onların lehte ve aleyhte Selim'in vereceği hükümlere hiçbir ihtiyaçları yoktu. Ne de Selim'in kendisi veya düşünceleri onlar için bir mikyas olabilirdi. Onlar realitenin sağlam toprağında ve olduğu gibi kabul ettikleri kendi günleriyle başbaşaydılar. Halbuki Selim için onlar kendiliklerinden, hatta aksayan taraflarıyle dahi bütün bir ölçü olmuşlardı. Bu henüz çocukluktan çıkmış genç adam asıl hayatın onlara ait olduğunu âdeta korkarak sezmişti. Bütün ömrünce bu duvara çarpacaktı. Şahsî hükmün burada hiçbir kıymeti olamazdı. Selim işittiği, duyduğu şeylerden sonra Ruhsar Hanım'ı artık gelinlik elbiselerinin içinde tasavvur edebilmesi çok güç olduğunu kendi kendisine düşünebilirdi. Bu onlara bir zarar vermezdi. Bu düşünceler arasında birdenbire Frère Tellier'in kitapları arasında rastladığı küçük bir Courteline romanının bir resmi gözünün önüne geldi ve gülmeğe başladı. Bu, beyaz gelinlik elbiseleri giymiş, tek bacaklı koltuk değnekleriyle yürüyen bir kadının resmi idi. Frère Tellier Selim'in kitaba merakla baktığını görünce "Bir din adamı sıfatıyle yırtıp atmam lâzım gelen bir şey ama, ister istemez saklıyorum. Tuhaflığı hoşuma gidiyor, demişti. Ve bilhassa bu resim için saklıyorum." Şimdi Selim bu acayip resimle o kadar beğendiği Ruhsar Hanım arasında şaşırtıcı bir benzerlik buluyordu. Fakat buna rağmen öbür hayaller yine kendisinde devam ediyordu. Meyva dolu gümüş tepsisini "Of kollarım koptu, ne ağır şeymiş bu!" diye şikâyet ederek taşıyan ve bir taraftan da üstüne çok ağır bir yük almış bir çocuk gibi kendi beceriksizliğine, zaaflarına gülümseyen kadın; karanlık bahçeden birdenbire elinde büyük karpuzlu bakır lâmbası çıkan ve yanlarına "Ayol siz karanlıkta oturuyorsunuz. Asım, bu manastırdan başka dostlarını eğlendirecek yer bulamadın mı?" diye söylenerek yaklaşan kadın; nihayet karşısında ellerinin bir tek jestiyle etrafında sudan, su serinliğinden, gizli mırıltılardan, sakin durgunluklardan, akislerden bütün bir akıcı âlem yaratarak onun arasından bir su perisi gibi kendileriyle uzak ve alâkasız konuşan, sonra birdenbire alınan eşyanın tuhaflığını anlatan hülâsa bir yığın küçük, manasız dikkatle, alayda, bakışta onlara bütün bir atmosfer yaratan kadın, Courteline romanının psikolojik hakikatle o kadar uygun resmine rağmen Selim'in gözleri önünden gitmiyordu.

57 Tesadüfler bu üç hayalin üçünün de ona bir çeşit istiare, psikolojik sembol gibi gelmesini istemişti. Birincisinde Selim için Ruhsar Hanım elindeki meyva tabağıyle bir sonbahar ilâhesi gibi bir şey görünmüştü. İkincisinde taşıdığı lâmbayla bir ay veya fecir sembolü gibi yaklaşmış, esrarlı ışığın kendisi olmuştu. Sonra bu ay veya fecir istiaresi, elindeki lâmbayı merdivenin saksılığına koyup da karşısına oturunca kapalı ve sıcak bahçede Selim için bir kere daha hüviyet değiştirmiş, akan suyun serinliği ve hülyası olmuştu. Daha garibi bir çeşit kıyafet değiştirmeğe çok benzeyen bu imajların Selim'in muhayyilesinde Ruhsar Hanım'a ait bütün öbür sarih bilgilere karşı gelmesi, onları büsbütün geriye atmasa bile başka bir insana ait ihmali kabil şeyler, sakınılmaz küçüklükler gibi tarafsızlaştırmasıydı. Hakikatte iki Ruhsar Hanım vardı. Bunlardan birisi bu üst üste hayallerin sahibi olan genç ve güzel kadındı. Öbürüyse ta çocukluğundan beri yaptıkları işleri hiç anlamadan varlıklarına katlandığı insanlardan biriydi. Biraz daha güzel, biraz daha biçimli ve şüphesiz gülmesini, bakmasını, konuşmasını bilen bir başkası. Bütün o cazibelerin hepsi daha bilmedikleriyle beraber şüphesiz bu ikincisine aitti.

Sonuna doğru dayanamadı. Yataktan kalktı, balkonun kapısını açtı. Birdenbire kuş cıvıltıları, ağaçların hafif rüzgârda sallanan tepelerinde uçuşan pembe ışıklar, gece rutubetinin daha keskinleştirdiği ot, çiçek, toprak kokuları içinde etrafına bakındı. Balkonun tam altındaki kırlangıç yuvasında bütün aile gürültüsü başlamıştı. Fakat en güzeli balkonun biraz üstündeki büyük kestane ağacının yavaş yavaş yüzlerce belirsiz hışırtıdan ve serçe sesinden lâhza lâhza uyanışıydı. Geceleyin odasına girdiği zaman ay ışığının ördüğü bir hayal olan ağaç sanki yandan aldığı aydınlıkta her lâhza biraz daha değişiyor, başka şekilde kendi oluyordu. Bütün bir yumuşaklık ten hazlarını çok andıran bir coşkunlukta, her zerresiyle ışığı benimsiyor, sanki yapraklarını hışırdatan sabah rüzgârından da perde perde yükselen kuş cıvıltılarında nefes alıyordu. Zaten bütün bahçede uzaktan şimdi çok buğulu görünen denize kadar bütün ufukla beraber köşklerin kiremit çatıları, meyve bahçeleri, bostanlar, serviler, çamlar ve çınarlar, herşey bu değişmenin sevinci ve güzelliği içindeydi. Sanki bütün kâinat çok büyük bir kucaklaşmada sarhoş gibiydi.

(- - -)*

- 4 -

2484 Lokantaya yan kapıdan girdi. Fakat vestiyerin, şefin, birkaç garsonun kendisini selâmladığını görünce bu tedbirin beyhude olduğunu anladı. Garsonlardan hemen her biri eski bir arkadaşının alt katta olduğunu haber veriyordu. Selim benim işim yukarda der gibi işaret etti. Yemek kokuları, her dilden konuşmanın yaptığı acayip havada üst kata çıktı. Atıf merdivenin tam karşısında, köşede sedirde önünde bir soda şişesi küçük bir kâğıtta bir takım hesaplara dalmıştı. Selim'i görür görmez yüzünden bir tebessüm dalgası geçti. İki arkadaş öpüştüler. Selim:

"Demek aynı yer ha!"

Atıf oldukça isteksiz:

"Evet aynı yer . . ." diye gülümsedi. 1943'de Selim, 1950'de Atıf ayrı ayrı ufuklara açılışlarını bu masadan selâmlamışlardı. "Nasılsın? Gelmeyeceksin diye çok korktum."

"Biraz geciktim, kusura bakma!. Erenköy'üne gitmiştim. Köşke nihayet bir müşteri çıktı. Keşke sen başlasaydın . . . ."

Atıf hiçbir şey anlamamış gibi ona baktı.

"O kadar mühim değil . . ."diye mırıldandı. İştahsız olduğunu söylemekten kendisini zor tutmuştu. Selim:

"Ben müthiş açım . . . Sabahleyin kahvaltı edemedim. Sonra çok gezdim. Bir gün muazzam bir şey . . . ."

Arkadaşı tekrar hafiften gülümsedi:

"Bazen öyle olur. Hele bizde . . . Günlerce sessiz sadasız, âdeta unutulmuş kalırsın. Sonra birden çıldırmış gibi olur! İyisin ya?"

Selim zihni hâlâ Zümrüt Hanım'ın küçük tabutunda:

"İyiyim, iyiyim . . . dedi. Sende ne var ne yok . . . Politika âlemi nasıl?"

---

*Bu altbölümden sonra, 2493-92 Nr.lı plâna göre, Kokteyl'in hazırlanışına ve Leylâ'nın ilk evliliği çerçevesindeki hayatına ilişkin bir altbölümün gelmesi gerekirken, son durumda, 2487-86 Nr.lı plândaki bölümleme Tanpınar'ca uygun görülmüş olmalıdır ki Lokantadaki Yemek'i içeren altbölüme geçilmiş, atlanan altbölümün içeriği ise romanın ikinci bölümü Karşı Karşıya'da eritilerek işlenmiştir.

Atıf dalgın listeyi uzattı.

"Fena değil . . . Bildiğin gibi. Tam bir kördöğüşü . . . Pisi var, sen seversin. Sonra yine sevdiğin şey su böreği . . . ."

Selim listeyi bir kenara bıraktı.

"Bilirsin kararlar daima senindir. Ev ne halde?"

Atıf yan masaya garsonun büyük bir telâşla yerleştirdiği dört borsa kurdunun selâmlarını aldı. Adamlar bu nüfuzlu mebusa kendilerine hizmet eden garsonunkinden birkaç misli bir telâşla aşinalık etmişlerdi. Yalnız bir tanesi -belki de asıl beraber iş gördükleri daha çekingen davranmış uzaktan sade Fransızca:"Comment ça va mon cher Atıf !" savurmakla kalmıştı.Atıf yarı gülümser bir göz işaretiyle gönlünü aldı. Oturan kalabalıktan bir Rum kadını bu sefer bir başka Fransızca ile "Atıf Bey daima iyidir; yani tatlı tatlı somurtur." diye tariz etti. Fakat beklediği iltifata nail olamadı. Selim "Buranın müşterisi çok değişmiş . . ." diye düşündü. Zaten son zamanlarda hemen hiç uğramamıştı. Nadir gelişlerinde de aşağıda oturmuştu. "Bir rejimin getirdiği değişiklikler her yerden başka türlü görünüyor. Burada bütün bir refah içinde yaşayanlar . . . Boğaz vapurunda sefaletin ta kendisi . . . ." Arkadaşını büsbütün unutmuş olmamak için:

"Hane haleti? . . "

"Hepsi iyiler! . . Karım İsviçre'de. Büyük kızını ziyarete gitti. Oğlan Amerika'da. Dün ikinci torunumuzun müjdesini aldım. Benimki bildiğin gibi, kumar oynamakla ve adam çiğnemekle meşgul . . . Ama sorarsan sadece büyük bankacı . . . Dün yine bir çocuğa çarpmış . . . Polis bu sabah itizar etti. Bütün kabahat tabiî çocukta imiş. Bereket versin oğlana bir şey olmamış. Babası birkaç liraya sulh oldu. Ama muhalefet gazeteleri bu fikirde değil. Bu sabah görmüşsündür elbet!"

4b Selim müphem şekilde sabahki gazetelerin ilk sayfasını hatırladı.

Zümrüt Hanım'ın ölümü gibi bunu da görmemişti.

"Bu sabah gazete görmedim . . ." dedi.

Atıf eliyle bir işaret yaptı: "Ben artık ümidimi kestim. Ne hali varsa görsün. Artık bıktım."

"Mübalağa etmiyor musun? . . ."

"Hayır, hiçbir ümidim yok. Yokluğunun acısını şimdiden hissederek söylüyorum. Dünyada tek bağlı olduğum şey. Fakat bitti. Anlıyor musun. İçimde, olacağını bildiğim şeyin korkusu var. Tabiî, sevmekten çok başka bir şey. Bütün ümitlerim onda idi. Her şey onun üstünde toplanmıştı. Fakat sonu biliyorum artık. Sonun ne olacağını. Bir gün bir yerde boynunu kıracak. Ve ben ömrüm boyunca bunun acısını çekeceğim. Bazı insanların kaderi başından o kadar belli ki . . . Sadece o evlenme meselesinin skandali, o mahkeme . . . O ayrılışlar, barışmalar . . . Askerlikte yaptıkları! O yaşta bir insan babasına bu kadar güvenir mi? Haydi güvendin, rezil etmeğe ne hakkın var . . . ." Yanı başındaki gazeteleri almak için elini uzattı. Fakat vazgeçti. Selim birinci sayfanın altındaki resimli başlığı tekrar hayal meyal hatırladı. Hayır bu sabah gazeteleri okumamıştı. Atıf Bey gözleri karşı duvarda devam etti:

"Bu bir çeşit fatalite . . . Bizde yetişmiş, imkân sahibi adamın çocuğu adam olmuyor. Nedir eksik bilmiyorum. Ta Tanzimattan beri bu böyle . . . Reşit Paşa, Âli Paşa, hatta Fuat Paşa ve hanedanı . . . Sırasıyle gel. Çocukluğumda Abdülhamit devrinin mirasyedi hikâyelerini dinler, şaşırırdım. Muhakkak terbiye edemiyorlar, şımartıyorlar, derdim. Benimki şımartılmadı da. Öbür kardeşleri iyi kötü gidiyorlar işte . . . Hatta Mehmet daha şimdiden mükemmel adam . . . Kız dersen evini cennet yapmış . . . Benimki bir ifrit. . ."

Selim bir şeyler söylemek, teselli etmek ihtiyacı içinde kıvranıyordu. Fakat ne söyleyebilirdi? Oğlanın Atıf'ın başına her gün yeni bir iş açtığını biliyordu.

"Belki o izdivaç meselesidir?"

Atıf yorulmuş gibi cevap verdi:

"Belki . . . dedi. Ama kadını biz bulmadık ki . . . Hayır, başka bir şey var, hesabın içine bir yerde giren bir yanlışlık, bir şey var ki ben anlamıyorum; neyse anlasam neye yarar zaten." Eliyle tekrar o uzaklaştırma işaretini yaptı.

"Bırakalım bu işi artık . . . Bak patron geldi, ne yiyeceğiz!"

İkisi de adamın elini sıktılar. Fakat Atıf Bey sofraya oturmasına imkân vermedi. "Ne yiyeceksin?"

Selim: "Söyledin ya, bir pisi ile su böreği . . . ." Salata ile şarabı ikisi birden istemediler. Lokantanın sahibi "Şimdi şimdi . . ." diye uzaklaştı. Halinden gördüğü muameleden memnun olmadığı aşikârdı. Selim'e bir işaret yaparak ayrıldı. Selim arkadaşına:

"Hiç rahat değilsin bugün . . ." dedi.

Öbürü tekrar gözlerini kaçırdı:

"Hayır, değilim . . . ." Zorla güldü. "Kusura bakma . . . Bu işler beni alt üst etti. Halbuki alışmam lâzım. On üç yıldan beri alışmam lâzım. Mektepte arkadaşının stilosunu çaldığı günden beri . . . Sonra kardeşiyle o kavgası. Oğlum sakat doğdu. Bunu kabul etmek lâzım . . . Bırak bunları da evvelâ ben üstümdeki işi yapayım! Ufak bir mebusluğa niyetin var mı? Resmen teklif ediyorum. On beş gündür ısrar ediyorlar . . ."

Selim gülerek cevap verdi: "Teşekkür ederim ama hayır. Evvelâ politikadan hoşlanmıyorum artık . . . Sonra da partimden ayrılmaya niyetim yok . . . Bizimkine güveniyorum. Tek inandığım adam. Hele şimdi. İş bir çeşit şeref meselesi oldu."

"Müstakil korsun . . . Adın listede bulunsun yeter . . . ."

Selim başını salladı: "İmkânsız Atıf . . . İmkânsız . . . Politikayı bıraktım. Bu oyun benim için değil. Bir kere tecrübe ettim. Kendimi veremiyorum. Daha fazla sevdiğim şeyler var."

"Memleketten de fazla mı?"

2483b Selim o kadar akıllı bildiği arkadaşının böyle seçim nutku verir gibi büyük kelimeler kullanmasına şaşırmış yüzüne baktı. Öbürü düşüncesini anlamış gibi devam etti. "Yanlış anlama . . . Bizimkilerin zaviyesinden söylemiyorum. Senin için söylüyorum. Fikirleri olan adamsın . . . Sorumluluk hissin var. İş de biliyorsun. Memleket hakikaten politik bir devire girdi. Senelerce buradan çıkamayız artık . . . Her şey oraya toplandı. Tabiî seni yanımda görmek, seninle beraber olmak isterdim . . . Fakat o ayrı mesele. Asıl mühimi politikadan vazgeçmen . . . ."

Selim "İmkânsız . . Bu mesele benim için kapandı. Dünyada işbölümü denen bir şey var . . . ."

Atıf başını salladı. "Demek mümkün değil . . Şimdi ikinci teklifime geçiyorum. O da resmî ve gayet ciddî. Küçük bir sefirlik, orta elçiliği filân . . . ." Selim tekrar gülerek: "Yazık, çok yazık . . . Bugün anlaşılan gerçekten acayip bir gün. Bütün dünya nimetlerini kendi elimle reddetmeğe mecburum. Fakat allahaşkına nerden geliyor bu . . . ." Atıf'ın bakışları bulanmıştı.

"Bence bu sonuncusunu kabul etmelisin. Ne mahzuru var sanki? Hazırlıklı olduğun bir iş. Seyahat, yabancı memleketler . . . Para da az değil . . . Rahat edersin. Rahatımızı da düşünecek yaştayız . . . ."

Selim gözleri yerde: "Sen rahat mısın?"

"Hayır değilim. Ama bana bakma! Ben rahat olabilirdim . . . Sonra başka şey var. Senin rahatsızlığın para meselesi . . . Benim ki etrafımda, hayatımın içinde. Senin rahatın kendi elinde . . . ."

"Parasızlığım o kadar mühim değil . . . Hakikaten hiç mühim değil. Sonra da alıştım artık. Birkaç bin lira borcum var; onu da köşkten alacağım öder. Hatta biraz bir şey bana kalabilir . . . ."

Fakat Atıf dinlemiyordu. Bir eli midesinde yerinden fırlamamak için âdeta kendisine cebrediyordu. Yüzü birdenbire sararmıştı.

"Başladı . . . Bu hep böyle oluyor. İlk lokmadan itibaren. Şimdi geçer . . . ." Cebinden çıkardığı bir ilâçtan aldı.

Selim "Niye ciddî bir tedavi yaptırmıyorsun? Belki de hiç doktor görmedin . . . ."

"Bilâkis her hafta . . . Hemen hep müşahade altındayım. Kimsenin bildiği bir şey yok. Kimi midedeki (?)e yoruyor, kimisi karaciğer yorgunluğuna. Doğru dürüst bir teşhis yok . . . Geçen ay ülser ihtimalinden bahsettiler . . . . " Önünden tabağı itti. "Sen keyfine bak . . . Benimki bitti . . . . " Tekrar soda şişesine sarıldı. "Her gün bu böyle . . . ." Bununla beraber börek gelince dayanamadı. Sofra hazlarının bu eski amatörü su böreğini her şeye tercih ederdi. Alnındaki terleri sildikten sonra yemeğe başladı. İlâç tesirini göstermiş, yüzünün demin Selim'i korkutan solgunluğu geçmişti. Bununla beraber tabağını bitiremedi.

"Röntgen, filân yaptırdın mı?"

"Hepsini, hepsini . . . Hepsi yapılıyor. Birkaç milyon param var. İstesem birkaç misli yapabilirim. Sekiz lokma yiyemiyorum. Üstelik de oğlum, karım etrafımda ölümümü bekleyen insanlardan. Nasıl beğendin mi bu bilânçoyu?"

Selim: "Mübalağa ediyorsun . . ." diye itiraz etti. Fakat Atıf'ın hasta olduğunu biliyordu. Gözlerini tabağına indirdi. İştihasından, sıhhatinden âdeta utanmıştı. Tekrar Erenköy'ündeki ağacın kesildikten sonra çamur ve yağmur altında bir yığın sefil şey olmuş yapraklarının arasında yatışını hatırladı. İnsan talihi.

Atıf Bey'in sesi onu düşüncelerinden uyandırdı.

"Demek ikinci teklifimi de reddediyorsun . . . ."

"Hakikaten Atıf . . . ."

"Anlıyorum, anlıyorum . . . Şimdi sonuncu teklifim var ama ona da benim cesaretim yok . . . ."

Selim borç teklif edeceğini anlamıştı. Yüzü kıpkırmızı:

2 "Hakikaten lüzumsuz Atıf . . . Para meseleleri artık benim için (mühim) değil. Ne de başka bir şey."

Atıf bir eli tekrar midesinde ve yüzü kısılmış, âdeta düşmanca bir sesle "Para daima mühim bir şeydir, Selim!" dedi. Sonra sesi yumuşadı; midesinin üstünden çektiği elinde bardağını olduğu yerde döndürerek "Ne idi Gérard'ın daima tekrar ettiği mısra . . . ."

Selim bir müddet düşündü.

"Galiba Copfel diye birinin olacak . . . Dur bakayım!"

Bu eski hatıra ikisini de teskin etmişti:

"Hep ceplerini tersine çevirerek söylerdi."

Selim, dur, dilimin ucunda der gibi bir işaret yaptı ve mısraı okudu:

"Et l'argen qui réel! . . Galiba böyle olacak. Bilmem "ve" var mı? Biz tercüme ederken, meşhur üslûpta tabiî, ilâve ettik . . . Hayır, var, var . . . Ve yaptığı tercümeyi okudu: Ve daima gerçek olan para . . . ."

Atıf daldı:

"Ne günlerdi . . . Gérard, Philippe, senin ressamlar. Jacqueline, André, Jacqueline'nin kardeşi o budala mimar . . . ." Sonra birdenbire mevzuu değiştirdi: "Haklısın, dedi. Politikaya girmemekte hakkın var. Hele benimki büsbütün esaret. Nasıl bir şenaat olduğunu tasavvur edemezsin . . . ."

Selim taaccüple yüzüne baktı:

"Resmî şekilde böyle konuşmuyorsun . . . Herkes seni partinin direği biliyor. Resimlerinde tebessüm içinde yüzüyorsun."

"Herkes öyle bilir. Ama bir de bana sor."

Selim, deminden beri dilinin ucunda dolaşan suali sormaya nihayet cesaret etti:

"Peki niye ayrılmıyorsun . . . ."

"İmkânsız, dedi, imkânsız . . . Burnumdan yakalandım. Ayrıldığım gün oğlan hapistedir. Bak, benim kabahatim olan birtakım malî meseleler de var tabiî ara yerde. Fakat benim çekinebileceğim şeyler değil. Kendimi müdafaa etmesini bilirim. Nihayet icap ederse benim şu, şu kabahatlerim vardır, diyebilirim. Fakat oğlan . . . Oğlan öyle değil. Her cinsten üç cürmü var. Üç cürüm . . .İlk kımıldanışımda hapistedir. Dalgın etrafına bakındı:

"Serbest olsam, yalnız kendim olsam . . . Fakat evlât muhabbeti. Biliyorum, şimdi deminki sözleri hatırlatacaksın . . . Hayır, o kadar basit değil."

"Yani çıldırıyorsun . . . ."

"O da değil Selim . . . O da değil. Çıldırmıyorum, belki sevmiyorum . . . Fakat bırakamıyorum, vazgeçemiyorum da. Garip bir şey. Dedim ya, burnumdan yakalandım. Kımıldanmama imkân yok . . . Bir makinenin içindeyim. Acayip, korkunç bir makine." Ve yavaşça ilâve etti: "Bütün ümidim bu hastalıkta, midemde . . . Bütün ümidim. Yahut . . . Haydi gidelim . . . Kusura bakma, ben verdiğim sözü yerine getirdim . . . Garson . . . ." Fakat garsonlar ortada yoktu. Hepsi birden şapkası ve bastonuyle yukarıya çıkan Muhteşem Asım'ın etrafında toplanmışlardı. Muhteşem Asım, Leylâ'nın ilk kocası, merdivenin tam bittiği yerde etrafında lokantanın bütün şefleri, oturacağı yeri seçmekle meşguldü. Yanında solgun, kibar edalı bir kadın, bir de otuz yaşlarında esmer, daha ziyade bir pehlivana benzeyen erkek vardı.

2481 Atıf: "Yeni sevgilisi . . ." diye mırıldandı. "İşte seninki geldi. Nasıl duruyor ama. Piyasa âdeta elinde . . . Kırıp geçiriyor . . . ." Hiç beklenmedik bir tebessümle ilâve etti: "Şimdi yeni bir zevk modası çıkarmış. Kendisini dövdürüyormuş . . . İşte en fenası oldu, bize doğru geliyor . . . ."

Filhakika genç kadınla pehlivan yapılı kocasını dipte seçtiği masaya oturttuktan sonra Asım onlara doğru iki kolu âdeta açık, dünyanın en mesut tebessümüyle geliyordu.

"Haydi kalk! Parayı sonra alırlar. . . ."

Tam merdivenin başında Asım'la karşılaştılar.

"Selimciğim . . . Selimciğim . . ." Atıf açık kollardan yana doğru bir hareketle kendisini kurtarmıştı. Selim son defa on üç sene evvel Kırklareli'nde ve o kadar hacil şartlar içinde gördüğü adamın kolları arasına düştü ve öpüşmekten kendini zor kurtardı.

Aşağıda kontuvarın başında büsbütün başka bir Atıf vardı. Etrafını almış yeni parti arkadaşına (arkadaşlarına) "Ancak yarın olabilir . . . Ancak yarın . . . Bu akşam görüşeceğim. Belki bir şeyler yaparım . . ." (diyordu) Selim demin sızlanan bu sesteki otoriteye, kendine güvene şaşırdı. Hakikaten acayip bir dünyada yaşıyordu. Ne deminki hasta adam, ne de ümitsiz baba kalmıştı. İktidarın en nüfuzlu unsurlarından biri her kelimesini âdeta dirhemle tartarak etrafındakilere vaad ediyordu. Selim vestiyerde kenarda durmuş bu konuşmaya şaşıyordu. Birdenbire adamlardan biri yavaşça bir şey söyledi. Atıf başını sallayarak "Hayır . . ." diye reddetti. Ve allahaısmarladık demeden ayrıldı.

"Kusura bakma. . . ."

Dışarda, geçit yerinin durulmuş aydınlığında arkadaşının koluna girdi:

"Bekliyorum" dedi.

"Neyi? . ."

"Hükmünü!" Ve yüzüne hakikaten çok mühim, kendisi için hayatî bir kararı bekleyen bir adam sabırsızlığıyle baktı. Selim sükûnetle: "Olağan şeyler . . ." dedi. Gözleri kenarda renkli bir yığın kadın eşyası satan küçük dükkânın camındaki parıltılarda "Kendine bak!" diye ilâve etti. "Git doktorunu gör . . . Dinlen!"

Atıf "Bundan sonra neye yarar!" der gibi başını salladı.

"Ben bizim yazıhaneye uğrayacağım. Oradan da Parti'ye. İstanbul tarafına geçeceksen seni bir yere bırakırım. . . ."

Selim saate baktı. İki buçuktu.

"Hayır, dedi. Divan otelinde randevum var . . . Sana güle güle. . . ."

Birbirlerine muhabbetle baktılar, fakat garip bir hicapla öpüşmeden ayrıldılar.

80 Cadde kalabalık ve sıcaktı. Selim birkaç adım yürüdükten sonra bir dükkânın önünde durdu, vitrindeki giyim eşyasına ciddiyetle bakmağa başladı. Hakikatte hiçbir şey görmüyordu. Sadece saatlerce kaldığı bir dönme dolaptan veya bir atlıkarıncadan, yahut çok yükseklerden geçen bir (?) lerden henüz inmiş gibi başı dönüyordu. "Ne gün yarabbim, ne gün . . ." diye kendi kendine tekrarladı. "Kaç iklim birden değiştirdim ve şimdi bomboşum . . . ." Zihin makinesine istihlâk edeceği birtakım şeyler bulması lâzımdı. "Birtakım şeyler ki öbürleriyle kaynaşsın ve ben tekrar yaşamağa başlayayım. Yoksa bu boşluk beni boğabilir . . . İyi ama bu dükkânın önünde işim ne? . . " Bununla beraber vitrinden ayrılmıyordu. Sırf bu boşluğu doldurmak için içeriye girdi. Tezgâhın önünde tırnaklarını cilâlayan genç kızın önünde hiçbir şey söylemeden durdu. Bir müddet ikisi birden birbirlerine baktılar. Selim gülerek "Mendil . . . dedi. İyi mendiliniz var mı? Yumuşak mendil . . . Mümkünse Piramit." Mendil kelimesini bulduğu için gayet mesuttu. Kız ümitsizlikle başını salladı. "Hiçbir yerde bulamazsınız . . . ."

Selim anlamamış gibi bakındı. Sonra "Kusura bakmayın . . ." diyerek dükkândan çıktı. Eliyle alnını sildi. "Altı Eylül . . . Nasıl oldu da unuttum, altı Eylül . . . ." Acele acele yürümeğe başladı. Fakat yirmi otuz

adım sonra tekrar durdu. Sanki cadde birdenbire önünde acayip değişik desenli bir duvar gibi dikilmişti. Öyle ki bir adım atması bile ona imkânsız görünüyordu. Yavaş yavaş âdeta diz üstünde tırmanıyormuş gibi yürümeye çalıştı. Sonra birdenbire bütün bu duvar üstüne yıkılmaya başladı. Otomobiller, tramvaylar, iki yandaki dükkânlar, karşıdan kendine doğru gelen insanlar, her şey, hepsi bir hava bombardımanında üstüne düşüyorlardı. "Acayip şey . . . çok acayip şey . . ." diye mırıldana mırıldana buruşan, dürülen şeylerin arasında, alnı ter içinde yürümeye çalıştı. "Behemahal gitmem, yetişmem lâzım. Çok ayıp olacak . . . ." Arkadaşını kahvenin camında sabırsız ve hırçın kendisini bekler görüyordu.

Birdenbire bir kadın sesiyle kendisine geldi.

"Selim Bey . . . Sizi uzaktan gördüm, koşa koşa geldim."

Selim Marie'yi güçlükle tanıdı. Genç kız yeni elbiseleri içinde kendinden memnun karşısında gülüyordu. Sonra Selim'in yüzüne dikkat etmiş olacak ki:

"Neyiniz var? Hasta mısınız?"

Selim "Hayır, dedi. Sadece koluma gir, bu caddeyi geçelim. Yorgunum . . . ." Marie bu yardımdan memnun elindeki paketi sol eline geçirerek Selim'in koluna girdi. "N'oldu? Neyiniz var . . . ." Selim "Realite ile temasım kesildi. Birkaç saniye için boşlukta kaldım." dememek için cehdetti. "Sonra bu boşluğa hayat avdet etti. Boşalan havuz birdenbire çok anî şekilde doldu." Durdu . . . "Şüphesiz bu da değil, bu benim izahım . . . ." Kıza farkettirmeden nabzını yokladı. Hiçbir fevkalâdelik yoktu; hatta zaman zaman ellerinde kendisini o kadar telâşlandıran ateş bile.

"Bilmiyorum, dedi. Galiba yoruldum. Belki de sigara hikâyesidir."

"Eve gidelim! Dinlenin . . . ."

Marie bütün şefkatti. Küçücük vücudu yan taraftan genç bir sarmaşık gibi onu sarmıştı.

"İşim var Marie . . . Zaten geçti, bir şeyim yok. Sen nerden geliyorsun?"

Marie gülerek: "Sabahlıklarımı aldım . . . "dedi. Vahşî yüzü birdenbire munisleşmişti: "Beni öyle korkuttunuz ki . . . Haydi eve gidelim. Dinlenmelisiniz! . . "

Fakat Selim onu dinlemiyordu. Yavaşça kolundan çıktı. Tekrar mendiliyle yüzünü sildi. Bir sigara yaktı. Dumanı uzun uzun çekti.

2479 "Bari güzel şeyler mi?"

"Çok güzel şeyler ama pahalı . . . Biri mavi, biri açık pembe . . . Yarın sabah üstümde görürsünüz."

"İkisini birden mi?"

"Tabiî . . . Değiştiririm. Ama çok pahalıya kaçtı."

"Peki ama, ben sana para vermedim, unuttum . . . ."

"Teyzemden gitmeden evvel aldım." Birdenbire karşı tarafı işaret etti: "Arkadaşlarım bizi gördü. Şimdi hepsi Marie birisini buldu diyecekler . . . ." Bu dedikodudan bir kat daha mesut Selim'e bir daha yaklaştı.

"Beni çok korkuttunuz . . . Yüzünüz kireç gibiydi . . . ."

Selim biraz da bu temasın tehlikesinden kurtulmak için durdu. Mendiliyle alnını sildi. Bir sigara yaktı "Bugün çok sıcak, muhakkak ondandır. Merak etme . . . ." Sigaranın dumanını lezzetle içine çekti. "Hiç-bir şeyim yok. . .Geçti," diye söylendi. Sonra genç kıza: "Artık sen gidebilirsin, benim bir şeyim yok. Nereye gideceksin?"

"Eve gidiyordum, dedi. Ama siz de gelin!".

Selim tekrar işleri olduğunu anlattı. Kız Sıraserviler'den sapınca arkasından baktı.

"Eve gidiyordum . . . Eve gidiyordum . . . ." Eve gidiyordu. Sabahki şefkat ve vicdan azabı. İçinden birkaç defa "Ev . . . ev . . ." diye tekrarladı. Zavallı bir evi bulunduğunu zannediyor. Yarın sabah kapının önüne bırakabilirim. Yarın sabah "Haydi, derhal gidiyorsun . . . Nereye istersen oraya . . . Fakat burada kalamazsın" diyebilirim. Ve içi merhametten bir kat daha burkuldu. Sonra yol üstünde kahkahayla gülmekten kendini zor tuttu: "Birkaç saniye veya bir dakika azapsız kaldım. Dünya üstüme yıkıldı . . . Demek ki başka türlüsü kabil değil . . . ." Acele acele yürüdü. Arkadaşı kahvenin dibinde, en loş ve nisbeten en serin yerde onu (bekliyordu).

(- - -)

(Devamı gelecek sayıda)



(A.H. Tanpınar'ın el yazısı)

(A.H. Tanpınar'ın el yazısı)

(A.H. Tanpınar'ın el yazısı)